

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Α΄ Κύκλου

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Επόπτρια Καθηγήτρια: Ιωάννα Κάππα

Συντάκτρια: ΣΤΥΛΙΑΝΟΥΔΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

ΘΕΜΑ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ (ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΙΣΣΑΜΟΥ-ΣΦΑΚΙΩΝ)

ΡΕΘΥΜΝΟ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Εισαγωγή:

Γενικά περί γεωγραφικών διαλέκτων και κρητικής διαλέκτου - ιδιωμάτων.....4

Πρώτο μέρος

Κεφάλαιο Πρώτο:

Φωνηεντική Ιεραρχία.....8

Κεφάλαιο Δεύτερο:

Επένθεση και ανάπτυξη των [γ] και [j] μέσα στη λέξη ή στα όρια λέξεων.....18

Κεφάλαιο Τρίτο:

Έξοδος συλλαβής εντός της λέξης και στο τέλος της λέξης.....26

Δεύτερο μέρος

Κεφάλαιο Πρώτο:

Δισυμφωνικά και Τρισυμφωνικά Συμπλέγματα του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος.....37

Κεφάλαιο Δεύτερο:

Ανομοίωση και Αφομοίωση στα συμφωνικά συμπλέγματα.....46

Κεφάλαιο Τρίτο:

Αποβολή φωνήματος στα δισυμφωνικά συμπλέγματα.....54

Κεφάλαιο Τέταρτο:

Τροπές συμφώνων στα δισυμφωνικά συμπλέγματα.....64

Κεφάλαιο Πέμπτο:

Δημιουργία συμφωνικών συμπλεγμάτων.....68

Κεφάλαιο Έκτο:

Μετάθεση συμφώνων σε δισυμφωνικά συμπλέγματα.....75

Κεφάλαιο Έβδομο:

Επιμέρους φαινόμενα στα συμφωνικά συμπλέγματα.....78

Κεφάλαιο Όγδοο:	
Τρισυμφωνικά συμπλέγματα.....	84
Κεφάλαιο Ένατο:	
Μορφοφωνολογικά Φαινόμενα.....	91
Επίλογος.....	94
Βιβλιογραφία.....	97
Παράρτημα.....	100

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ ΚΑΙ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ-ΙΔΙΩΜΑΤΩΝ.

Η γλώσσα παρουσιάζει διαφοροποιήσεις, λιγότερο ή περισσότερο έντονες, που οφείλονται σε διάφορους παράγοντες όπως για παράδειγμα ο γεωγραφικός χώρος, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ομιλητών, η επικοινωνιακή περίσταση κ.α.

Η διαφοροποίηση των γλωσσών στο χώρο, δηλαδή η γεωγραφική γλωσσική διαφοροποίηση, αποτελεί αντικείμενο μελέτης της επιστήμης της διαλεκτολογίας και είναι ένα φαινόμενο που το συναντάμε ήδη από την αρχαιότητα. Ως βασικές για παράδειγμα αρχαιοελληνικές διάλεκτοι μπορούν να θεωρηθούν η ιωνική, η αττική, η αιολική και η δωρική.

« Οι γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες αποτελούν τις λεγόμενες *διαλέκτους* και τα *τοπικά ιδιώματα*. Ο όρος *διάλεκτος*, χρησιμοποιείται για την αναφορά σε μια γεωγραφική ποικιλία με υψηλό βαθμό διαφοροποίησης (ή και σε μια ομάδα τοπικών ιδιωμάτων), που τα κοινά της χαρακτηριστικά, τη διακρίνουν από τις άλλες ποικιλίες της ίδιας γλώσσας και που παραδοσιακά μιλιέται σε μεγαλύτερο γεωγραφικό χώρο απ' ό,τι τα τοπικά ιδιώματα. Ο όρος *τοπικό ιδίωμα*, αφορά σε ποικιλίες που παρουσιάζουν μικρότερο αριθμό αποκλίσεων και οι οποίες αποκλίσεις, τις περισσότερες φορές εντοπίζονται στο επίπεδο της φωνητικής και του λεξιλογίου». (Αρχάκης & Κονδύλη, 2004:58).

Κάθε γλώσσα αποτελεί μια αφηρημένη οντότητα καθώς είναι η συνισταμένη πολλών διαλέκτων. Πρόκειται δηλαδή για υπερκείμενη και υποκείμενες οντότητες. Στο γεωγραφικό χώρο της Ελλάδας και μέσα στην υπερκείμενη οντότητα της ελληνικής γλώσσας εντοπίζουμε την ύπαρξη πολλών διαλέκτων, μερικά παραδείγματα των οποίων είναι τα εξής: Θρακιώτικα, Ηπειρώτικα, Μοραΐτικα, Τσακωνικά, Κυπριακά, Κρητικά κ.α. (Πετρούνιας 1984: 111)

«Ο βαθμός απόκλισης μιας διαλέκτου καθορίζεται από ποικίλους παράγοντες όπως η γεωγραφική απόσταση, η γεωφυσική απομόνωση ενός τόπου, όπως επίσης από ιστορικούς και πολιτικούς παράγοντες και συνθήκες που διαμορφώνονται από τη μετακίνηση των πληθυσμών. Καθώς οι γλώσσες αλλάζουν συνεχώς, αν δεν υπάρχει στενή επαφή ανάμεσα στις διάφορες ομάδες ομιλητών, η κάθε ομάδα εξελίσσει κάπως διαφορετικά τη γλώσσα που μιλάει. Η αποκοπή των γλωσσικών ομάδων μπορεί να είναι είτε γεωγραφική, είτε κοινωνική, οπότε δημιουργούνται αντίστοιχα γεωγραφικές ή κοινωνικές διάλεκτοι». (Πετρούνιας 1984:111) .

Παλιότερα οι γεωγραφικές διάλεκτοι διαφοροποιούνταν πιο έντονα, ενώ σήμερα παρατηρείται το φαινόμενο της ραγδαίας συρρίκνωσής τους. Πράγμα που οφείλεται στην ανάπτυξη της τεχνολογίας και των μέσων της επικοινωνίας που αναστέλλουν την απομόνωση που υπήρχε στις προηγούμενες δεκαετίες. Επίσης,

στη ανάπτυξη των μέσων συγκοινωνίας που ελαχιστοποίησαν τις τοπικές και ψυχολογικές αποστάσεις και φυσικά στη διάδοση της εκπαίδευσης της πρότυπης γλώσσας σε βάρος των άλλων ποικιλιών. Γι' αυτό, στην εποχή μας, παρατηρείται περισσότερο διαφοροποίηση σε κοινωνικές διαλέκτους.

Θα πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι σήμερα πραγματοποιούνται διάφορες διαλεκτικές διακρίσεις όπως αυτή που συστήνεται από τον Ε. Πετρούνια (1984:114) κατά τον οποίο οι γεωγραφικές διάλεκτοι μπορούν να χωριστούν σε διαλεκτικές ομάδες ανάλογα με το βαθμό συγγένειας που παρουσιάζουν, για παράδειγμα σε *βόρειες νεοελληνικές* και *νότιες νεοελληνικές*.

Όμως τα όρια των διαλεκτικών ομάδων, όσο και τα όρια των επιμέρους διαλέκτων επικαλύπτονται και για να καθοριστούν οι διαλεκτικές περιοχές μιας γλώσσας, χρησιμοποιούνται διάφορα κριτήρια, χωρίς όμως να οδηγούν πάντοτε σε ξεκάθαρα και σαφή συμπεράσματα.

Η παρούσα μελέτη και εργασία κινείται γύρω από την προσπάθεια προσέγγισης, ανάλυσης και ερμηνείας μιας σειράς φωνολογικών ζητημάτων που συναντάμε στο Ιδίωμα που μιλιέται στη Δυτική Κρήτη. Στόχος της εργασίας μας, είναι όχι μόνο η περιγραφή των φαινομένων αυτών αλλά και η ερμηνευτική τους προσέγγιση που θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τους λόγους για τους οποίους όλα αυτά τα φωνολογικά φαινόμενα λαμβάνουν χώρα στην ομιλία των κατοίκων του Δυτικού μέρους του νησιού, λαμβάνοντας πάντα υπόψη μας τις φωνολογικές τάσεις και διαδικασίες που πραγματοποιούνται στο Ιδίωμα αυτό.

Στην περίπτωση της δικής μας μελέτης, διαπιστώσαμε ότι τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ομιλία των κατοίκων του δυτικού μέρους του νησιού, διαφοροποιούνται σε αρκετά σημεία από την ομιλία και την προφορά της κοινής νέας ελληνικής. Ωστόσο τα στοιχεία αυτά δεν τα εντάσσουμε ξεχωριστά σε μια λεγόμενη διάλεκτο της δυτικής Κρήτης, γιατί συνδέονται άμεσα, παρουσιάζοντας σημαντικές ομοιότητες (αλλά και επιμέρους διαφορές) με τα στοιχεία της προφοράς των ομιλητών της ανατολικής Κρήτης, ενώ σημαντικό είναι και το γεγονός ότι οι ομιλητές που κατάγονται από τις δύο αντίθετες πλευρές του νησιού, συνεννοούνται εύκολα μεταξύ τους, παρ' όλες τις διαφοροποιήσεις της ομιλίας τους. Επίσης όταν κάποιος ακροατής εκτός Κρήτης, τους ακούσει να μιλάνε, θα συμπεράνει ότι οι ομιλητές κατάγονται από την Κρήτη, χωρίς πάντοτε να μπορεί να εντοπίσει αμέσως τις διαφορές που εμφανίζονται στην ομιλία τους. Για όλους τους παραπάνω λόγους μπορούμε να κάνουμε πλέον λόγο για το λεγόμενο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα (και όχι διάλεκτο).

Γενικές πληροφορίες: Η κρητική διάλεκτος (και δυτικό και ανατολικό ιδίωμα) ανήκει στο ευρύτερο πλαίσιο των νότιων διαλεκτικών ομάδων της νεοελληνικής γλώσσας. Η Κρήτη είναι ένα νησί, στο οποίο η διαφοροποίηση της γλώσσας χάνεται μέσα στα χρόνια, με βάση τις πηγές και τα ευρήματα που σήμερα έχουμε στα χέρια μας και η οποία διατηρήθηκε και εξακολουθεί να υφίσταται σε όλα τα

επίπεδα της γλώσσας : φωνητική, φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο-σημασιολογία.

«Η γεωγραφική απομόνωση του νησιού, καθώς και η αποκοπή του από τον υπόλοιπο ελληνόφωνο κόσμο, εξαιτίας της συνεχούς δουλείας για επτά αιώνες σε ξένους κατακτητές, ερμηνεύουν τη διαμόρφωση της διαλέκτου του νησιού και δικαιολογούν το συντηρητικό χαρακτήρα και την βραδεία εξέλιξη που τη χαρακτήριζαν για πολλά χρόνια. Παρ' όλα αυτά η κρητική διάλεκτος είναι κατανοητή στο σύνολο της από τους υπόλοιπους Έλληνες, σε αντίθεση με τις άλλες νεοελληνικές διαλέκτους (π. χ με την τσακωνική, την κυπριακή κ. λ. π).

Από την άλλη μεριά, η μεγάλη έκταση του νησιού (8247 τ. χιλ.) και η φύση του ορεινού του εδάφους, είναι κυρίως τα αίτια της ανάπτυξης επιμέρους διαλεκτικών διαφορών. Οι υπάρχουσες τοπικές διαφορές προδίδουν και τον ιδιαίτερο τόπο καταγωγής του κρητικού ομιλητή». (Κοντοσόπουλος 1969: 9-10).

Συγκεκριμένα η διάλεκτος της μεγαλονήσου έχει διαιρεθεί σε δύο μεγάλα ιδιώματα: το **δυτικό** και το **ανατολικό**, με βάση τις φωνητικές και μορφολογικές κυρίως ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν τη γλώσσα στο δυτικό και στο ανατολικό μέρος του νησιού .

«Στη διαίρεση αυτή, τέθηκαν ως όρια τα διοικητικά σύνορα του νομού Ρεθύμνης και Ηρακλείου, δηλαδή περίπου το μέσο του νησιού. Βέβαια, η διαίρεση αυτή, ενώ γενικά γίνεται αποδεκτή από τους γλωσσολόγους, δεν ευσταθεί απόλυτα καθώς δεν μπορούμε να θέσουμε αυστηρό καθορισμό διαχωριστικού ορίου δύο περιοχών από διαλεκτικής άποψης. Έτσι στοιχεία που θεωρούνται χαρακτηριστικά του ενός ιδιώματος, παρουσιάζονται και χρησιμοποιούνται από ομιλητές που τυπικά ανήκουν στο άλλο ιδίωμα». (Κοντοσόπουλος, 1969: 11-12)

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει στην εισαγωγή της εργασίας μας, αντικείμενο απασχόλησής μας αποτελεί το δυτικό ιδίωμα και κυρίως όπως αυτό ομιλείται από τους κατοίκους του νομού Χανίων.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό θεωρούμε απαραίτητο να κάνουμε κάποιες γενικές παρατηρήσεις γύρω από την κρητική διάλεκτο, παραθέτοντας τις διευκρινίσεις που γίνονται από τον Καυκαλά (1992:63-64) στο έργο του:

« Η κρητική λαλιά επεξεργάζεται τον ελληνικό λόγο, επιδιώκοντας με κάθε τρόπο, την ευφωνία του κρητικού γλωσσικού ιδιώματος. Στην αλυσίδα του κρητικού λόγου, παρατηρείται πράγματι σταθερή και αρμονική σχέση και διαδοχή συμφώνων και φωνηέντων πράγμα που αποτελεί βασική προϋπόθεση παραγωγής ευφωνίας. Πολυάριθμα γλωσσικά φαινόμενα, που χαρακτηρίζουν την κρητική διάλεκτο, δεν είναι τυχαία, αλλά συναπαρτίζουν την τακτική επεξεργασία του λόγου, ώστε να γίνεται λιτός, λακωνικός, ασφαλής και ευφωνικός. Η επεξεργασία αυτή και η παράλληλη χρήση πρωτότυπων, απροσδόκητων και αποτελεσματικών λέξεων, που διαθέτουν δύναμη και αισθητικές ιδιότητες, προσδίδουν στην κρητική έκφραση το ύφος εκείνο που οδηγεί τον κρητικό λόγο στη λογοτεχνική και αισθητική λειτουργία, που δεν είναι άλλη παρά η ποιητική λειτουργία. Η λαλιά

του κρητικού πασχίζει με διάφορες διεργασίες να θραύει τη συνέχεια των φωνηέντων που έχει ως αποτέλεσμα τη χασμοδία και να διακόπτει ή να απλοποιεί δυσπρόφερτα συμφωνικά συμπλέγματα που δεν ευνοούν την ευφωνία, συνυφαίνοντας τελικά τα σύμφωνα με τα φωνήεντα αριστοτεχνικά και αισθητικά, ώστε να γίνεται αντιληπτό το υφαντό της ευφωνίας και η ποιητική λειτουργία του λόγου.

Πολύς λόγος γίνεται για τις γλωσσικές διαφορές στα διάφορα διαμερίσματα της Κρήτης. [...] Ωστόσο, ο αριθμός των εννοιών που δεν εκφράζονται με την ίδια λέξη στα διάφορα διαμερίσματα της Κρήτης είναι περιορισμένος, παρά τους αντίθετους ισχυρισμούς πολλών. Οι υπάρχουσες διαφορές είναι περιορισμένες και αφορούν κυρίως το λεξιλόγιο, ενώ τα υπόλοιπα γλωσσικά φαινόμενα και μάλιστα τα κύρια, είναι κοινά σε ολόκληρη την έκταση του νησιού.

Πολύς επίσης λόγος γίνεται και αντικρουόμενες απόψεις υπάρχουν γύρω από το θέμα του βαθμού της υποχώρησης της κρητικής διαλέκτου. Είναι γεγονός ότι τις τελευταίες δεκαετίες έχει υποχωρήσει σε σημαντικό βαθμό, η ιδιοματική γλώσσα της Κρήτης. Το τουριστικό ρεύμα, οι νέες συνθήκες ζωής, η διάδοση της παιδείας, η ανάπτυξη των μέσων επικοινωνίας και συγκοινωνίας, η πλημμυρίδα των εντύπων, οι σπουδές περισσότερων Κρητικών εκτός Κρήτης και γενικότερα η ραγδαία εξέλιξη της μεταπολεμικής κοινωνίας δεν ήταν δυνατό να αφήσουν άθικτη την κρητική διάλεκτο αλλά ευνόησαν την έντονη επίδραση της Κοινής Ελληνικής Γλώσσας στην Κρήτη.

Και τα μεν μορφολογικά, φωνητικά και συντακτικά φαινόμενα προβάλλουν σθεναρή αντίσταση στην πίεση της Κοινής Ελληνικής, οι ιδιοματικές όμως λέξεις υποχωρούν εύκολα και χάνονται. Το γεγονός ότι η Κρήτη είναι και σήμερα διαλεκτόφωνο περιβάλλον, το αντιλαμβάνεται ο επισκέπτης του νησιού, [...] καθώς τα γενικά χαρακτηριστικά της διαλέκτου δεν έχουν εξαλειφθεί, αλλά εξακολουθούν να σημαδεύουν την ομιλία του Κρητικού, ο οποίος και σήμερα εύκολα εντοπίζεται και διακρίνεται από τους άλλους Έλληνες, λόγω των ιδιομορφιών αυτών της ομιλίας του.»

Η εργασία μας, χωρίζεται σε δύο μεγάλο μέρη. Στο πρώτο από αυτά, παρουσιάζουμε και αναλύουμε ορισμένα φαινόμενα του Ιδιώματος που σχετίζονται με τη φωνηεντική ιεραρχία, τον τρόπο πραγμάτωσής της στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα και τη συλλαβική δομή όπως αυτή διαμορφώνεται μέσα από τις διαδικασίες της ανάπτυξης/ επένθεσης και της αποβολής ορισμένων φωνημάτων στο λόγο.

Το δεύτερο μέρος, κινείται γύρω από τη μελέτη των συμφωνικών συμπλεγμάτων στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα (και των δυσυμφωνικών και των τρισυμφωνικών), τα χαρακτηριστικά των συμπλεγμάτων και γενικότερα τις φωνολογικές διαδικασίες που υφίστανται αυτά, σε σχέση με την Κοινή Νέα Ελληνική, στην αρχή και στο μέσο της λέξης.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΦΩΝΗΝΤΙΚΗ ΙΕΡΑΡΧΙΑ

Μέσα στη γλώσσα που μιλούν και χρησιμοποιούν οι ομιλητές μιας γλωσσικής κοινότητας, συχνά ανάμεσα στα φωνήματα πραγματοποιούνται αλλαγές κατά την επίδραση τους με άλλα φωνήματα. Οι αλλαγές αυτές λαμβάνουν χώρα, μέσα από ένα σύνολο διαδικασιών, και γι' αυτό το λόγο στη γλωσσολογική επιστήμη είναι γνωστές με τον όρο «*φωνολογικές διαδικασίες*». Μία από τις πιο συνηθισμένες φωνολογικές διαδικασίες που πραγματοποιείται συχνά στο λόγο, είναι η **αποβολή** κάποιων φωνημάτων όταν αυτά έρθουν σε επαφή με κάποια άλλα φωνήματα.

Μέσα στα πλαίσια της μελέτης που επιχειρούμε, μάς ενδιαφέρει κυρίως η φωνολογική διαδικασία της αποβολής όπως αυτή πραγματοποιείται ανάμεσα στα φωνήεντα. Πιο συγκεκριμένα: πολλές φορές, όταν υπάρχει ακολουθία φωνηέντων είτε στα όρια των λέξεων, είτε μέσα στη γλώσσα, το ένα από αυτά αποβάλλεται μέσα στην προσπάθεια του ομιλητή να άρει την χασμωδία που τυχόν δημιουργείται από την ακολουθία και συνάντηση των φωνηέντων στο λόγο. Η επιλογή του φωνηέντος που θα αποβληθεί, εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, με πιο σημαντικό, αυτόν της Φωνηεντικής Ιεραρχίας.

Από μελέτες που έχουν γίνει από πολλούς γλωσσολόγους, είναι γενικά παραδεκτό ότι ο βαθμός ηχηρότητας που έχουν τα φωνήματα δεν είναι ο ίδιος σε όλα, αλλά διαφοροποιείται. Μάλιστα τα φωνήεντα, κατατάσσονται ιεραρχικά σε μια κλίμακα ηχηρότητας, ανάλογα με το βαθμό ηχηρότητας που έχουν. Η φωνολογική διαδικασία της αποβολής, εξαρτάται άμεσα από την κλίμακα αυτή, καθώς κατά την επαφή των φωνηέντων, είτε μέσα στην ίδια τη λέξη, είτε στα όρια των λέξεων, διατηρείται το φωνήεν που θεωρείται ότι είναι το πιο *ηχητικό* (sonorant) σε σχέση με το άλλο, και αποβάλλεται το φωνήεν που βρίσκεται πιο χαμηλά στην κλίμακα της φωνηεντικής ιεραρχίας.

Για την κατάταξη των φωνηέντων σε μια κλίμακα, με βάση το βαθμό της ηχηρότητας τους, έχουν επικρατήσει δύο βασικές απόψεις. Η μία προέρχεται από τη Malikouti- Drachman (1988: 2), σύμφωνα με την οποία η κλίμακα της φωνηεντικής ιεραρχίας, κατατάσσει τα φωνήεντα στην εξής ακολουθία:

(1)	a	o	u	i	e
	5	4	3	2	1
	ισχυρό			ασθενές	

Η ίδια υποστηρίζει ότι το φωνήεν /a/ είναι το πιο ισχυρό σε σχέση με τα υπόλοιπα. Επιπλέον η απώλεια του πρώτου (Φ1) από τα δύο φωνήεντα που βρίσκονται σε μια σειρά, εξαρτάται από τη σχέση του με το δεύτερο φωνήεν (Φ2).

Πιο συγκεκριμένα:

-Όταν το Φ1 είναι πιο ασθενές από το Φ2, τότε αποβάλλεται το Φ1.

(1α) /to a'fino/ → [ta'fino] «το αφήνω»
 /to 'alo/ → ['talo] «το άλλο»

-Όταν το Φ1 είναι πιο ισχυρό από το Φ2, τότε δεν αποβάλλεται αλλά παραμένει στη θέση του.

(1β) /ta o'risame/ → [*ta'risame] «τα ορίσαμε»

Η δεύτερη άποψη προέρχεται από την Kaisse (1985), η οποία διαφοροποιείται από τη Malikouti- Drachman όσον αφορά στην κατάταξη του /a/ και /o/. Η Kaisse θεωρεί ότι το /o/ προηγείται ιεραρχικά σε σχέση με το /a/ και ότι είναι το πιο ηχητικό ανάμεσα σε όλα τα άλλα φωνήεντα. Σύμφωνα με την ίδια, το τελικό φωνήεν μιας λέξης αποβάλλεται αν είναι «ασθενέστερο» σε σχέση με το αρχικό φωνήεν της επόμενης. (στην Condoravdi 1990:66)

(2)

o	a	u	i	e
5	4	3	2	1
ισχυρό			ασθενές	

(2α) /ta 'komata 'ola/ → [ta 'komat' 'ola] «τα κόμματα όλα»
 /'kitaksa ok'to e'lafja/ → ['kitaks' o'kto e'lafja] «κοίταξα οχτώ ελάφια»

Συγκρίνοντας τις δύο παραπάνω απόψεις σχετικά με την ιεραρχική κατάταξη των φωνηέντων σε μια κλίμακα ηχητικότητας μέσα από τα παραδείγματα που η καθεμιά χρησιμοποιεί μπορούμε να διαπιστώσουμε τα εξής:

Η Malikouti- Drachman στηρίζει τη μελέτη της σε παραδείγματα που εξετάζουν τη σχέση που έχει το φωνήεν /o/ με το φωνήεν /a/. Διαπιστώνει ότι όταν το φωνήεν /o/ προηγείται του φωνήεντος /a/ σε μια σειρά φωνηέντων, τότε αυτό αποβάλλεται.

/o + a = a /

Η Kaisse εξετάζει παραδείγματα στα οποία προηγείται το φωνήεν /a/ και έπεται το φωνήεν /o/ σε μια σειρά δεδομένων. Είναι δηλαδή, αντίστροφη η διάταξη των φωνηέντων που οι δύο μελετητές χρησιμοποιούν στη μελέτη τους.

/a + o = o /

Διαπιστώνουμε λοιπόν ότι οι δύο κλίμακες που έχουν προταθεί, διαφοροποιούνται όσον αφορά στη θέση που καταλαμβάνουν σε αυτές τα φωνήματα /a/ και /o/, η διαφοροποίηση όμως αυτή προέρχεται κυρίως μέσα από τη διαφορετική διάταξη των φωνηέντων στα δεδομένα που η κάθε μελέτη χρησιμοποιεί. Στα παραπάνω παραδείγματα, φαίνεται ότι ανάμεσα σε δύο φωνήεντα που βρίσκονται στη σειρά επικρατεί το δεύτερο είτε αυτό είναι το /a/ (στην περίπτωση της Malikouti- Drachman), είτε αυτό είναι το /o/ (στην περίπτωση της Kaisse).

Η κλίμακα της φωνηεντικότητας εντοπίζεται και εφαρμόζεται και στην περίπτωση των διαλέκτων και των ιδιωμάτων. Το δυτικό κρητικό ιδίωμα, όπως και όλα τα ιδιώματα, οι διάλεκτοι και οι γλώσσες, αναπτύσσει μηχανισμούς για την επίτευξη της ομαλής προφοράς των λέξεων. Η αποβολή των φωνηέντων είναι ένας από τους μηχανισμούς αυτούς, που έχει σαν στόχο, την άρση της χασμωδίας στον εκφωνούμενο λόγο. Γενικά όπως διαπιστώνεται και μέσα από την παρατήρηση και μέσα από τη μελέτη του δυτικού κρητικού ιδιώματος, το μεγαλύτερο μέρος των φωνολογικών διαδικασιών (αποβολή, ανάπτυξη κ. λ. π.) έχει σαν στόχο την αποφυγή της χασμωδίας στην ομιλία και την επίτευξη μιας ομαλά εκφωνούμενης γλώσσας.

Πιο συγκεκριμένα, στο δυτικό κρητικό ιδίωμα και με βάση τα φωνητικά δεδομένα που συγκεντρώσαμε, μπορούμε να κατατάξουμε τις περιπτώσεις της αποβολής των φωνηέντων σε διάφορες κατηγορίες, έτσι ώστε να μπορέσουμε να ερμηνεύσουμε το φαινόμενο της αποβολής και να οδηγηθούμε σε ένα τελικό συμπέρασμα για το τι τελικά συμβαίνει στην ομιλία των κατοίκων της δυτικής Κρήτης.

α) Με βάση την κλίμακα της φωνηεντικής ιεραρχίας που προτείνεται από τη Malikouti- Drachman (1988:2) συγκεντρώνουμε ορισμένα παραδείγματα που θα μπορούσαν να πιστοποιήσουν την ισχυρή αντηχητική θέση, που έχει το φωνήεν /a/ σε σχέση με τα υπόλοιπα φωνήεντα.

(3) Διατήρηση του /a/ και αποβολή του /o/ όταν αυτό προηγείται.

/to anazi'to/	-	[tanazi'to]	«το αναζητώ»
/sto 'ðromo a'pano/	-	[sto ðroma'pano]	«στο δρόμο απάνω»

(4) Διατήρηση του /a/ και αποβολή του /u/ όταν αυτό προηγείται.

/mu a'resane/	-	[ma'resane]	«μου αρέσανε»
/mu ane'vasane/	-	[mane'vasane]	«μου ανεβάσανε»
/su a'resi/	-	[sa'resi]	«σου αρέσει»

(5) Διατήρηση του /a/ και αποβολή του /i/ όταν αυτό έπεται.

/a'liθja 'ine/	-	[a'liθjane]	«αλήθεια είναι»
/ta 'ipjane/	-	['dapjane]	«τα ήπιανε»

Στα παραδείγματα (3-5) είναι φανερή η επικράτηση του φωνήεντος /a/ παρ' όλο που το φωνήεν /i/ είναι φορέας του τόνου.

(6) Διατήρηση του /a/ και αποβολή του /e/ όταν αυτό έπεται ή προηγείται.

/na 'exome/	-	['naxome]	«να έχομε»
/ta 'evale/	-	['tavale]	«τα έβαλε»
/ta 'erava/	-	['tarafra]	«τα έραβα»
/'imuna e'γο/	-	[imuna'γο]	«ήμουνα εγώ»
/ta 'evγala/	-	['tavγala]	«τα έβγαλα»
/me aravo'niasane/	-	[maravo'niasane]	«με αρραβωνιάσανε»
/ke aja'seto/	-	[c ^h aja'seto]	«και άγιασε το»
/ke 'alo tipota/	-	[c ^h alo'dipota]	«και άλλο τίποτα»
/me akolu'thuse a'po 'piso/-		[makolu,θusapo'piso]	«με ακολουθούσε από πίσω»

Στις περιπτώσεις αυτές το /e/ αποβάλλεται είτε είναι τονισμένο, είτε είναι άτονο, όταν βρεθεί σε γειτνίαση με το ισχυρό φωνήεν /a/.

Από τα παραπάνω παραδείγματα, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το φώνημα /a/ είναι το πιο ισχυρό ηχητικά φωνήεν, οπότε ακολουθώντας την κλίμακα της φωνηεντικής ιεραρχίας που προτείνεται από τη Malikouti- Drachman κατατάσσεται πρώτο και όχι δεύτερο όπως υποστηρίζει η Kaisse, στην κλίμακα της φωνηεντικής ιεραρχίας. Άρα, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι στο σημείο αυτό της διαφωνίας που αναπτύσσεται ανάμεσα στις απόψεις της Malikouti- Drachman και της Kaisse, η φωνηεντική ιεραρχία που αποκτά ισχύ μέσα στα πλαίσια της κρητικής διαλέκτου είναι αυτή που καθορίζει το /a/ ως το πιο ισχυρό ηχητικά φωνήεν σε σχέση με τα υπόλοιπα, και γι' αυτό διατηρείται όταν έρθει σε επαφή με αυτά, τα οποία και αποβάλλονται.

Ενδιαφέρον επίσης εμφανίζουν παραδείγματα όπως το:

[j^ha 'ola sas] το οποίο και παραμένει όπως έχει, μέσα στη ροή του λόγου και χωρίς να πραγματοποιείται αποβολή, αλλά με διατήρηση και των δύο φωνηέντων /a/ ή /o/. Η περίπτωση αυτή θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ανήκει στις περιπτώσεις, στις οποίες, με βάση την Condoravdi (1990: 65), συνήθως δεν πραγματοποιείται αποβολή στα φωνήεντα εκείνα τα οποία είναι τονισμένα.

Στην προκειμένη περίπτωση το [j^ha] και το [ola], τονίζονται στα φωνήεντα που έρχονται σε επαφή οπότε δεν πραγματοποιείται αποβολή ούτε στο /a/ ούτε στο /o/.

Η περίπτωση των λέξεων: /a'la 'istera/ - [a'listera] όπου και τα δυο φωνήεντα που έρχονται σε επαφή στα όρια των λέξεων τονίζονται, αλλά παρ' όλα αυτά η αποβολή πραγματοποιείται και μάλιστα με διατήρηση του /i / και όχι του ισχυρού /a/ , αποτελεί μεμονωμένη περίπτωση που αφορά στο τονισμένο /a/ της λέξης /a'la/, το οποίο και διατηρείται όταν έρχεται σε επαφή με άλλα φωνήεντα.

Από την άλλη μεριά, τα δεδομένα που συλλέξαμε, μας δίνουν και τις εξής περιπτώσεις:

(7)	/a'la e'kinos/	-	[ale'cinos]	«αλλά εκείνος»
	/a'la 'omos/	-	[a'lomos]	«αλλά όμως»

Θα μπορούσαμε να ερμηνεύσουμε τις περιπτώσεις αυτές, αν θεωρήσουμε ότι η λέξη /a'la/ ενώνεται σε μια φωνολογική λέξη με την γραμματική λέξη που ακολουθεί αποβάλλοντας το τελικό της φωνήεν όταν έρθει σε επαφή με το αρχικό φωνήεν της επόμενης γραμματικής λέξης. Η επιλογή της αποβολής του /a/ παρ' όλη την ισχύ του, σε σχέση με τα υπόλοιπα φωνήεντα της κλίμακας, αποτελεί φαινόμενο που λαμβάνει χώρα μόνο στη λέξη αυτή.

β) Η μελέτη μας ως προς τον προσδιορισμό μιας κλίμακας φωνηεντικής ιεραρχίας που λειτουργεί στο δυτικό κρητικό ιδίωμα, επεκτείνεται και ως προς τη σχέση που αναπτύσσουν και τα υπόλοιπα φωνήεντα μεταξύ τους. Αφού διαπιστώθηκε από τα παραπάνω ότι το /a/ κατέχει την πιο ισχυρή θέση μέσα στην κλίμακα αυτή, προχωράμε και στα υπόλοιπα φωνήεντα και στην προσπάθεια μελέτης και προσδιορισμού της θέσης που έχουν μέσα στην κλίμακα της ηχηρότητας.

- (8) Διατήρηση του /o/ και αποβολή του /u/ όταν αυτό προηγείται.

/tu 'kosmu 'olu/	-	[tu 'kosmolu]	«του κόσμου όλου»
------------------	---	---------------	-------------------

- (9) Διατήρηση του /o/ και αποβολή του /i/ όταν αυτό έπεται.

/to 'ithele/	-	['tothele]	«το ήθελε»
--------------	---	------------	------------

- (10) Διατήρηση του /o/ και αποβολή του /e/ όταν αυτό προηγείται.

/'ixe 'opla/	-	[i'çopla]	«είχε όπλα»
--------------	---	-----------	-------------

Και πάλι στα παραπάνω θα μπορούσαμε να φέρουμε ως αντιπαραδείγματα, περιπτώσεις όπως είναι οι εξής:

/e'ɣo 'ɛpɛrna/ το οποίο στην ομιλία των κατοίκων της Δυτικής Κρήτης προφέρεται ως [e'ɣo 'ɛpɛrna].

Η περίπτωση αυτή ερμηνεύεται και πάλι από το αν υιοθετήσουμε την άποψη της Condoravdi, σύμφωνα με την οποία, η αποβολή δεν πραγματοποιείται όταν και τα δύο φωνήεντα είναι τονισμένα. Γενικά, ο τόνος παίζει σημαντικό ρόλο στην ισχυροποίηση της θέσης που έχει ένα φωνήεν και στη διατήρησή του σε σχέση με ένα άλλο άτονο, στις περισσότερες περιπτώσεις.

(11) Διατήρηση του /u/ και αποβολή του /i/ όταν αυτό έπεται.

/mu 'ixane/ - ['muxane] «μου είχανε»

(12) Διατήρηση του /u/ και αποβολή του /e/ όταν αυτό έπεται.

/mu 'envale/ - ['munvale] «μου έβγαλε»
/su 'ekana/ - ['sukana] «σου έκανα»

(13) Διατήρηση του /i/ και αποβολή του /e/ όταν προηγείται.

/ke 'ime e'ɣo/ - ['cime e'ɣo] «και είμαι εγώ»
/ke i 'nei/ - [ci'nei] «και οι νέοι»
/'ekame i 'mana mu/ - [ekami'manamu] «έκαμε η μάνα μου»
/ke i elefθε'ria/ - [cilefθε'ria] «και η Ελευθερία»

Το ενδιαφέρον μας, κέρδισαν ξεχωριστές περιπτώσεις όπως αυτή που ακολουθεί στα παραδείγματα: /tsi ekli'sjes/, /tsi ɛɣa'sies/. Όπως παρατηρήθηκε στην ομιλία των κατοίκων της Δυτικής Κρήτης, οι παραπάνω λέξεις (άρθρο και ουσιαστικό) κατά τη ροή του λόγου προφέρονται ως [tsekli'sjes] και [tseɣa'sies] αντίστοιχα, με διατήρηση του / e / και όχι του /i/, κάτι το οποίο έρχεται σε αντίθεση με όσα υποστηρίξαμε, σχετικά με τη φωνηεντική ιεραρχία.

Τα παραπάνω παραδείγματα, αφορούν στην αποβολή που πραγματοποιείται όταν το /i/ του άρθρου, έρχεται σε επαφή με ένα άτονο /e/ της λέξης που ακολουθεί.

Προσπαθούμε να διαπιστώσουμε τι συμβαίνει στην περίπτωση που το /i/ του άρθρου έρχεται σε επαφή με ένα τονισμένο /e/ που βρίσκεται στην αρχή της λέξης που ακολουθεί. Παράδειγμα: /tsi 'eleɣan/ το οποίο στην προφορική διατύπωση του δυτικού κρητικού ιδιώματος, γίνεται ['tsileɣan].

Στο παράδειγμα αυτό, παρ' όλο που το /e/ της λέξης που έπεται είναι τονισμένο, αποβάλλεται μέσα στα πλαίσια της ισχύς της κλίμακας της ηχητικότητας των φωνηέντων (το /i/ είναι πιο ισχυρό σε σχέση με το /e/).

Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται ακόμα και όταν το /e/ της λέξης που ακολουθεί, δεν αποτελεί ρηματική αύξηση παρελθοντικού χρόνου, όπως στο παράδειγμα που ακολουθεί: /tsi 'erxete/ -['tsirxete].

Τέλος, προσπαθήσαμε να διαπιστώσουμε τι συμβαίνει στην περίπτωση που το τελικό /i/ της πρώτης λέξης δεν ανήκει σε άρθρο, αλλά σε κάποιο άλλο κλιτό, ή άκλιτο μέρος του λόγου. Συγκεντρώσαμε τα παρακάτω παραδείγματα:

Στην περίπτωση που το /i/ είναι άτονο όπως επίσης και το /e/, διαπιστώνουμε, ότι η ιεραρχική κλίμακα της φωνηεντικής ισχύος, εφαρμόζεται ομαλά.

Παράδειγμα: /'ekame iko'genia/, το οποίο ακούγεται ως [ekamiko'jenia].

(διατηρείται το /i/ το οποίο είναι πιο ισχυρό σε σχέση με το /e/).

Όταν το /i/ είναι άτονο, αλλά το /e/ το οποίο προηγείται ή έπεται είναι τονισμένο και δεν ανήκει σε ρήμα παρελθοντικού χρόνου ως αύξηση σε αυτό, τότε διατηρείται το /e/ , από τη στιγμή που όπως ορίσαμε παραπάνω, ο τόνος είναι στοιχείο ισχυροποίησης της θέσης σε ένα φώνημα της λέξης.

Παράδειγμα: /'exi 'emata/ το οποίο προφέρεται ως [e'zemata].

Αντίστοιχα, όταν το /i/ είναι τονισμένο και το /e/ είναι τονισμένο, τότε η αποβολή δεν πραγματοποιείται σε κανένα από τα δύο(βλ. Condoravdi που υποστηρίζει ότι η αποβολή δεν πραγματοποιείται ανάμεσα σε τονισμένα φωνήεντα) π. χ: /to pro 'i 'erxete/ , παραμένει ως έχει.

Όταν όμως το /i/ είναι τονισμένο και το /e/ άτονο, η αποβολή πραγματοποιείται και πάλι μέσα στα πλαίσια των όσων ορίζει η κλίμακα της φωνηεντικής ιεραρχίας. Δηλαδή, διατηρείται το /i/ το οποίο είναι πιο ισχυρό σε σχέση με το /e/ και παράλληλα, φέρει τον τόνο, που είναι κι αυτός ένδειξη ισχύος. Παράδειγμα: /'erxete 'istera/, φράση η οποία προφέρεται ως [erxe'tistera], /'epese se 'ipno/ , το οποίο ακούγεται ως ['epese 'sipno].

Συγκεντρώνοντας όλα όσα παρουσιάσαμε παραπάνω, μπορούμε να καταλήξουμε στα εξής συμπεράσματα σχετικά με το φαινόμενο της φωνηεντικής ιεραρχίας, όπως αυτό λαμβάνει χώρα, μέσα στα πλαίσια της φωνολογικής διαδικασίας της αποβολής, στην ομιλία των ανθρώπων της Δυτικής Κρήτης:

Τα φωνητικά δεδομένα του δυτικού κρητικού ιδιώματος, μας αποδεικνύουν, την ισχύ που αποκτά η προτεινόμενη από την Malikouti- Drachman, κλίμακα της φωνηεντικής ιεραρχίας, σε σχέση με αυτή που έχει προταθεί από την Kaisse. Αυτό σημαίνει, ότι στο ιδίωμα της Δυτικής Κρήτης, τα φωνήεντα κατατάσσονται με βάση την ηχητική τους ισχύ, ως εξής:

(14)	a	o	u	i	e
	5	4	3	2	1
	ισχυρό			ασθενές	

Η κλίμακα αυτή, καθορίζει όπως είδαμε στα παραδείγματα του κεφαλαίου αυτού, τη φωνολογική διαδικασία της αποβολής των φωνηέντων.

Μελετήσαμε τις περιπτώσεις της αποβολής και καταλήγουμε στο συμπέρασμα, ότι η αποβολή γίνεται μέσα στα πλαίσια της προσπάθειας των ομιλητών να αποφύγουν τις περιπτώσεις της χασμωδίας που δημιουργούνται στο λόγο όταν δύο ή περισσότερα φωνήεντα έρχονται σε επαφή μεταξύ τους μέσα στη λέξη ή στα όρια των λέξεων. Ο καθορισμός της αποβολής ή της διατήρησης των φωνηέντων γίνεται με βάση την ηχητική προτεραιότητα που κατέχει καθένα από τα φωνήεντα στην παραπάνω κλίμακα.

Επίσης διαπιστώσαμε ότι πολλές φορές υπάρχουν και περιπτώσεις στις οποίες η αποβολή δεν πραγματοποιείται με βάση τη σειρά που έχουν τα φωνήεντα στην ιεραρχική κλίμακα, περιπτώσεις οι οποίες όμως ερμηνεύονται με κάποιο διαφορετικό τρόπο.

Πιο συγκεκριμένα: Όταν δύο φωνήεντα βρίσκονται στα όρια των λέξεων και τονίζονται και τα δύο, τότε συνήθως δεν πραγματοποιείται αποβολή, καθώς ο τόνος ισχυροποιεί τη θέση του φωνήεντος πάνω από το οποίο τοποθετείται. (άποψη η οποία υποστηρίζεται από την Condoravdi, 1990:65-66)

Επίσης, ανάλογες περιπτώσεις μη ισχύος της κλίμακας της φωνηεντικής ιεραρχίας, είναι οι περιπτώσεις του θηλυκού άρθρου στην αιτιατική πτώση του πληθυντικού, (/ tsi / ιδιωματικό) όπου διαπιστώθηκε ότι πραγματοποιείται αποβολή του /i/ όταν ακολουθεί άτονο φωνήεν /e/ στην αρχή της επόμενης λέξης, παρ' όλο που στην κλίμακα της ηχηρότητας το /i/ θεωρείται πιο ισχυρό φωνήεν σε σχέση με το /e/.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η αποβολή δεν ακολουθεί τους κανόνες της φωνηεντικής κλίμακας, αλλά καθορίζεται από άλλους παράγοντες όπως αυτούς που επισημαίνει στη μελέτη της η Malikouti-Drachman (1988: 181). Η ρηματική αύξηση /e/ στους παρελθοντικούς χρόνους των ρημάτων, αποβάλλεται όταν προηγείται φωνήεν, όπως επίσης και το αρχικό φωνήεν /e/ του ρήματος στο βοηθητικό ρήμα /'exo/.

(15)	/na 'evɣale/	-	['navɣale]	«να έβγαλε»
	/na 'exome/	-	['naxome]	«να έχομε»

Μία ακόμα παρατήρηση που μπορούμε να κάνουμε σε σχέση με τη φωνολογική διαδικασία της αποβολής, όπως αυτή λαμβάνει χώρα στο δυτικό κρητικό ιδίωμα, είναι η διατήρηση της ουρανικοποίησης του συμφώνου που υπήρχε πριν από το τελικό φωνήεν της πρώτης λέξης όταν αυτό αποβληθεί, ακόμα και όταν το αρχικό φωνήεν της λέξης που ακολουθεί, δεν είναι [+εμπρόσθιο] και άρα δεν έχει τη δυνατότητα να ουρανικοποιεί τα σύμφωνα.

(16)	/ʼexi arʼxisi/	-	[eɣarʼɣisi]	«έχει αρχίσει»
	/ʼexi aʼpano/	-	[eɣaʼpano]	«έχει απάνω»

Η αποβολή του /i/ έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία φωνολογικής *αδιαφάνειας* σε σχέση με την ουρανικοποίηση¹ του υποκείμενου /x/.

Το υπερωικό σύμφωνο /x/ πραγματώνεται ως ουρανικό [ɣ] όταν βρίσκεται μπροστά από [+ εμπρόσθιο] και [+ χαμηλό] φωνήεν, δηλαδή όταν βρίσκεται μπροστά από τα φωνήεντα /i/ και /e/.

Στο συγκεκριμένο παράδειγμα (16), το υπερωικό /x/ ουρανικοποιείται μπροστά από το φωνήεν /i/ και έτσι ο υποκείμενος τύπος /ʼexi/ πραγματώνεται επιφανειακά ως [ʼeɣi]. Μετά την αποβολή του φωνήεντος /i/ η ουρανικοποίηση του /x/ σε [ɣ] παραμένει ακόμα και όταν ακολουθεί το φωνήεν [a] με το χαρακτηριστικό [- εμπρόσθιο].

Η διάταξη των φωνολογικών κανόνων που λαμβάνουν χώρα έχει ως εξής:

(16a)	/ʼexi arʼxisi/	→	[ʼeɣi arʼɣisi]	/	/ɣ/ → /- [i] [+εμπρόσθιο] /
	[ʼeɣi arʼɣisi]	→	[eɣarʼxisi]	/	/i/ → ∅

Στα παραδείγματα αυτά, πριν την αποβολή, το [ɣ] είναι ουρανικοποιημένο στην πρώτη λέξη από τις δύο, γιατί ακολουθεί [+εμπρόσθιο] φωνήεν /i/. Ωστόσο ακόμα και μετά την αποβολή, το [ɣ] παραμένει ουρανικοποιημένο, παρόλο που το φωνήεν που ακολουθεί είναι [-εμπρόσθιο].

Μια ακόμα παρατήρηση που θα μπορούσαμε να κάνουμε στο παραπάνω παράδειγμα, σχετίζεται με την φωνητική πραγμάτωση της φράσης [eɣaʼpano]. Συγκεκριμένα, η πραγμάτωση του ουρανικοποιημένου [ɣ] ή [ç] χαρακτηρίζεται από *αδιαφάνεια* (opaque), σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορούμε να αποδώσουμε την φωνητική πραγμάτωση [eɣaʼpano], σε δύο φωνολογικές αντιπροσωπεύσεις: /eʼki aʼpano/ και /ʼexi aʼpano/

Τέλος, σχετικά με τον τονισμό, διαπιστώσαμε ότι όταν το φωνήεν που αποβάλλεται είναι άτονο, ο αρχικός τονισμός της λέξης δεν επηρεάζεται.

(17)	/ʼekame ikoʼɣenia/	-	[ekamikoʼɣenia] ²	«έκαμε οικογένεια»
	/me aravoʼniasane/	-	[maravoʼɲasane]	«με αρραβωνιάσανε»

Ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις, ο τόνος αναβιβάζεται από την παραλήγουσα, στην προπαραλήγουσα πολυσύλλαβων λέξεων, όταν μετά την αποβολή,

¹ Σύμφωνα με την Condoravdi (1990:68) η ουρανικοποίηση ενός φωνήματος διατηρείται μετά την αποβολή, αν υπήρχε και πριν.

² Η πραγμάτωση της φωνολογικής λέξης, οδηγεί στην ανάπτυξη ενός δευτερεύοντα τόνου στην αρχή της. Πιο συγκεκριμένα, η φωνολογική λέξη έχει ως εξής: [ɛkamikoʼɣenia]

δημιουργείται μία φωνολογική λέξη,(και φυσικά πάντα μέσα στα πλαίσια που ορίζει ο νόμος της τρισυλλαβίας), όπως στο παρακάτω παράδειγμα:

(17 α) /to aero'plano/ - [tae'roplano] «το αεροπλάνο»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ:

ΕΠΕΝΘΕΣΗ-ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ [ɣ] ΚΑΙ [j] ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΛΕΞΗ Ή ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΛΕΞΕΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο, θα μας απασχολήσει μία ακόμα φωνολογική διαδικασία που λαμβάνει χώρα ανάμεσα στα φωνήματα του λόγου, και πιο συγκεκριμένα για τη δική μας μελέτη, στην ομιλία των κατοίκων της Δυτικής Κρήτης. Θα ασχοληθούμε δηλαδή με τη φωνολογική διαδικασία της *ανάπτυξης-επένθεσης*.

Η *ανάπτυξη ή επένθεση* είναι το φωνολογικό φαινόμενο, κατά το οποίο πραγματοποιείται εμφάνιση φωνητικών τεμαχίων που πριν λάβει χώρα η συγκεκριμένη διαδικασία, δεν ανήκαν στη λέξη. Όταν το νέο φωνητικό τεμάχιο προστίθεται σε κάποια θέση μέσα στην λέξη, τότε η φωνολογική διαδικασία, ονομάζεται *επένθεση*, ενώ όταν εμφανίζεται στην αρχή της λέξης, τότε ονομάζεται *πρόθεση*. Άρα, η διαδικασία της επένθεσης, μπορεί να γίνει είτε μέσα στη λέξη, είτε στα όρια λέξεων (Κάππα, 2002:79).

Η μελέτη μας, γύρω από το δυτικό κρητικό ιδίωμα, περιλαμβάνει την προσπάθεια εντοπισμού των περιπτώσεων, στις οποίες πραγματοποιείται η επένθεση-ανάπτυξη, τα φωνολογικά περιβάλλοντα δηλαδή που επιτρέπουν μια τέτοια διαδικασία, όπως επίσης και την αιτία για την οποία ο ομιλητής, ασυναίσθητα, αναπτύσσει στο λόγο του τα παραπάνω φωνητικά τεμάχια που κανονικά δεν ανήκουν στις λέξεις. Το ενδιαφέρον μας, κέντρισε η εμφάνιση των φωνημάτων [ɣ] και [j] η οποία είναι η συχνότερη και πιο χαρακτηριστική στο δυτικό κρητικό ιδίωμα.

Η ανάπτυξη συμφώνου, όπως τα [ɣ] και [j], γίνεται πάντα ανάμεσα σε φωνήεντα που έρχονται σε επαφή μεταξύ τους, οπότε θα μπορούσαμε να υποθέσουμε, ότι και αυτή η φωνολογική διαδικασία, όπως και η διαδικασία της αποβολής, με την οποία ασχοληθήκαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, αποτελεί μια προσπάθεια του ομιλητή του δυτικού κρητικού ιδιώματος, για αποφυγή και άρση της χασμωδίας που δημιουργείται στο λόγο όταν ένα ή περισσότερα φωνήεντα έρχονται σε επαφή μεταξύ τους.

Στο δυτικό κρητικό ιδίωμα, το φώνημα [ɣ] αναπτύσσεται όταν το φωνήεν που ακολουθεί, είναι [-εμπρόσθιο], δηλαδή όταν ακολουθεί, /a/, /o/, /u/, . Το ουρανικοποιημένο σύμφωνο /j / αναπτύσσεται όταν ακολουθεί [+ εμπρόσθιο] φωνήεν, /i/, /e/ . Οι περιπτώσεις της ανάπτυξης των παραπάνω συμφώνων στη ντοπιολαλιά της Δυτικής Κρήτης, μπορούν να διακριθούν στις εξής κατηγορίες:

A) ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΦΩΝΗΝΤΑ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΣΤΑ ΟΡΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ.

Στο υποκεφάλαιο αυτό, θα εξετάσουμε τις περιπτώσεις εκείνες, στις οποίες η ανάπτυξη των [γ] και [j] πραγματοποιείται όταν δύο φωνήεντα που έρχονται σε επαφή, βρίσκονται στα όρια των λέξεων, δηλαδή, το ένα είναι τελικό φωνήεν μιας λέξης και το άλλο είναι αρχικό φωνήεν της λέξης που ακολουθεί. Προσπαθώντας να προσδιορίσουμε τα περιβάλλοντα που επιτρέπουν την ανάπτυξη των συμφώνων αυτών και μέσα από την παρατήρηση των δεδομένων που συλλέξαμε με τη διαδικασία της μαγνητοφώνησης, μπορούμε να οδηγηθούμε στις εξής υποκατηγοριοποιήσεις ανάπτυξης:

(18) Ανάπτυξη [j] ανάμεσα σε φωνήεντα όταν και τα δύο είναι [+εμπρόσθια], δηλαδή /i/ ή /e/.

/ki e'fxi/	-	[ci je'fçi]	«κι η ευχή»
/ka'ki epoxi/	-	[ka'ci jepoxi]	«κακή εποχή»
/i i'poxesi/	-	[i ji'poxesi]	«η υπόθεση»
/ke i'xele/	-	[c ^h e ji'xele]	«και ήθελε»
/i ediki/	-	[i jedi'ci]	«η εδική»

Σε όλα τα παραπάνω παραδείγματα η συνεκφορά των λέξεων έφερε σε επαφή [+εμπρόσθια] φωνήεντα, κάτι το οποίο οδηγούσε αυτόματα τους ομιλητές στην ανάπτυξη(επένθεση) του ουρανικοποιημένου συμφώνου [j] στην αρχή της δεύτερης λέξης.

Κατόπιν μελετήσαμε αν η φωνολογική αυτή διαδικασία γίνεται και στην περίπτωση που το τελικό φωνήεν της πρώτης λέξης είναι [+εμπρόσθιο], αλλά το αρχικό φωνήεν της δεύτερης λέξης, χαρακτηρίζεται από αρνητικό πρόσημο σε σχέση με το διαφοροποιητικό αυτό χαρακτηριστικό , είναι δηλαδή [-εμπρόσθιο]:

(19) Ανάπτυξη [j] όταν το πρώτο φωνήεν είναι [+εμπρόσθιο] και το δεύτερο [-εμπρόσθιο].

/i 'aθropi/	-	[i 'jaθropi]	«οι άνθρωποι»
/ i 'omorfɪ/	-	[i 'jomorfɪ]	«η όμορφη»
/i arji'ro/	-	[i jarji'ro]	«η Αργυρώ»
/i ura'ni/	-	[i jura'ni]	«οι ουρανοί»

Στις παραπάνω περιπτώσεις, το [+εμπρόσθιο] φωνήεν /i/ έρχεται σε επαφή με [-εμπρόσθια] φωνήεντα /o/, /a/, /u/. Και πάλι πραγματοποιείται η ανάπτυξη, με προσθήκη του ουρανικοποιημένου φωνήματος /j/ κάτι το οποίο μάλιστα μας

παραξενεύει, από τη στιγμή που συνήθως μπροστά από [- εμπρόσθια] φωνήεντα χρησιμοποιούνται σύμφωνα με το χαρακτηριστικό [-ουρανικό], ενώ στα παραπάνω παραδείγματα η ανάπτυξη οδηγεί στην προσθήκη [+ ουρανικού] φωνήεντος.

(20) Ανάπτυξη [j] όταν και τα δύο φωνήεντα είναι [- εμπρόσθια] ή τουλάχιστον το πρώτο από αυτά.

Στην κατηγορία αυτή, μελετάμε τις περιπτώσεις στις οποίες το πρώτο από τα δύο φωνήεντα είναι [-εμπρόσθιο] ή και τα δύο από αυτά. Μερικά από τα παραδείγματα που συλλέξαμε, προκειμένου να διαπιστώσουμε αν και στις περιπτώσεις αυτές πραγματοποιείται ανάπτυξη του φωνήματος [j] είναι τα εξής:

/ru a'pano/	-	[* ru ja'pano]	«που απάνω»
/le'fko a'levri/	-	[* le'fko ja'levri]	«λευκό αλεύρι»
/e'ɣo 'imune/	-	[* e'ɣo 'jimune]	«εγώ ήμουνε»
/'ise a'penandi mu/	-	[*'ise ja'penandi mu]	«είσαι απέναντι μου»
/a'la 'irθe/	-	[* a'la 'jirθe]	«αλλά ήρθε»

Στις παραπάνω περιπτώσεις διαπιστώνουμε ότι δεν πραγματοποιείται ανάπτυξη, με προσθήκη του [j] στην αρχή της δεύτερης λέξης, κάτι το οποίο θα μπορούσε να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι τελικά η ανάπτυξη στη συνεκφορά των λέξεων γίνεται ανάμεσα σε φωνήεντα με το διαφοροποιητικό χαρακτηριστικό [+εμπρόσθιο], ή στις περιπτώσεις εκείνες που το πρώτο από τα δύο φωνήεντα είναι [+εμπρόσθιο].

Βέβαια, και στο παραπάνω συμπέρασμά μας, θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε κάποια αντιπαραδείγματα όπως τα εξής:

(21) /i 'ora/	-	[* i 'jora]	«η ώρα»
/ki a'fti/	-	[* ci ja'fti]	«κι αυτή»

περιπτώσεις στις οποίες δηλαδή, δεν πραγματοποιείται ανάπτυξη, παρόλο που το πρώτο από τα δύο φωνήεντα που έρχονται σε επαφή είναι [+ εμπρόσθιο] και το δεύτερο είναι [-εμπρόσθιο].

B) ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΦΩΝΗΕΝΤΑ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΛΕΞΗ.

Προκειμένου να μελετήσουμε τις περιπτώσεις ανάπτυξης των φωνημάτων [γ] και [j] μέσα στη λέξη, συγκεντρώσαμε και πάλι παραδείγματα στα οποία πραγματοποιείται η ανάπτυξη αυτή.

(22) Ανάπτυξη [γ] ανάμεσα σε φωνήεντα με το διαφοροποιητικό χαρακτηριστικό [- εμπρόσθιο].

/polio'troo/	-	[pɔlo'troɣo]	«πολιοτρώ»
/a'kuo/	-	[a'kuɣo]	«ακούω»
/klau'rizo/	-	[klayu'rizo]	«κλαουρίζω»
/'paο/	-	['paɣo]	«πάω»

Στις παραπάνω περιπτώσεις διαπιστώνουμε ότι η ανάπτυξη γίνεται ανάμεσα σε [- εμπρόσθια] φωνήεντα, για την αποφυγή της χασμωδίας που δημιουργείται στο λόγο του ομιλητή, από τη γεινίαση των φωνηέντων αυτών. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι ο ομιλητής αναπτύσσει το [- ουρανικό] σύμφωνο [γ] καθώς η ανάπτυξη γίνεται ανάμεσα σε [-εμπρόσθια] φωνήεντα που δεν προκαλούν ουρανικοποίηση των συμφώνων που προηγούνται αυτών.

Τα παραδείγματα που συγκεντρώσαμε από το λόγο των ομιλητών του δυτικού κρητικού ιδιώματος, μας οδήγησαν στο συμπέρασμα, ότι η ανάπτυξη των [γ] και [j] μέσα στη λέξη δεν πραγματοποιείται μόνο ανάμεσα σε φωνήεντα με το χαρακτηριστικό [-εμπρόσθιο], αλλά και σε άλλες περιπτώσεις, όπου η τοπικότητα των φωνηέντων μέσα στη λέξη, δημιουργεί την αίσθηση χασμωδίας στον ομιλητή.

(23) /a'eras/	-	[a'jeras]	«αέρας»
/'tsai/	-	['tsaji]	«τσάι»
/'pais/	-	['pajis]	«πάεις»
/apo'fai/	-	[apo'faji]	«αποφάι»

Από τα παραπάνω παραδείγματα θα μπορούσαμε να φτάσουμε στην υπόθεση ότι η ανάπτυξη των συγκεκριμένων συμφώνων μέσα στη λέξη, πέρα από τις περιπτώσεις γεινίασης φωνηέντων με το χαρακτηριστικό [-εμπρόσθιο], πραγματοποιείται και σε περιπτώσεις που ένα [-εμπρόσθιο] φωνήεν, όπως για παράδειγμα το /a/ , έρχεται σε επαφή με ένα [+ εμπρόσθιο] φωνήεν.

Όμως, διαπιστώσαμε ότι κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει πάντοτε, δεν χαρακτηρίζεται δηλαδή από γενικότητα. Υπάρχουν και περιπτώσεις στις οποίες δεν πραγματοποιείται ανάπτυξη των [γ] και [j] ακόμα κι όταν ένα [-εμπρόσθιο]

φωνήεν, έρχεται σε επαφή με ένα [+εμπρόσθιο], όπως στα παραδείγματα που ακολουθούν:

(24)	/ta'i/	-	[* ta'ji]	«ταΐ»
	/ta'iso/	-	[* ta'jiso]	«ταΐσω»
	/epa'e/	-	[* epa'je]	«επαέ»
	/ka'i/	-	[* ka'ji]	«καεί»

(Αν συγκρίνουμε τα δεδομένα του παραδείγματος (23) με αυτά του παραδείγματος (24) διαπιστώνουμε ότι η βασική διαφορά τους που ίσως να αποτελεί και το εμπόδιο για την ανάπτυξη του φωνήματος [j] στις λέξεις, είναι ο τόνος. Στα δεδομένα του παραδείγματος (24) όπου η ανάπτυξη οδηγεί στη δημιουργία αντιγραμματικών λέξεων, ανάμεσα στα δύο φωνήεντα που γειτνιάζουν, το δεύτερο φωνήεν είναι φορέας τόνου κάτι που ίσως να μην επιτρέπει την ανάπτυξη φωνήματος. Θα ασχοληθούμε με την ερμηνεία αυτή πιο διεξοδικά παρακάτω).

Παράλληλα, έγινε αντιληπτό ότι η ανάπτυξη των συγκεκριμένων συμφώνων, μπορεί να πραγματοποιηθεί και σε περιπτώσεις, που δεν τηρούνται οι παραπάνω προϋποθέσεις, δηλαδή σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει γειτνίαση ούτε ανάμεσα σε δύο φωνήεντα με το χαρακτηριστικό [-εμπρόσθιο] (πρώτη κατηγορία που παρουσιάσαμε), ούτε ανάμεσα σε φωνήεντα από τα οποία το πρώτο να είναι [-εμπρόσθιο] και το δεύτερο [+εμπρόσθιο]. (δεύτερη κατηγορία που παρουσιάσαμε).

(25)	/'leo/	-	['leɣo]	«λέω»
	/'lei/	-	['leji]	«λέει»

Γι' αυτό το λόγο, προσπαθούμε να βρούμε μια γενικότερη ερμηνεία που να μπορεί να περικλείει τις περισσότερες περιπτώσεις της επένθεσης- ανάπτυξης των [γ] και [j] ανάμεσα σε φωνήεντα μέσα στη λέξη.

Παρατηρώντας τα δεδομένα μας, μπορούμε να καταλήξουμε στην εξής ερμηνεία: Πέρα από τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά των φωνηέντων και τη θέση που αυτά καταλαμβάνουν μέσα στη λέξη, ακόμα ένας παράγοντας που θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι παίζει σημαντικό ρόλο, είναι η θέση που ο τόνος κατέχει μέσα στη λέξη. Το μεγαλύτερο μέρος των παραδειγμάτων μας, στα οποία πραγματοποιείται ανάπτυξη των συμφώνων αυτών ακολουθεί το ίδιο σχήμα τονισμού. Ανάμεσα δηλαδή στα δύο φωνήεντα στα οποία πραγματοποιείται η ανάπτυξη, το πρώτο φωνήεν είναι φορέας του τόνου, ενώ το δεύτερο φωνήεν, είναι άτονο. Το τονικό αυτό σχήμα 'σ₁σ₂ (τροχαϊκό σχήμα) παρατηρούμε ότι λαμβάνει χώρα, στο μεγαλύτερο μέρος των περιπτώσεων που εξετάσαμε,

ανεξάρτητα από τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά που συγκεντρώνει το καθένα από τα φωνήεντα που έρχονται σε επαφή.

(26)	/tsai/	-	['tsaji]	«τσάι»
	/polio'troo/	-	[polo'trogo]	«πολιοτρώω»
	/'pais/	-	['pajis]	«πάεις»
	/a'kuo/	-	[a'kuɔ]	«ακούω»
	/'leo/	-	['leɔ]	«λέω»

Ωστόσο ακόμα και σε μια τέτοια ερμηνεία μπορούμε να παρουσιάσουμε περιπτώσεις (αντιπαραδείγματα) οι οποίες ενώ έχουν το παραπάνω τονικό σχήμα ανάμεσα στα φωνήεντα που έρχονται σε επαφή, ωστόσο δεν αναπτύσσουν τα σύμφωνα [γ] και [j] ανάμεσα τους.

(27)	/pa'rea/	-	[* pa'reɣa]	«παρέα»
	/o'rea/	-	[* o'reɣa]	«ωραία»

Τέλος, διαπιστώσαμε ότι σε αρκετές περιπτώσεις η ανάπτυξη- επένθεση των συγκεκριμένων συμφώνων γίνεται ακόμα και όταν τα φωνήεντα που έρχονται σε επαφή, δεν τονίζονται με τον τρόπο που παρουσιάσαμε παραπάνω.

(28)	/a'eras/	-	[a'jeras]	«αέρας»
------	----------	---	------------	---------

Από όλα τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι ακόμα και αυτή η υπόθεση σχετικά με τον τονισμό, δεν καλύπτει όλες τις περιπτώσεις των δεδομένων μας.

Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις παραπάνω περιπτώσεις θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι: στις περιπτώσεις που υπάρχει διαδοχή φωνηέντων μέσα στο λόγο ο ομιλητής αναπτύσσει τα φωνήματα [γ] ή [j] για την αποφυγή της χασμωδίας. Ωστόσο από τα παραπάνω δεδομένα, φαίνεται ότι η ανάπτυξη αυτή, δεν πραγματοποιείται στις περιπτώσεις που μετά το πρώτο κατά σειρά φωνήεν ακολουθεί [a].

Από την άλλη μεριά, μία ακόμα ερμηνεία που θα μπορούσαμε να δώσουμε γύρω από τη διαδικασία της ανάπτυξης, στηρίζεται στο *λεξικό-γραμματικό θέμα* των λέξεων στις οποίες πραγματοποιείται το φαινόμενο αυτό. Κάτι τέτοιο, προκύπτει από τη μελέτη ορισμένων παραδειγμάτων, στα οποία γίνεται ανάπτυξη του [γ] και [j] και τα οποία περιέχουν τα σύμφωνα αυτά στη ρίζα της λέξης από την οποία προέρχονται, ή στη ρίζα τύπων με τους οποίους συνδέονται ετυμολογικά ή γραμματικά.

(29)	/ˈleo/	-	[ˈleɣo]	> λέγω	
	/aˈkuo/	-	[aˈkɥo]	> άκουγα	(Παρατατικός του ρήματος «ακούω»)
	/ˈtroo/	-	[ˈtroɣo]	> έτρωγα	(Παρατατικός του ρήματος «τρώω»)
	/ˈpais/	-	[ˈpajis]	>πηγαίνω	(Οριστική Ενεστώτα του ρήματος).

Από όλα τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στα εξής συμπεράσματα, σαν κατακλείδα για το παρόν κεφάλαιο:

Ο ομιλητής του δυτικού κρητικού ιδιώματος, έχει την τάση να αποφεύγει και να εξαλείφει στο λόγο του, κάθε περίπτωση στην οποία τα γειτνιάζοντα φωνήεντα που είτε βρίσκονται μέσα στην ίδια λέξη, είτε στα όρια των λέξεων, δημιουργούν το φαινόμενο της χασμωδίας. Η χασμωδία παύει να υφίσταται από τη στιγμή που ανάμεσα στα συγκεκριμένα φωνήεντα αναπτύσσεται το σύμφωνο [ɣ] ή [j]. Η επιλογή ανάμεσα στα δύο, γίνεται συνήθως με κριτήριο το φωνήεν που ακολουθεί μετά από το επενθετικό σύμφωνο, όπως παρουσιάσαμε στην αρχή του κεφαλαίου αυτού.

Η ανάπτυξη των συμφώνων αυτών, έχει διαφορετική ερμηνεία για την περίπτωση που μελετάμε τη συνεκφορά των λέξεων, όπου σημαντικό ρόλο παίζουν τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά των φωνηέντων που έρχονται σε επαφή και η σειρά με την οποία εμφανίζονται στις λέξεις.

Δυσκολότερη φαίνεται να είναι η ερμηνεία της ανάπτυξης των συμφώνων αυτών ανάμεσα σε φωνήεντα που βρίσκονται μέσα στην ίδια λέξη, καθώς εδώ υπάρχουν αρκετά αντιπαραδείγματα που θέτουν σε αμφισβήτηση τις πιθανές ερμηνείες. Πέρα από τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά και τη σειρά με την οποία εμφανίζονται τα φωνήεντα στη λέξη, θα μπορούσε να γίνει παραδεκτό ότι σημαντικό ρόλο, παίζει ακόμα ο τονισμός της λέξης ή και η ετυμολογία της.

Θεωρούμε ως πιθανότερη και πιο αποδεκτή ερμηνεία την περίπτωση στην οποία η ανάπτυξη των συμφώνων δεν πραγματοποιείται στην περίπτωση που αμέσως μετά το πρώτο φωνήεν, ανεξάρτητα από το αν αυτό είναι τονισμένο, ή όχι, ακολουθεί /a/.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό, θα θέλαμε επίσης να κάνουμε μια επιπλέον παρατήρηση, σχετικά με την επιλογή της ανάπτυξης των φωνημάτων [j] και [ɣ] από τους ομιλητές. Προσπαθώντας να προσδιορίσουμε τα συγκεκριμένα φωνήματα, συγκεντρώνουμε τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά τους:

Το φώνημα [ɣ] χαρακτηρίζεται ως:

- [+διαρκές]
- [+ηχηρό]
- [+υψηλό]
- [+οπίσθιο]

Το φώνημα [j] χαρακτηρίζεται ως: [+διαρκές]
[+ηχηρό]
[+υψηλό]
[-οπίσθιο].

Από τον τρόπο με τον οποίο χαρακτηρίζονται τα [γ] και [j], είναι φανερό ότι η διαφορά τους έγκειται στην παρουσία ή απουσία του χαρακτηριστικού της οπισθιότητας. Το φωνήεν το οποίο ακολουθεί μετά τα συγκεκριμένα φωνήματα, προσδίδει σε αυτά το χαρακτηριστικό [+οπίσθιο] ή [-οπίσθιο] ως εξής:

Τα φωνήεντα [i] και [e] που χαρακτηρίζονται ως [-οπίσθια] αποδίδουν το χαρακτηριστικό [-οπίσθιο] στο φώνημα [j].

Αντίστοιχα, τα φωνήεντα [u] και [o] που χαρακτηρίζονται ως [+οπίσθια] αποδίδουν το χαρακτηριστικό [+οπίσθιο] στο φώνημα [γ].

Το ερώτημα που γεννάται είναι, γιατί ο ομιλητής επιλέγει τα συγκεκριμένα φωνήματα [γ] και [j] ως επενθετικά ανάμεσα στα φωνήεντα και όχι κάποια άλλα φωνήματα.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι κάτι τέτοιο πραγματοποιείται κατά αντιστοιχία με το επενθετικό φωνήεν της ελληνικής γλώσσας το οποίο είναι το /e/ και χαρακτηρίζεται από τα ίδια διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά με τα φωνήματα [γ] και [j]. Άρα, ο ομιλητής για την πραγματοποίηση της επένθεσης-ανάπτυξης επιλέγει συνήθως φωνήματα με τα χαρακτηριστικά [+διαρκές], [+ηχηρό], [+υψηλό], χαρακτηριστικά που διακρίνουν και το επενθετικό φωνήεν /e/ της ελληνικής γλώσσας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:

ΕΞΟΔΟΣ ΣΥΛΛΑΒΗΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ ΚΑΙ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ.

Τα φωνήματα της γλώσσας, ενώνονται μεταξύ τους, δημιουργώντας μεγαλύτερες μονάδες, τις λεγόμενες *συλλαβές*. Οι συλλαβές συγκεντρώνονται σε *λέξεις*, και αυτές με τη σειρά τους, σε *φράσεις* και σε *προτάσεις*.

Στο παρόν κεφάλαιο θα μας απασχολήσει η έννοια της συλλαβής και ένα από τα βασικά μέρη από τα οποία αποτελείται, η *έξοδος*.

Η κάθε συλλαβή, οργανώνεται εσωτερικά και αποτελείται από τα εξής βασικά μέρη: Από την *έμβαση* και από τη *ρίμα*. Η *έμβαση* της συλλαβής, είναι το αρχικό σύμφωνό της, το οποίο είναι και προαιρετικό, με την έννοια ότι μπορεί να υπάρξει συλλαβή, χωρίς έμβαση. Από την άλλη μεριά, η *ρίμα* της συλλαβής, περιλαμβάνει ένα υποχρεωτικό φωνήεν, τον *πυρήνα* που μπορεί να είναι και ο φορέας του τόνου και ένα σύμφωνο, το οποίο δεν είναι υποχρεωτικό ως προς την παρουσία του, την *έξοδο*. (Κάππα, 2002:43-44)

Η συλλαβοποίηση μιας λέξης, είναι η διαδικασία με την οποία χωρίζουμε τη λέξη, στις συλλαβές, από τις οποίες αποτελείται. Από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, καταλήγουμε στο ότι οι πιθανοί τύποι της συλλαβής, που μπορούν να εμφανιστούν σε μια λέξη, είναι οι εξής: ΣΦ, Φ, ΣΦΣ, ΦΣ. Από τους τύπους αυτούς, ο καθολικός και αμαρκάριστος τύπος, είναι ο τύπος ΣΦ, ενώ ο πλέον μαρκαρτισμένος τύπος, είναι ο τύπος ΦΣ. Θα πρέπει επίσης να κάνουμε μια απαραίτητη διάκριση ανάμεσα στις συλλαβές εκείνες, που δεν έχουν έξοδο συλλαβής, οι οποίες ονομάζονται *ανοιχτές συλλαβές*, και στις συλλαβές εκείνες οι οποίες έχουν έξοδο συλλαβής, και ονομάζονται *κλειστές*. (Κάππα, 2002:44 - 45)

Η τελευταία αυτή διάκριση, είναι απαραίτητη, και θα μας απασχολήσει στο παρόν κεφάλαιο. Πιο συγκεκριμένα, μέσα στα πλαίσια της γενικότερης μελέτης της συλλαβοποίησης στο δυτικό κρητικό ιδίωμα, θα ασχοληθούμε με την έξοδο της συλλαβής και τις παρατηρήσεις που μπορούμε να κάνουμε ως προς το πώς αυτή διαρθρώνεται είτε όταν την μελετάμε σαν έξοδο μιας συλλαβής που βρίσκεται μέσα τη λέξη, είτε όταν τη μελετάμε σαν έξοδο της συλλαβής που βρίσκεται στο τέλος της λέξης.

Αφού λοιπόν, η μελέτη μας θα οργανωθεί γύρω από την έξοδο της συλλαβής, θα πρέπει να τονίσουμε, ότι στην κοινή ελληνική γλώσσα, υπάρχουν ορισμένοι περιορισμοί ως προς το σύμφωνο το οποίο μπορεί να βρεθεί στη θέση εξόδου της συλλαβής. Η θέση μάλιστα εξόδου, διαφοροποιείται από την θέση της έμβασης στην οποία μπορεί να βρεθεί οποιοδήποτε σύμφωνο της ελληνικής γλώσσας, αρκεί να τηρούνται ορισμένοι περιορισμοί φωνοτακτικής φύσεως. Επιστρέφοντας στην περίπτωση της εξόδου, επισημαίνουμε ότι στα ελληνικά, η έξοδος συλλαβής στο τέλος της λέξης, επιτρέπει μόνο τα σύμφωνα [s] και [n], ενώ για την έξοδο

συλλαβής μέσα στη λέξη, επιτρέπονται τα σύμφωνα [n], [l], και [r].(Malikouti-Drachman, 1987 : 5).

Λαμβάνοντας όλα τα παραπάνω υπόψη μας, θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τι συμβαίνει στην περίπτωση του δυτικού κρητικού ιδιώματος, με την έξοδο της συλλαβής, να προσδιορίσουμε και να ερμηνεύσουμε τον τρόπο με τον οποίο διαρθρώνεται, όπως επίσης και τα φαινόμενα- διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα σε αυτήν.

A) ΕΞΟΔΟΣ ΣΥΛΛΑΒΗΣ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ

Μέσα από τη μαγνητοφώνηση των φωνητικών δεδομένων μας και την παρατήρησή τους, εντοπίσαμε διάφορες περιπτώσεις που μας κέντρισαν το ενδιαφέρον σχετικά με φαινόμενα που συμβαίνουν στην έξοδο της συλλαβής.

Το μεγαλύτερο μέρος των φαινομένων αυτών, λαμβάνουν χώρα γιατί όπως φαίνεται από τα δεδομένα μας, οι ομιλητές του δυτικού κρητικού ιδιώματος, έχουν την τάση να συλλαβοποιούν τις λέξεις δημιουργώντας ανοιχτές συλλαβές. Αυτό σημαίνει ότι το δυτικό κρητικό ιδίωμα στηρίζεται σε μια συλλαβοποίηση, η οποία χαρακτηρίζεται κατά γενικό κανόνα από την ύπαρξη ανοιχτών συλλαβών, είτε μέσα στη λέξη, είτε στο τέλος της λέξης. Γι' αυτό το λόγο ο ομιλητής της Δυτικής Κρήτης, οδηγείται ασυνείδητα, είτε στην αποβολή των συμφώνων που βρίσκονται στο τέλος της συλλαβής(μέσα στη λέξη, ή στο τέλος της λέξης), είτε στην ανάπτυξη φωνηέντων κοντά στα τελικά σύμφωνα των συλλαβών, ούτως ώστε οι συλλαβές να τελειώνουν με φωνήεν και όχι με σύμφωνο(ΣΦ).

Παρακάτω θα χωρίσουμε τα δεδομένα που μας αφορούν σε διάφορες κατηγορίες, για να μπορέσουμε να μελετήσουμε τις διαφορετικές περιπτώσεις και να διαπιστώσουμε αν η παραπάνω υποθετική ερμηνεία σχετικά με την ύπαρξη των ανοιχτών συλλαβών επιβεβαιώνεται ή όχι.

- Αποβολή του / **s** / στην έξοδο συλλαβής στο τέλος της λέξης.

(30)	[me'taɲe mu]	«μετάνοιες μου»
	[aðe'rfo mu]	«αδερφός μου»
	[ɣo'ɲi mu]	«γονείς μου»
	[o ba'ba mu]	«ο μπαμπάς μου»
	[ði'ku mas]	«(τους) δικούς μας»
	[o ka'θena mu 'eleje]	«ο καθένας μου έλεγε»
	[i'tone θe'ostravo]	«ήτονε θεόστραβος»
	[i'ena xa'ɲoti]	«ένας Χανιώτης»

Στα παραπάνω παραδείγματα παρατηρούμε ότι στην έξοδο της συλλαβής που βρίσκεται στο τέλος της λέξης, το / s / το οποίο είναι ένα από τα σύμφωνα που μπορούν να εμφανιστούν σε μια τέτοια θέση αποβάλλεται.

Η αποβολή του /s/ παρατηρούμε ότι πραγματοποιείται τις περισσότερες φορές όταν ακολουθεί λέξη της οποίας το αρχικό σύμφωνο είναι το έρρινο /m/.

Κάτι τέτοιο οφείλεται στο γεγονός, της τάσης των ομιλητών του δυτικού κρητικού ιδιώματος για συλλαβοποίηση με ανοιχτές συλλαβές όπως παρατηρήσαμε παραπάνω. Στα προηγούμενα παραδείγματα, η συλλαβοποίηση, ακολουθεί τον τύπο ΣΦ των συλλαβών, όπως θα δείξουμε αμέσως παρακάτω:

- (31) [me.'ta.ɲe.mu]
 [a.ðer.'fo.mu]
 [ɣo.'ɲi.mu]
 [o.ba.'ba.mu]
 [ði.'ku.mas]
 [o.ka.'θe.na.mu.'e.le.je]
 ['i.to.ne.θe.'o.stra.vo]
 ['e.na.xa.'ɲo.ti]

Σε όλες δηλαδή τις περιπτώσεις αυτές, το τελικό / s / των λέξεων αποβάλλεται, καθώς η αποβολή του εξυπηρετεί τη δημιουργία ανοιχτών στο λόγο συλλαβών, δηλαδή συλλαβών, χωρίς έξοδο. Ωστόσο για την περίπτωση της αποβολής του / s / μπροστά από το φώνημα /m/ με το οποίο ξεκινάει η επόμενη λέξη, θα μπορούσαμε να δώσουμε και μία ακόμα πιθανή ερμηνεία. Οι ομιλητές του δυτικού κρητικού ιδιώματος, αποφεύγουν στο λόγο τους τη χρήση του συμπλέγματος / sm /, προσπαθούν να το απλοποιούν και γι' αυτό, καταφεύγουν στην αποβολή του / s /, μπροστά από το /m / . (Η μελέτη του συγκεκριμένου φαινομένου θα γίνει πιο διεξοδικά σε επόμενο κεφάλαιο).

Η υπόθεση αυτή, στηρίζεται και σε άλλες περιπτώσεις αποβολής του / s / μπροστά από το /m/ όχι μόνο όταν τα δύο αυτά φωνήματα έρχονται σε επαφή στα όρια λέξεων, αλλά και όταν έρχονται σε επαφή, μέσα στη λέξη.

Ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα που συναντήσαμε στον λόγο των ομιλητών του δυτικού κρητικού ιδιώματος, και που επιβεβαιώνουν την παραπάνω ερμηνεία, σχετικά με την απλοποίηση του συμπλέγματος, είναι τα εξής:

(32)	/ 'kosmos/	['koimos]	«κόσμος»
	/li'pasmata/	[li'paimata, li'pamata]	«λιπάσματα»
	/ko'smimata/	[koi'mimata]	«κοσμήματα»

Οι υπόλοιπες περιπτώσεις της αποβολής του / s / ερμηνεύονται όπως τονίσαμε παραπάνω, από την τάση των ομιλητών, για τη δημιουργία ανοιχτών συλλαβών στο λόγο. Άξια παρατήρησης είναι η περίπτωση του παρακάτω παραδείγματος:

(33)	/ 'itone θε'ostravos/	['itone θε'ostravo]	«ήτονε θεόστραβος»

Στο παράδειγμα αυτό, ο ομιλητής καταφεύγει ταυτόχρονα στη χρήση δύο μηχανισμών του λόγου - φωνολογικών διαδικασιών-, προκειμένου να πετύχει ασυναίσθητα την ύπαρξη ανοιχτών συλλαβών στο λόγο του. Συγκεκριμένα, πέρα από την αποβολή του / s / στο τέλος της δεύτερης λέξης, ο ομιλητής οδηγείται και στην ανάπτυξη του φωνήματος / e / στο τέλος της πρώτης λέξης, έτσι ώστε να

αποφύγει το ενδεχόμενο, η τελευταία συλλαβή της λέξης αυτής, να τελειώνει με σύμφωνο(κλειστή συλλαβή).

Έτσι η λέξη /'itan/ προφέρεται ως ['itone] για να υπάρχει η δυνατότητα συλλαβοποίησης της ως ['i.to.ne] και όχι ως ['i.ton].

- Αποβολή του / n / στην έξοδο συλλαβής στο τέλος της λέξης.

Όπως και στην περίπτωση του / s / που μελετήσαμε στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, τα δεδομένα τα οποία συλλέξαμε, από την ομιλία των κατοίκων της δυτικής Κρήτης, καταδεικνύουν, ότι πολλές φορές και το /n/ αποβάλλεται όταν βρίσκεται σε έξοδο συλλαβής στο τέλος της λέξης.

(34)	[ton eli'do]	«των ελιδών»
	[po'lon i'do]	«πολλών ειδών»
	[deka'na xro'no]	«δέκα χρονών»

Και στις παραπάνω περιπτώσεις η αποβολή του /n/ στο τέλος της λέξης, εξυπηρετεί τους σκοπούς της συλλαβοποίησης που θέλει να πετύχει ο ομιλητής, δημιουργώντας ανοιχτές συλλαβές στο λόγο του. Μέσα λοιπόν στα πλαίσια των φωνολογικών λέξεων που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια της ομιλίας, η συλλαβοποίηση γίνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να οδηγεί σε μια συμμετρία του λόγου, αφού δημιουργείται μια αλληλουχία και μια διαδοχή ανοιχτών συλλαβών του τύπου ΣΦ.

(34 α)	[to.ne.li.'do]
	[po.lo.ni.'do]
	[de.ka.'na.xro.'no]

Τα περιβάλλοντα στα οποία πραγματοποιείται η αποβολή του / n / είναι τα εξής: Το /n/ αποβάλλεται στις περιπτώσεις εκείνες, στις οποίες, ακολουθεί σύμφωνο, ούτως ώστε να υπάρχει η δυνατότητα δημιουργίας, ανοιχτών συλλαβών στο λόγο. Όμως θα πρέπει παράλληλα, να τονίσουμε ότι η αποβολή, γίνεται στις περιπτώσεις εκείνες, που δεν υπάρχει η δυνατότητα ανάπτυξης του φωνήματος /e / μετά το φώνημα /n/. Αν υπάρχει τέτοια δυνατότητα, τότε και πάλι, η συλλαβοποίηση επιτυγχάνεται με τη δημιουργία ανοιχτών συλλαβών, οπότε δεν είναι αναγκαία η αποβολή.

Τα παραδείγματα που ακολουθούν, μας κάνουν την παραπάνω ερμηνεία, σαφέστερη.

(35) / an ðen/ «αν δεν»

Προφέρεται ως [a ðe] με αποβολή του /n/ μπροστά από το σύμφωνο που ακολουθεί, για να επιτευχθεί η συλλαβοποίηση του τύπου [a.ðe] (με ανοιχτές δηλαδή συλλαβές).

(36) /ton 'vaname/ «τον βάναμε»
/an 'θeli/ «αν θέλει»
/'otan 'piɣa/ «όταν πήγα»

Τα παραπάνω παραδείγματα, προφέρονται ως:

(36 α) [tone'vaname]
[ane'θeli]
[odane'piɣa].

Στις περιπτώσεις αυτές, το φώνημα /n/ δεν αποβάλλεται, καθώς ο ομιλητής καταφεύγει στη φωνολογική διαδικασία της ανάπτυξης του / e / προκειμένου να δημιουργήσει και πάλι στο λόγο του, ανοιχτές συλλαβές.

Έτσι, η συλλαβοποίηση των παραπάνω παραδειγμάτων ακολουθεί τον τύπο των συλλαβών ΣΦ και γίνεται ως εξής:

(36 β.) [to.ne.'va.na.ne]
[a.ne.'θe.li]
[o.da.ne.'pi.ɣa].

Επίσης, το / n / δεν αποβάλλεται όταν βρίσκεται μέσα σε μια φωνολογική λέξη και ακολουθεί φωνήεν μετά από αυτό, καθώς στην περίπτωση αυτή ο ομιλητής έχει και πάλι τη δυνατότητα να δημιουργήσει ανοιχτές συλλαβές στο λόγο του.

(37) [tonanazi'to] - [to.na.na.zi.'to] «τον αναζητώ»
[ðe'nixane] - [ðe.'ni.xa.ne] «δεν είχαμε»
[tone'vaname] - [to.ne.'va.na.me] «τον εβάναμε»

Από τις δύο παραπάνω υποπεριπτώσεις που εξετάσαμε (αποβολή του / s / και αποβολή του /n/) στην έξοδο συλλαβής στο τέλος της λέξης, μπορούμε να οδηγηθούμε στα παρακάτω συμπεράσματα:

Σε έξοδο συλλαβής στο τέλος της λέξης, ή της φωνολογικής λέξης, το / s / και το /n/ που στην κοινή ελληνική, αποτελούν τα κατεξοχήν σύμφωνα που επιτρέπεται να εμφανιστούν σε θέση εξόδου στο τέλος της λέξης, στο δυτικό κρητικό ιδίωμα,

αποβάλλονται, εξαιτίας της τάσης των ομιλητών, να δημιουργούν ασυναίσθητα στο λόγο τους, συλλαβοποιήσεις που στηρίζονται στην αλληλουχία συλλαβών του τύπου ΣΦ, δηλαδή ανοιχτών συλλαβών. Επίσης σε ορισμένες περιπτώσεις, η αποβολή αυτή γίνεται για την αποφυγή της δημιουργίας συμπλεγμάτων, που εμποδίζουν την συλλαβοποίηση με ανοιχτές συλλαβές, και πάλι δηλαδή μέσα στα πλαίσια που ορίζονται από τους κανόνες συλλαβοποίησης του συγκεκριμένου ιδιώματος.

Ανάπτυξη φωνήματος σε έξοδο συλλαβής, στο τέλος της λέξης:

Όπως ήδη, προαναφέραμε στο πρώτο υποκεφάλαιο του κεφαλαίου αυτού, πολλές φορές, στον λόγο των ομιλητών, συναντάμε την τάση της εμφάνισης (ανάπτυξης) ορισμένων φωνημάτων, που κανονικά δεν ανήκουν στις λέξεις.

Η ανάπτυξη των φωνημάτων αυτών, αφορά και πάλι στην έξοδο συλλαβής, στο τέλος της λέξης, και ερμηνεύεται από τους κανόνες συλλαβοποίησης που ισχύουν στο δυτικό κρητικό ιδίωμα, και που επιτρέπουν κυρίως την ύπαρξη ανοιχτών συλλαβών στο λόγο.

Παραδείγματα όπως αυτά που ακολουθούν, αποδεικνύουν τα παραπάνω:

(38) Το αρνητικό μόριο /ðen/ χρησιμοποιείται από τους ομιλητές πολλές φορές, αφού αναπτύσσουν στο τέλος του το φώνημα /e /.

[ðene]

Έτσι, η συλλαβοποίησή του μέσα στα πλαίσια μιας φωνολογικής λέξης, θα γίνει με βάση τον τύπο ΣΦ-ΣΦ.

[ðe. ne]

['ðene ka 'teçi]

-

[ðe.ne.ka. 'te.çi]

«δεν κατέχει»

Το ίδιο φαινόμενο, συναντήσαμε και σε άλλες λέξεις:

(39) ['itone]

«ήτονε»

Ο ρηματικός τύπος / 'itan / προφέρεται ως ['itone] με ανάπτυξη του φωνήματος /e / στην έξοδο συλλαβής, στο τέλος της λέξης, έτσι ώστε η συλλαβοποίηση της λέξης αυτής να έχει ως εξής:

['i.to.ne]

Χαρακτηριστική επίσης, της προφοράς των ομιλητών του δυτικού κρητικού ιδιώματος, είναι η ανάπτυξη φωνημάτων που γίνεται στα όρια λεξικών τεμαχίων,

που αποτελούν μια φωνολογική λέξη, όχι όμως στο τέλος του πρώτου τεμαχίου, όπως παρουσιάσαμε παραπάνω, αλλά στην αρχή του δεύτερου. Εντάσσουμε, αυτού του είδους την ανάπτυξη, στο παρόν υποκεφάλαιο, γιατί το φαινόμενο αυτό, ερμηνεύεται μέσα στα πλαίσια της τάσης των ομιλητών της Δυτικής Κρήτης, για τη δημιουργία ανοιχτών συλλαβών στο λόγο τους.

(40) Οι λέξεις / 'otan 'piɣa / αποτελούν μια φωνολογική λέξη³. Κατά την προφορά τους, ο ομιλητής αναπτύσσει το φώνημα /e/ στην αρχή του δεύτερου τεμαχίου, ούτως ώστε η συλλαβοποίηση της φωνολογικής λέξης, να ακολουθήσει τη συμμετρία ΣΦ-ΣΦ-ΣΦ.

Έτσι στην ομιλία ακούμε:

(40 α) [odane'piɣa] «όταν πήγα»

Η συλλαβοποίηση της φωνολογικής λέξης θα γίνει ως εξής:

(40 β) [o.da.ne.'pi.ɣa]

Το ίδιο παρατηρούμε ότι συμβαίνει και σε άλλα παραδείγματα, όπως σε αυτό που ακολουθεί:

(41) [ane'θeli] «αν θέλει»
[aneka'teçi] «αν κατέχει»

Στις περιπτώσεις αυτές, ο υποθετικός σύνδεσμος / an / προφέρεται αφού στο τέλος, αναπτυχθεί το φώνημα / e / ούτως ώστε, να υπάρχει και πάλι η δυνατότητα συλλαβοποίησης με ανοιχτές συλλαβές στο λόγο.

Έτσι τα παραπάνω παραδείγματα συλλαβοποιούνται ως εξής:

(41 α) [a.ne.'θe.li]
[a.ne.ka.'te.çi]

Από όλα όσα εξετάσαμε στα παραπάνω υποκεφάλαια, διαπιστώνουμε ότι, η ομιλία των κατοίκων της Δυτικής Κρήτης, στηρίζει και προωθεί την ύπαρξη ανοιχτών συλλαβών στο λόγο. Αυτό σημαίνει ότι οι ομιλητές, έχουν την τάση, να εφαρμόζουν διάφορες φωνολογικές διαδικασίες, προκειμένου να επιτύχουν την αλληλουχία σύμφωνου-φωνήεντος (ΣΦ) στις φωνολογικές λέξεις τους, ενώ παράλληλα, πολλές φορές οδηγούνται στην απλοποίηση συμπλεγμάτων που

³ Το συστατικό του επιπέδου της λέξης το οποίο λειτουργεί ως πεδίο εφαρμογής φωνολογικών κανόνων αποτελεί τη φωνολογική λέξη και δεν είναι αναγκαστικά ισόμορφο με τη μορφολογική λέξη, έστω και αν προέρχεται από αυτήν. (Nespor, M. 1993: 177).

δημιουργούνται κατά την ροή του λόγου, για να εξυπηρετήσουν και πάλι τους κανόνες της συλλαβοποίησης που ισχύουν μέσα στα πλαίσια του δυτικού κρητικού ιδιώματος.

B) ΕΞΟΔΟΣ ΣΥΛΛΑΒΗΣ ΕΝΤΟΣ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ

Όπως είχαμε επισημάνει και στην αρχή του τρίτου κεφαλαίου, η έξοδος της συλλαβής είτε μέσα στη λέξη είτε στο τέλος της λέξης, θέτει ορισμένους περιορισμούς, ως προς τα σύμφωνα που μπορούν να πάρουν τη θέση αυτή. Γενικά, θα μπορούσαμε στο σημείο αυτό, να τονίσουμε ότι ανάμεσα στα σύμφωνα που βρίσκονται μέσα σε μια λέξη, δίνεται προτεραιότητα πάντα στην αξιοποίησή τους για τη δημιουργία της έμβασης σε σχέση με τη δημιουργία της εξόδου. Αυτό σημαίνει ότι τα σύμφωνα που απαρτίζουν μια λέξη, χρησιμοποιούνται για την πλήρωση της θέσης της έμβασης κατά κύριο λόγο, και δευτερευόντως για τη θέση της εξόδου. Η επικράτηση αυτή και η προτεραιότητα της έμβασης σε σχέση με την έξοδο, αποτελεί την καθολική Αρχή της Μεγιστοποίησης της Έμβασης (A.M.E). (Κάπα, 2002: 61-62)

Εκτός από την παραπάνω αρχή, θα πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι στην κοινή ελληνική, τίθενται και ορισμένοι περιορισμοί ως προς το είδος των συμφώνων που μπορούν να καταλάβουν τη θέση εξόδου της συλλαβής μέσα στη λέξη. Τα σύμφωνα που προτιμώνται είναι τα [+κορωνικά] σύμφωνα / n/, /l/, /r/.

Στο παρόν υποκεφάλαιο θα εξετάσουμε τι συμβαίνει στην περίπτωση του δυτικού κρητικού ιδιώματος, με την έξοδο της συλλαβής μέσα στη λέξη.

Τα δεδομένα μας καταδεικνύουν, ότι η τάση των ομιλητών του δυτικού κρητικού ιδιώματος να προτιμούν στο λόγο τους ανοιχτές συλλαβές όπως υποστηρίχτηκε παραπάνω για το τέλος της λέξης, κυριαρχεί και στην περίπτωση της εξόδου της συλλαβής όταν αυτή βρίσκεται μέσα στη λέξη.

Γι' αυτό ακριβώς το λόγο, οι ομιλητές πολλές φορές οδηγούνται στην αποβολή συμφώνων και στην απλοποίηση των συμφωνικών συμπλεγμάτων με στόχο τη δημιουργία ανοιχτών συλλαβών.

(42) Η λέξη /a'nθos/ για παράδειγμα, προφέρεται από τους ομιλητές του δυτικού κρητικού ιδιώματος ως [a'thos]. Η αποβολή του φωνήματος / n / έχει σαν αποτέλεσμα την απλοποίηση του συμφωνικού συμπλέγματος / nθ /, δίνοντας με τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα για συλλαβοποίηση του τύπου ΣΦ. Η απλοποίηση του συγκεκριμένου συμπλέγματος, απαντάται και σε άλλες ανάλογες περιπτώσεις.

(43)	[stona'tho]	-	[sto.na.'θo]	«στον ανθό»
	[tona'tropo]	-	[to.na.'θro.po]	«των ανθρώπων»
	[tona'thotiro]	-	[to.na.'θo.ti.ro]	«τον ανθότυρο»

Ανάλογη είναι και η ερμηνεία που μπορούμε να δώσουμε και σε άλλες περιπτώσεις απλοποιήσεων των συμπλεγμάτων που εμφανίζονται μέσα στη λέξη, και που γίνονται αυτόματα από την ομιλητή, με στόχο την επίτευξη ανοιχτών στο λόγο συλλαβών.

(44) Η λέξη /'pragmata/ προφέρεται ως ['pramata] με απλοποίηση του εσωτερικού συμπλέγματος / γm/ και η συλλαβοποίησή της έχει ως εξής: ['pra.ma.ta].

(45) Αντίστοιχη φαίνεται να είναι και η διαδικασία απλοποίησης του συμπλέγματος /zm/ , το οποίο γενικά αποφεύγεται μέσα στο λόγο.

/li'pazmata/ - [li'pamata] «λιπάσματα»
Συλλαβοποίηση: [li.'pa.ma.ta]

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:

ΔΙΣΥΜΦΩΝΙΚΑ ΚΑΙ ΤΡΙΣΥΜΦΩΝΙΚΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΚΡΗΤΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

« Μια συλλαβή χαρακτηρίζεται από την εσωτερική της δομή. Σε όλες τις γλώσσες η δομή της συλλαβής αποτελείται από δύο βασικά υποσυλλαβικά συστατικά: την **έμβαση** (onset) και τη **ρίμα** (rhyne / rime). Η έμβαση μιας συλλαβής είναι το αρχικό της σύμφωνο ή τα σύμφωνα και σε κάποιες γλώσσες είναι υποχρεωτική ενώ σε κάποιες άλλες είναι προαιρετική. Η ρίμα περιλαμβάνει το τεμάχιο που αποτελεί τον **πυρήνα** (nucleus) της συλλαβής και είναι υποχρεωτικά ένα φωνήεν (ή ένα συλλαβικό σύμφωνο). Η ρίμα μπορεί να περιέχει ακόμα ένα συστατικό, την **έξοδο** ή το **τέλος** της συλλαβής (coda) που δεν είναι υποχρεωτικό. Η έξοδος αποτελείται από το σύμφωνο ή από τα σύμφωνα που ακολουθούν τον πυρήνα και κλείνουν τη συλλαβή (υπό την προϋπόθεση ότι το σύμφωνο ή τα σύμφωνα ανήκουν στη συγκεκριμένη συλλαβή, είναι δηλαδή ταυτοσύλλαβα). Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι όλοι οι φθόγγοι που συναπαρτίζουν μία συλλαβή ονομάζονται **ταυτοσύλλαβοι**, ενώ οι φθόγγοι που ανήκουν σε διαφορετικές συλλαβές ονομάζονται **ετεροσύλλαβοι**.» (Κάππα, 2002: 43)

Η βασική μορφή συλλαβής που απαντάται σε όλες τις γλώσσες, δηλαδή η καθολική συλλαβή, είναι αυτή που αποτελείται από ένα σύμφωνο στην έμβαση και ένα φωνήεν στον πυρήνα (ΣΦ), συνιστά δε την **αμαρκάριστη συλλαβική δομή**. Συλλαβές που αποτελούνται από ένα φωνήεν και σύμφωνο (ΦΣ) ή από ένα μόνο φωνήεν (Φ) συνιστούν **μαρκαρισμένες συλλαβικές δομές**.

Οι γλώσσες διαφέρουν μεταξύ τους ως προς το είδος των εμβάσεων που επιτρέπουν. Σε ορισμένες γλώσσες, όλες οι συλλαβές έχουν έμβαση. Όμως σε πολλές γλώσσες όπως η ελληνική, η αγγλική, η γερμανική, η φιλανδική κ.α. διακρίνουμε συλλαβές που αρχίζουν με φωνήεν. Επιπλέον, μερικές γλώσσες επιτρέπουν μόνο ένα σύμφωνο στη θέση της έμβασης, όπως για παράδειγμα η ιαπωνική ή η φιλανδική. Άλλες γλώσσες επιτρέπουν περισσότερα σύμφωνα στη θέση της έμβασης: η ελληνική, η αγγλική, η γερμανική, η ολλανδική επιτρέπουν μέχρι και τρία σύμφωνα στην έμβαση.

Στην ελληνική γλώσσα μπορούν όλα τα σύμφωνα του ελληνικού φωνολογικού συστήματος να καταλάβουν μια μονομελή θέση της έμβασης. Οι διμελείς και τριμελείς εμβάσεις (εμβάσεις με δύο ή τρία σύμφωνα) υπόκειται όμως σε περιορισμούς ως προς τους συνδυασμούς των συμφώνων μεταξύ τους, πράγμα που σημαίνει ότι το είδος και η θέση των συμφώνων που μπορούν να αποτελούν μέρος μιας έμβασης δεν είναι τυχαία. Ένας από τους περιορισμούς αυτούς που καθορίζουν την παρουσία και τον συνδυασμό των συμφώνων στην έμβαση μιας συλλαβής είναι ο καθολικός περιορισμός της ηχητικότητας.

Σύμφωνα με τον Jespersen (1904: 188-207), οι φθόγγοι μπορούν να ταξινομηθούν ανάλογα με την ηχητικότητα τους σε μια κλίμακα ηχητικότητας όπου τα στιγμικά σύμφωνα είναι τα λιγότερο ηχητικά και τα φωνήεντα είναι τα πλέον ηχητικά..

Αργότερα η Selkirk (1984:110), θα ορίσει τη θέση των φθόγγων στην κλίμακα αυτή και θα διατυπώσει τη Γενικευμένη Αρχή της Ακολουθίας της ηχητικότητας. Πιο συγκεκριμένα, η κατάταξη των φθόγγων στην κλίμακα της ηχητικότητας, έχει ως εξής:

(46) Κλίμακα ηχητικότητας (Selkirk, 1984)

	Φθόγγος	Δείκτης ηχητικότητας
Φωνήεντα	a	10
	e,o	9
Ημίφωνα	i,u	8
Υγρά	r	7
	l	6
Έρρινα	m,n	5
Τριβόμενα	s	4
	v,z,ð	3
	f,θ	2
Στιγμικά	b,d,g	1
	p,t,k	0.5

Η Γενικευμένη Αρχή της Ακολουθίας της Ηχητικότητας, προσδιορίζει το ηχητικό προφίλ της συλλαβής ως εξής:

« Σε κάθε γλώσσα υπάρχει ένα τεμάχιο (φθόγγος) που σχηματίζει την κορυφή της συλλαβής. Για να θεωρείται μια συλλαβή ορθά σχηματισμένη, πρέπει η ηχητικότητα των φθόγγων να αυξάνεται σταδιακά από την έμβαση προς τον πυρήνα και να μειώνεται σταδιακά από τον πυρήνα προς την έξοδο συλλαβής.»

Σύμφωνα με την καθολική κλίμακα της ηχητικότητας, ένα συμφωνικό σύμπλεγμα στην έμβαση ή στην έξοδο της συλλαβής είναι αποδεκτό, όταν ανάμεσα στα μέλη του συμπλέγματος υπάρχει διαφορετικός δείκτης ως προς την ηχητικότητα, με ανιούσα φορά στην έμβαση και κατιούσα φορά στην έξοδο.

Η Steriade (1982:91) προτείνει κλίμακες ηχητικότητας διαφοροποιημένες για κάθε γλώσσα και ορίζει την Αρχή της Ελάχιστης Απόστασης ως προς την Ηχητικότητα σύμφωνα με την οποία ισχύει ότι: «Πρέπει να υφίσταται η ελάχιστη ηχητική απόσταση ανάμεσα σε σύμφωνα της έμβασης ή της εξόδου προκειμένου να θεωρείται αποδεκτό το ηχητικό προφίλ μιας συλλαβής και τα μέλη των συμπλεγμάτων να είναι ταυτοσύλλαβα. Αυτή η απόσταση επιτρέπει το σχηματισμό συμφωνικών συμπλεγμάτων στην έμβαση».

Η Malikouti- Drachman (1987:181-187) έχει προτείνει μια κλίμακα ηχητικότητας για τα ελληνικά. Τα άηχα στιγμικά εντάσσονται στην ίδια ομάδα με τα άηχα τριβόμενα σύμφωνα, ενώ τα ηχηρά τριβόμενα σύμφωνα εντάσσονται σε άλλη ομάδα. Η ελάχιστη απόσταση ηχητικότητας είναι μεγαλύτερη ή ίση του 4 και επιτρέπει στην έμβαση συλλαβής να συγκροτούνται διμελή συμφωνικά συμπλέγματα που αποτελούνται από τα εξής σύμφωνα: [στιγμικά + έρρινα/ υγρά] ή [διαρκή + έρρινα/ υγρά]. Πιο συγκεκριμένα, η κλίμακα που διαμορφώνεται με βάση την αρχή της ελάχιστης απόστασης για τη νέα ελληνική είναι η εξής:

(47) Αρχή της ελάχιστης απόστασης για τη νέα ελληνική γλώσσα:
[βλ. Malikouti- Drachman (1987:181-187)]:

Υγρά	[l,r]
Έρρινα	[m,n]
Τριβόμενο ηχηρό συριστικό	[z]
Τριβόμενο άηχο συριστικό	[s]
Τριβόμενο ηχηρό	[v,ð,ɣ]
Στιγμικά / τριβόμενα άηχα	[p,t,k / f,θ,x]

Οι περιορισμοί που αφορούν στη συνεμφάνιση των τεμαχίων σε συμφωνικά συμπλέγματα έχουν διατυπωθεί ως θετικοί περιορισμοί της συλλαβικής δομής όταν εκφράζουν τους συνδυασμούς των συμφώνων που επιτρέπονται και ως αρνητικοί περιορισμοί ή φίλτρα, όταν αποκλείουν την εμφάνιση μερικών δυνατών συνδυασμών επειδή αυτοί δεν πραγματώνονται (π.χ.: στις περιπτώσεις που έχουμε ομοργανικά σύμφωνα. Τα ομοργανικά σύμφωνα, είναι όλα όσα αρθρώνονται με το ίδιο όργανο άρθρωσης.).

Από όλα τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι ο συνδυασμός των συμφώνων σε δισυμφωνικά και τρισυμφωνικά συμπλέγματα στην έμβαση (και στην έξοδο) μιας συλλαβής δεν είναι τυχαίος, αλλά ακολουθεί συγκεκριμένους νόμους και περιορισμούς. Το φαινόμενο αυτό που το συναντάμε στην Κοινή Νέα Ελληνική αποτελεί βασικό συλλαβικό κανόνα και του δυτικού κρητικού ιδιώματος, καθώς η θέση και ο συνδυασμός των συμφώνων που απαρτίζουν την έμβαση (ή την έξοδο) μιας συλλαβής ως ταυτοσύλλαβα, υπόκειται σε περιορισμούς και αρχές.

Στη συνέχεια της εργασίας μας, θα προσπαθήσουμε να μελετήσουμε τους συνδυασμούς των συμφώνων στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα, προκειμένου να σχηματιστούν δισυμφωνικά και τρισυμφωνικά συμπλέγματα, τη θέση τους και τους περιορισμούς που επιβάλλονται στο ιδίωμα αυτό σε σχέση με τα ταυτοσύλλαβα συμπλέγματα.

Αρχικά, ακολουθώντας την αρχή της ελάχιστης απόστασης, όπως αυτή διατυπώθηκε από την Malikouti- Drachman (1987:181-187) , και έχοντας στο

μυαλό μας ότι για να αποτελέσουν δύο ή τρία σύμφωνα μαζί ένα σύμπλεγμα, θα πρέπει να έχουν μεταξύ τους απόσταση ως προς την ηχητικότητα τους, μεγαλύτερη ή ίση του 4, θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε τους δυνατούς συνδυασμούς των συμφώνων, προσδιορίζοντας τα κοινά συμφωνικά συμπλέγματα που υπάρχουν ανάμεσα στην Κοινή Νέα Ελληνική και στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα.

Με βάση της απομαγνητοφωνήσεις των δεδομένων της κρητικής ομιλίας και τα ακούσματα που έχουμε, μπορούμε εύκολα να υποστηρίξουμε ότι όλοι οι συνδυασμοί που είναι δυνατοί ανάμεσα σε δύο ή τρία σύμφωνα για να αποτελέσουν σύμπλεγμα στην έμβαση μιας συλλαβής για την Κοινή Νέα Ελληνική, είναι συνδυασμοί που απαντώνται και στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα, στην αρχή ή στο μέσον λέξης.

Πιο αναλυτικά:

Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα:

Αποδεκτά δισυμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή λέξης:

(48) [κλειστό ή τριβόμενο+ υγρό/ έρρινο]

[pn]	[pniɣu'ɾjazɔ]	«πνιγουργιάζω»
[pl]	[platsa'rizɔ]	«πλατσαρίζω»
[pr]	[pra'jeno]	«πραγαίνω»
[kn]	[knuknu'kizɔ]	«κνουκνουκίζω»
[kl]	[kla'tsara]	«κλατσάρα»
[kr]	[kro'miði]	«κρομμύδι»
[xn]	[ˈxnari]	«χνάρι»
[xl]	[ˈxlaburo]	«χλάμπουρο»
[xr]	[xri'ja]	«χριγιά»
[ɣn]	[ɣna'ndo]	«γναντώ»
[ɣr]	[ˈɣra]	«γρα»
[ɣl]	[ɣla'ka]	«γλακά»
[fl]	[ˈflemonas]	«φλέμονας»
[fr]	[ˈfrisa]	«φρίσα»
[vl]	[vlase'ros]	«βλασερός»
[vr]	[vro'vjos]	«βροβιός»
[θn]	[θni'tos]	«θνητός»
[θl]	[ˈθlasi]	«θλάση»
[θr]	[θrasu'lea]	«θρασουλέα»
[ðr]	[ðre'tiðika]	«ðρετίδικα»
[tr]	[ˈtravma]	«τραύμα»

Όπως και στην Κοινή Νέα Ελληνική, έτσι και στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα δεν απαντώνται στην αρχή λέξης τα παρακάτω συμπλέγματα:

*[tl], *[dl], *[tn], *[sn], *[sl], *[zn], *[zl], *[zr], *[fn], *[vn], [pm].

Η μη δυνατότητα πραγμάτωσης των παραπάνω συμπλεγμάτων οφείλεται στο ότι τα φωνήματα από τα οποία αποτελούνται είναι *ομοργανικά*. Ο τόπος άρθρωσής τους δηλαδή, είναι ο ίδιος με αποτέλεσμα τα φωνήματα να αρθρώνονται με το ίδιο όργανο άρθρωσης, κάτι το οποίο εμποδίζει την συνύπαρξή τους.

Ορισμένα όμως από αυτά, απαντώνται στο μέσον λέξης όπως και στην Κοινή Νέα Ελληνική:

(49)

[tl]	[¹ a.tlas]	«Άτλας»
[tn]	[¹ fa.tni]	«φάτνη»
[fn]	[e. ¹ fni.ðia]	«αιφνίδια»
[vn]	[¹ e.vni.a]	«εύνοια»
[θm]	[va. ¹ θmos]	«βαθμός»

(50) [τριβόμενο+ εμποδιστικό]

[sp]	[spi ¹ lari]	«σπιλιάρι»
[st]	[¹ staka]	«στάκα»
[sk]	[sku ¹ teli]	«σκουτέλι»
[sf]	[sfe ¹ dili]	«σφεντύλι»
[sθ]	[¹ sθenos]	«σθένος»
[sx]	[sxorja ¹ nos]	«σχωριανός»
[ft]	[fte ¹ na]	«φτενά»
[xt]	[xtipa ¹ re]	«χτυπαρέ»
[zy]	[zyurafi ¹ stos]	«ζγουραφιστός»
[zv]	[zvo ¹ lono]	«σβολώνω»

Αποδεκτά **δισυμφωνικά συμπλέγματα στο μέσο λέξης:**

(51) [τριβόμενο+ υγρό/ έρρινο]

[pn]	[¹ a.pni.a]	«άπνοια»
[pl]	[a.pli. ¹ sja]	«απλυσιά»
[pr]	[¹ a.pra.ktos]	«άπρακτος»
[kn]	[knu.knu. ¹ kizo]	«κνουκνουκίζω»
[kl]	[ku.tsu. ¹ kli.zo]	«κουτσουκλίζω»
[kr]	[a.kri. ¹ mjos]	«ακριμιός»
[xn]	[¹ a.xna]	«άχνα»

[xl]	[a.xla.'ðes]	«αχλαδές»
[xr]	['a.xri.stos]	«άχρηστος»
[ɣn]	[a.'ɣno.ri.stos]	«αγνώριστος»
[ɣr]	[ku.fa.'ma.ɣra]	«κουφαμάγρα»
[ɣl]	[za.'ɣlos]	«ζαγλός»
[fl]	['a.fle.ktos]	«άφλεκτος»
[fr]	['a.fra.ktos]	«άφρακτος»
[vl]	[a.vlo.'ɲa]	«αβλονιά»
[vr]	[la.ðo.vro.'ça.zo]	«λαδοβροχιάζω»
[θn]	[e.'θnar.çis]	«εθνάρχης»
[θl]	[a.θli.'tis]	«αθλητής»
[θr]	[ku.ru.'pi.θra]	«κουρουπήθρα»
[ðr]	[a.'ðra.kti]	«αδράκτι»
[tr]	[ku.tru.'li.zo]	«κουτρολίζω»

(52) [*τριβόμενο+ εμποδιστικό*]

[sp]	[a.'spa.la.θros]	«ασπάλαθρος»
[st]	[ar.ɣa.'sti.ri]	«αργαστήρι»
[sk]	[a.sko.rða.'los]	«ασκορδαλός»
[sf]	[a.'sfɛ.da.mo]	«ασφένταμος»
[sθ]	[a.sθe.'nis]	«ασθενής»
[sx]	[a.sxe.tos]	«άσχετος»
[ft]	[a.ftar.çi.'kos]	«αυταρχικός»
[xt]	[a.'xte.ni.stos]	«αχτένιστος»
[zv]	[a.'zve.li.tos]	«ασβέλιτος»

Ειδική κατηγορία δισυμφωνικών συμπλεγμάτων:

Στην κατηγορία αυτή εντάσσουμε τα δισυμφωνικά συμπλέγματα [ps], [ks] , καθώς πρόκειται για συμπλέγματα που ενώ στην φωνηματική τους απόδοση δημιουργούνται από τον συνδυασμό δύο συμφώνων, στη γραφηματική τους απόδοση αναπαρίστανται ως ένα γράμμα /ψ/, /ξ/ αντίστοιχα.

(53) Στην αρχή λέξης:

[ps]	[psi'çi]	«ψυχή»
[ks]	[ksa'ɣlo]	«ξαγλώ»

(54) Στο μέσον λέξης:

[ps] [li.yo.psi.'ʧa] «λιγοψυχιά»
[ks] ['a.kse.stos] «άξεστος»

Αποδεκτά **τρισυμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή λέξης:**

(55) [s + εμποδιστικό + υγρό]

[spr] ['sproxno] «σπρώχνω»
[str] ['strafila] «στράφυλα»
[skr] [skra'veli] «σκραβέλι»
[sfr] [sfra'jizo] «σφραγίζω»
[spl] [spli'nazo] «σπλινιάζω»
[skl] ['sklopa] «σκλώπα»
[skn] ['sknipa] «σκνίπα»

Στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα, όπως και στην Κοινή Νέα Ελληνική, δεν μπορούν να σχηματιστούν οι παρακάτω συνδυασμοί τρισυμφωνικών συμπλεγμάτων:

*[sbr], *[sbl], *[sdr], *[sdl], *[sgl].

Μελετώντας τους παραπάνω συνδυασμούς συμπλεγμάτων οφείλουμε να κάνουμε κάποιες παρατηρήσεις σχετικά με τον λόγο για τον οποίο το τρισυμφωνικό σύμπλεγμα *[sbr] δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί ενώ αντίθετα πραγματώνεται το σύμπλεγμα [spr]. Οι παρατηρήσεις μας είναι οι εξής:

Και τα δύο συμπλέγματα αποτελούνται από μια σειρά εμποδιστικών συμφώνων. Πιο συγκεκριμένα:

/spr/:

/s/ → εμποδιστικό **άηχο**

/p/ → εμποδιστικό **άηχο**

*/sbr/:

/s/ → εμποδιστικό **άηχο**

/b/ → εμποδιστικό **ηχηρό**

Σύμφωνα με τη φωνολογική θεωρία όταν σε μια λέξη υπάρχουν δύο εμποδιστικά σύμφωνα στη σειρά, τότε αυτά πρέπει να συμφωνούν ως προς την ηχηρότητά τους. Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι το σύμπλεγμα [spr] μπορεί και πραγματώνεται καθώς περιέχει δύο εμποδιστικά σύμφωνα που συμφωνούν ως προς την ηχηρότητά τους (είναι και τα δύο άηχα) ενώ το σύμπλεγμα *[sbr] δεν πραγματώνεται, καθώς τα εμποδιστικά σύμφωνα που περιέχει δεν συμφωνούν ως προς την ηχηρότητά τους. (Το ένα είναι άηχο και το άλλο ηχηρό). Γι' αυτό το

λόγο χαρακτηριστικό είναι το εξής γεγονός: όταν σε μια λέξη πραγματώνεται το σύμπλεγμα *[sbr] προφέρεται ως [zbr] με μετατροπή δηλαδή του άηχου [s] σε ηχηρό [z] για να συμφωνεί με το εξίσου ηχηρό [b]. Το τελευταίο φαινόμενο το συναντάμε σε σπάνιες περιπτώσεις γρήγορου προφορικού λόγου.

(56) [ˈzbro.xno] αντί /ˈspro.xno/

Αποδεκτά τρισυμφωνικά συμπλέγματα στο μέσο λέξης:

(57) [s + εμποδιστικό + υγρά]

[spr]	[a.spri.ˈla.ði]	«ασπριλάδι»
[str]	[a.stro.lo.ˈja]	«αστρολογία»
[skr]	[a.skro.ˈli.bi]	«ασκρολίμποι»
[sfr]	[a.ˈsfra.ji.stos]	«ασφράγιστος»
[spl]	[ˈa.spla.xnos]	«άσπλαχνος»

Αποδεκτά τρισυμφωνικά συμπλέγματα στο μέσο λέξης:

(58) [τριβόμενα + στιγμικά + έρρινα/ υγρά]

[sxn]	[i.ˈsxnos]	«ισχνός»
[sθm]	[ˈa.sθma]	«άσθμα»
[ftr]	[ˈa.ftra]	«άφτρα»
[xtr]	[ru.ˈfi.xtra]	«ρουφήχτρα»

(59) [στιγμικά +στιγμικά + υγρά]

[ptr]	[ˈa.ptɛ.ra]	«Άπτερα»
[ktr]	[i.ˈktros]	«οικτρός»
[kpl]	[ˈe.kpli.ksi]	«έκπληξη»

Μέσα από το κεφάλαιο αυτό, επιδιώξαμε να συγκεντρώσουμε και να περιγράψουμε τα συμφωνικά συμπλέγματα που είναι αποδεκτά ή μη στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η Κρητική Διάλεκτος, επιτρέπει τους συνδυασμούς που είναι αποδεκτοί και στην Κοινή Νέα Ελληνική, με βάση τους κανόνες της Φωνολογίας και εμποδίζει τους συνδυασμούς εκείνους που παραβαίνουν κάποιον από τους φωνολογικούς κανόνες (π. χ: η ύπαρξη ομοργανικών συμφώνων, η μη συμφωνία της ηχηρότητας των εμποδιστικών συμφώνων κ. λ .π)

Παρακάτω παρουσιάζουμε ένα συνοπτικό πίνακα με τους δυνατούς συνδυασμούς των συμφώνων για τη δημιουργία δισυμφωνικών συμπλεγμάτων, που αφορά στην Κοινή Νέα Ελληνική, συνδυασμοί όμως που απαντούν και στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα. (Κάππα, 1995:145)

	r	l	m	n	s	ɣ	x	ð	θ	v	f	p	t	k
p	+	+		+	+								+	
b	+	+												
t	+		+											
d	+													
k	+	+		+	+								+	
g	+	(+)												
f	+	+				+		+						
v	+	+				+							+	
θ	+	+		+										
ð	+													
s							+		+		+	+	+	+
z						+				+				
x	+	+		+					+				+	
ɣ	+	+		+				+						

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ:

ΑΝΟΜΟΙΩΣΗ ΚΑΙ ΑΦΟΜΟΙΩΣΗ ΣΤΑ ΣΥΜΦΩΝΙΚΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ

Αφού προσδιορίσαμε τους κοινούς συνδυασμούς συμφώνων ανάμεσα στην Κοινή Νέα Ελληνική και στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα, εντοπίζοντας τα αποδεκτά συμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή και στο μέσον λέξης, στο παρόν κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με τις διαφοροποιήσεις που εντοπίζουμε στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα γύρω από τα συμφωνικά συμπλέγματα σε σχέση με την Κοινή Νέα Ελληνική και οι οποίες οφείλονται σε μια σειρά από φωνολογικές διαδικασίες.

Όπως αναφέρεται ευρύτατα στη φωνολογική θεωρία, τα φωνήματα μιας γλώσσας μπορούν να επιδράσουν το ένα στο άλλο, όταν έλθουν σε επαφή μεταξύ τους. Αυτό μπορεί να συμβεί μέσα στη λέξη (ανάμεσα σε συλλαβές), σε μορφολογικά όρια, στα όρια μεταξύ των λέξεων ή και μεταξύ των φράσεων. Σε αυτή την περίπτωση λαμβάνουν χώρα φωνολογικές διαδικασίες που μεταβάλλουν ορισμένα χαρακτηριστικά των φθόγγων. Γι' αυτό και ονομάζονται συχνά *κα φωνολογικές μεταβολές ή εναλλαγές*.

Μέσα στα πλαίσια της μελέτης που πραγματοποιούμε γύρω από τα χαρακτηριστικά της ομιλίας των Κρητικών, διαπιστώσαμε ότι ένας μεγάλος αριθμός συμφωνικών συμπλεγμάτων, υπόκειται σε φωνολογικές διαδικασίες δημιουργώντας τύπους συμπλεγμάτων που δεν συναντάμε στην κοινή ελληνική.

Οι βασικές φωνολογικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα πιο συχνά στα συμφωνικά συμπλέγματα δημιουργώντας αλλαγές σε αυτά σε σχέση με την κοινή ελληνική, είναι η διαδικασία της αφομοίωσης και της ανομοίωσης. Αμέσως παρακάτω εξηγούμε πιο αναλυτικά τις δύο αυτές διαδικασίες:

Αφομοίωση:

«Είναι η φωνητική μεταβολή που υφίσταται ένα φώνημα όταν αυτό αλλάζει ένα ή περισσότερα από τα διακριτικά χαρακτηριστικά του προκειμένου να «μοιάσει» (προσομοιωθεί) φωνητικά με ένα άλλο φώνημα που βρίσκεται στο ίδιο περιβάλλον με αυτό.» (Κάππα, 2002:74).

Ανομοίωση:

«Το φαινόμενο της ανομοίωσης είναι το αντίθετο από το φαινόμενο της αφομοίωσης. Κατά την ανομοίωση μεταβάλλονται ένα ή περισσότερα χαρακτηριστικά ενός φωνήματος, προκειμένου αυτό να διαφοροποιηθεί από κάποιο άλλο φώνημα του περιβάλλοντος του.» (Κάππα, 2002: 76)

Στο δυτικό κρητικό ιδίωμα, παρατηρείται η τάση για μια σειρά αφομοιώσεων που διαφοροποιούν τον τρόπο άρθρωσης των συμπλεγμάτων στις λέξεις σε σχέση με τον τρόπο που τα συμπλέγματα αυτά, αρθρώνονται στην κοινή ελληνική. Η

αφομοίωση γενικότερα είναι μια φωνολογική διαδικασία που μπορεί να γίνει: ως προς το σημείο (τόπο) άρθρωσης των φωνημάτων όπου ένα φώνημα αφομοιώνεται σε κάποιο άλλο ως προς το σημείο στο οποίο αρθρώνονται (υπερωικοποίηση, χειλιοποίηση, ουρανικοποίηση) και επίσης και ως προς τον τρόπο άρθρωσης όπου ένα φώνημα αλλάζει κάποιο από τα χαρακτηριστικά του και το αφομοιώνει σε σχέση με τα χαρακτηριστικά ενός άλλου φωνήματος ως προς τον τρόπο της άρθρωσης τους. (ηχηροποίηση, αηχοποίηση, διάρκεια κ. λ. π)

Στην ομιλία των Κρητικών της Δυτικής Κρήτης, διαπιστώσαμε ότι το μεγαλύτερο μέρος των φωνολογικών διαδικασιών που λαμβάνουν χώρα ανάμεσα στα συμφωνικά συμπλέγματα είναι αφομοιώσεις που γίνονται ως προς τον τρόπο άρθρωσης των συμφώνων. Παρακάτω θα παρουσιάσουμε πιο αναλυτικά τη φωνολογική διαδικασία της αφομοίωσης μέσα από παραδείγματα που συναντήσαμε και μαγνητοφωνήσαμε από την ομιλία και τις συζητήσεις των ομιλητών του συγκεκριμένου ιδιώματος.

(60) /'ospria/

Κοινή Νέα Ελληνική:

[ʰo.spri.a] /spr/ → [τριβόμενο+ **στιγμικό**+ υγρό]

Κρητικό Ιδίωμα:

[ʰo.sfri.a] [sfɾ] → [τριβόμενο + **τριβόμενο** + υγρό]

(61) /'espasan/

Κοινή Νέα Ελληνική:

[ʰe.spa.san] /sp/ → [τριβόμενο + **στιγμικό**]

Κρητικό Ιδίωμα:

[ʰe.sfa.san] [sf] → [τριβόμενο + **τριβόμενο**]

(62) /'spirune/

Κοινή Νέα Ελληνική:

[ʰspi.ru.ne] /sp/ → [τριβόμενο + **στιγμικό**]

Κρητικό Ιδίωμα:

[ʰsfi.ru.ne] [sf] → [τριβόμενο+ **τριβόμενο**]

Το ίδιο συμβαίνει και σε άλλες λέξεις στις οποίες υπάρχουν ανάλογα συμπλέγματα συμφώνων, όπως για παράδειγμα στη λέξη:

(63) /spa'raso/ που στο κρητικό ιδίωμα προφέρεται [sfa'raso].

Από τα παραδείγματα και τα δεδομένα της κρητικής διαλέκτου με τα οποία ήρθαμε σε επαφή, διαπιστώσαμε ότι η τροπή του συμπλέγματος /sp/ σε [sf] μέσα στα πλαίσια της αφομοίωσης λαμβάνει χώρα και σε τονισμένη και σε άτονη συλλαβή στην αρχή και στο μέσον της λέξης:

(64) Τονισμένη συλλαβή στην αρχή λέξης:
/'spi.ru.ne/ → ['sfi.ru.ne]

(65) Τονισμένη συλλαβή στο μέσο λέξης:
/a.'spa.la.θros/ → [a.'sfa.la.θros]

(66) Άτονη συλλαβή στην αρχή λέξης:
/spa'raso/ → [sfa'raso]

(67) Άτονη συλλαβή στο μέσο λέξης:
/e.spa.san/ → ['e.sfa.san]

Μια ακόμα παρατήρηση που έχουμε να κάνουμε για το σύμπλεγμα [sp] σχετίζεται με τον τρόπο συλλαβοποίησής του όταν αυτό υπάρχει στην αρχή ή στο μέσο λέξης. Σύμφωνα με την Αρχή της Ελάχιστης Απόστασης, τα φωνήματα [s] και [p] δημιουργούν αντι-ιερρχικό σύμπλεγμα αν θεωρηθούν ταυτοσύλλαβα, από τη στιγμή που δεν πληρούν την κατάλληλη απόσταση ηχητικότητας μεταξύ τους.

Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να τονίσουμε ότι σύμφωνα με την Αρχή της Μεγιστοποίησης της Έμβασης (A.M.E) η έμβαση σχηματίζεται με όσα περισσότερα σύμφωνα είναι δυνατόν αρκεί να το επιτρέπουν οι φωνοτακτικοί περιορισμοί της κάθε γλώσσας και η αρχή της ηχητικότητας. Από την Αρχή αυτή, απορρέει και η Παράμετρος για την Πραγμάτωση της Μέγιστης Έμβασης σύμφωνα με την οποία ο σχηματισμός της έμβασης προηγείται του σχηματισμού της εξόδου της συλλαβής. (Κάππα, 2002: 61).

Η AME είναι μια καθολική αρχή, που πολλές φορές όμως υπόκειται στους κατά γλώσσα περιορισμούς, διότι οι γλώσσες διαφέρουν μεταξύ τους, ως προς την ποσότητα και το συνδυασμό των συμφώνων που επιτρέπουν στη θέση της έμβασης της συλλαβής. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα κάποιες γλώσσες να επιτρέπουν συμφωνικά συμπλέγματα στη θέση έμβασης μιας συλλαβής, που άλλες γλώσσες δεν τα επιτρέπουν.

Για τα ελληνικά, η φωνολογική βιβλιογραφία ορίζει ότι είναι σημαντικότερο σε πολλές περιπτώσεις να ικανοποιηθεί η Αρχή της Μέγιστης Έμβασης, που δίνει προτεραιότητα στο σχηματισμό της έμβασης σε σχέση με αυτόν της εξόδου, παρά ο νόμος της συλλαβικής επαφής και της ηχητικότητας.

Στην περίπτωση του συμφωνικού συμπλέγματος [sp] που μελετάμε, είναι εμφανές ότι η αρχή της ηχητικότητας δεν έχει ικανοποιηθεί με αποτέλεσμα να δημιουργείται αντι-ιεραρχικό σύμπλεγμα.

Εξετάζουμε την εμφάνισή του στην αρχή και στο μέσο λέξης με βάση τα όσα αναφέραμε παραπάνω:

Αρχή λέξης:

Στην αρχή λέξης το σύμπλεγμα [sp] πραγματώνεται παρόλο που παραβιάζει την αρχή της ηχητικότητας. Η ενσωμάτωση στην αρχή της λέξης είναι λογική διότι διαφορετικά το αρχικό σύμφωνο θα αποβαλλόταν. Αν το σύμφωνο [s] δεν μπορέσει να «νομιμοποιηθεί» (συνδεθεί) προσωδιακά στη θέση κάποιου υποσυλλαβικού συστατικού, δεν πραγματώνεται φωνητικά και αποβάλλεται, πράγμα που δεν ισχύει στις λέξεις που ξεκινούν από [sp], οι οποίες διατηρούν κανονικά το σύμπλεγμα στην αρχή λέξης.

(68) ['spi.ru.ne], [spa.'ra.so], ['spa.o]

Μέσο λέξης:

Όταν το σύμπλεγμα [sp] βρίσκεται στο μέσο λέξης, οι λύσεις που προτείνονται σχετικά με τη συλλαβοποίηση και τη θέση του είναι δύο:

α) Το σύμπλεγμα χωρίζεται με αποτέλεσμα το φώνημα [s] να ενσωματώνεται στην έξοδο της προηγούμενης συλλαβής και το φώνημα [p] στην έμβαση της επόμενης.

(69) ['es.pa.san]

β) Το σύμπλεγμα [sp] ενσωματώνεται στην έμβαση της επόμενης συλλαβής:

(70) ['e.spa.san]

Έχοντας υπόψη μας ότι η ίδια η διάλεκτος που μελετάμε δεν επιτρέπει συνήθως την ύπαρξη συμφώνου στην έξοδο συλλαβής, αλλά προτιμά να δημιουργεί συλλαβοποιήσεις με ανοιχτές συλλαβές, επιλέγουμε σαν προτιμότερη συλλαβοποίηση της λέξης τη δεύτερη από τις δύο που προτάθηκαν παραπάνω. Διαπιστώνουμε λοιπόν, ότι ναι μεν παραβιάζεται η αρχή της ιεραρχικότητας και οδηγούμαστε στην ύπαρξη αντι-ιεραρχικών συμπλεγμάτων αλλά κάτι τέτοιο είναι απόρροια της τάσης που ακολουθεί η συγκεκριμένη διάλεκτος και άρα γίνεται και αποδεκτό.

Αφομοιώσεις ως προς τον τρόπο άρθρωσης συναντήσαμε και σε άλλες περιπτώσεις συμπλεγμάτων όπως φαίνεται από τα παραδείγματα που ακολουθούν:

(71) /xri'ste/

Κοινή Νέα Ελληνική:

[xri.'ste] /st/ → [τριβόμενο + **στιγμικό**]

Κρητικό Ιδίωμα:

[xri.'sθe] [sθ] → [τριβόμενο + **τριβόμενο**]

(72) /'trofima/

Κοινή Νέα Ελληνική:

['tro.fi.ma] /tr/ → [- **διαρκές** + διαρκές]

Κρητικό Ιδίωμα:

['θro.fi.ma] [θr] → [+ **διαρκές** + διαρκές]

Την ίδια φωνολογική διαδικασία συναντάμε και σε άλλες λέξεις που έχουν το σύμπλεγμα [tr], όπως στη λέξη /'trino/ που στο ιδίωμα των Κρητικών προφέρεται ως ['θrino].

Σχετικά με την τροπή που γίνεται στο συγκεκριμένο σύμπλεγμα μέσα στα πλαίσια της αφομοίωσης, ασχοληθήκαμε με το περιβάλλον στο οποίο πραγματοποιείται η συγκεκριμένη φωνολογική διαδικασία.

Παρατηρήσαμε ότι η αφομοίωση γίνεται σε περιβάλλον τονισμένης συλλαβής:

(73) /tro.fi.ma/ → ['θro.fi.ma]

/'tre.fi/ → ['θre.fi]

Επιπλέον η αφομοίωση γίνεται και σε περιβάλλον άτονης συλλαβής:

(74) /tro.'fi/ → [θro.'fi]

Ωστόσο χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η φωνολογική διαδικασία της αφομοίωσης του συμπλέγματος /tr/ σε [θr] δεν λαμβάνει χώρα σε όλες τις περιπτώσεις και τα δεδομένα που συναντήσαμε:

(75) /'tre.mi/ → * ['θre.mi]

/'tro.yo/ → * ['θro.yo]

Μελετώντας όλες τις προηγούμενες περιπτώσεις, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι ίσως τελικά η αφομοίωση πραγματοποιείται σε περιβάλλοντα που ακολουθεί κάποιο φώνημα *διαρκές* όπως το [f], [v], αφομοίωση ως προς τον τρόπο άρθρωσης (πιο συγκεκριμένα, ως προς τη **διάρκεια**) και όχι σε περιπτώσεις όπου ακολουθεί κάποιο άλλο φώνημα. Στις περιπτώσεις αυτές η αφομοίωση μπορεί να πραγματοποιηθεί και όταν το σύμπλεγμα βρίσκεται σε άτονη συλλαβή και όταν βρίσκεται σε τονισμένη συλλαβή.
[ˈθro.fi.ma], [ˈθre.fi], [θro.ˈfi], [ˈθri.vo].

Παρακάτω παρουσιάζουμε τη φωνολογική διαδικασία της αφομοίωσης όπως αυτή λαμβάνει χώρα πολύ συχνά στο συμφωνικό σύμπλεγμα [tɕ]. Στην ομιλία των Κρητικών, το συμφωνικό σύμπλεγμα [tɕ] μεταβάλλεται σε [θɕ], η διαδικασία της αφομοίωσης πραγματοποιείται ως προς τον τρόπο της άρθρωσης και έχει ως εξής:

/tɕ/ → [θɕ]
[- διαρκές + διαρκές] → [διαρκές + διαρκές] .

(76) /ˈmatia/
Κοινή Νέα Ελληνική:
[ˈma.tɕa] [tɕ] → [-**διαρκές** + διαρκές]

Κρητικό Ιδίωμα:
[ˈma.θɕa] [θɕ] → [+**διαρκές** + διαρκές]

(77) /ˈspitia/
Κοινή Νέα Ελληνική:
[ˈspi.tɕa] [tɕ] → [-**διαρκές** + διαρκές]

Κρητικό Ιδίωμα:
[ˈspi.θɕa] [θɕ] → [**διαρκές**+ διαρκές]

Η ίδια διαδικασία λαμβάνει χώρα και σε όσες άλλες λέξεις περιλαμβάνουν το σύμπλεγμα /tɕ/. Παραθέτουμε ορισμένες ενδεικτικά:

(78) [ˈte.tɕa] → [ˈte.θɕa]
[mi.ˈle.tɕa] → [mi.ˈle.θɕa]
[fo.ˈtɕa] → [fo.ˈθɕa]

Ο Καυκαλάς (1992:12) μέσα στα πλαίσια της μελέτης του γύρω από το κρητικό ιδίωμα και στηριζόμενος στη γραφηματική αναπαράσταση των λέξεων και όχι στη φωνηματική και φωνητική, παραθέτει ένα μεγάλο κατάλογο λέξεων που τρέπουν το σύμπλεγμα [tɕ] σε [θɕ]. Ο ίδιος βέβαια δεν εντάσσει το φαινόμενο στη φωνολογική διαδικασία της αφομοίωσης, αλλά το παρουσιάζει ως τροπή του [t] σε [θ] πριν από το συνιζανόμενο [j], π. χ: /μάτια/ προφέρεται /μάθια/, αφού το /τ/ βρίσκεται μπροστά από το /ι/.

Μερικά από τα παραδείγματα που δίνει είναι τα εξής:

(79) [kse.ni.'tɕa]	→	[kse.ni.'θɕa]
[ba.lo.'tɕa]	→	[ba.lo.'θɕa]
[e.zi.'tɕa.ne.psa]	→	[e.zi.'θɕa.ne.psa]
[no.'tɕas]	→	[no.'θɕas]
[pro.'tɕa]	→	[pro.'θɕa]
[ko.ma.'tɕa.zo]	→	[ko.ma.'θɕa.zo]

Με ανάλογο τρόπο και κάτω από το πρίσμα του φαινομένου της συνίζησης εξηγεί τη τροπή του [t] σε [θ] και ο Πάγκαλος δίνοντας αντίστοιχα παραδείγματα. (Πάγκαλος, 1955: 202).

Ωστόσο επιχειρώντας μια καθαρά φωνολογική προσέγγιση και εξήγηση των φαινομένων της κρητικής διαλέκτου, θεωρούμε ότι είναι προτιμότερο η τροπή του συγκεκριμένου συμπλέγματος να ενταχθεί μέσα στα πλαίσια της φωνολογικής διαδικασίας της αφομοίωσης ως προς τον τρόπο της άρθρωσης, όπως την ερμηνεύσαμε παραπάνω. (Πρόκειται δηλαδή για συμπλέγματα που διατηρούν τον τόπο άρθρωσής τους, αλλά αλλάζουν τον τρόπο άρθρωσής τους.)

Στη συνέχεια του κεφαλαίου, θα ασχοληθούμε με μερικά ακόμα φαινόμενα αφομοίωσης και ανομοίωσης, φωνολογικές διαδικασίες που αποτελούν την αιτία για τη διαφοροποιημένη προφορά ορισμένων συμπλεγμάτων του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος σε σχέση με την Κοινή Νέα Ελληνική γλώσσα.

Στα δεδομένα που συλλέξαμε από τις μαγνητοφωνήσεις των κατοίκων της Δυτικής Κρήτης, συναντήσαμε αλλαγές στο σύμπλεγμα [dʒ]. Παραθέτουμε συγκεκριμένα παραδείγματα για να γίνει πιο σαφές το παραπάνω:

(80) /kuvediazo/		
Κοινή Νέα Ελληνική:		
[ku.ve.'dʒa.zo]	[dʒ]	→ [-διαρκές + διαρκές]
Κρητικό Ιδίωμα:		
[ku.ve.'ðjazoz]	[ðj]	→ [διαρκές + διαρκές]

(81) /arxo'dia/

Κοινή Νέα Ελληνική:

[ar.xo.'dja] [dʝ] → [-**διαρκές** + διαρκές]

Κρητικό Ιδίωμα:

[ar.xo.'ðja] [ðʝ] → [**διαρκές** + διαρκές]

Από τα παραπάνω παραδείγματα γίνεται εμφανής η τροποποίηση του συμπλέγματος μέσα στα πλαίσια της διαδικασίας της αφομοίωσης που λαμβάνει χώρα στα συμφωνικά συμπλέγματα, ως προς τον τρόπο της άρθρωσης. Κάτι ανάλογο συναντήσαμε και στην περίπτωση της μετατροπής του συμφωνικού συμπλέγματος /dr/ σε [ðr]. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που ακολουθεί:

(82) /padri'a/

Κοινή Νέα Ελληνική:

[pa.dri.'a] /dr/ → [-**διαρκές** + διαρκές]

Κρητικό Ιδίωμα:

[pa.ðri.'a] [ðr] → [**διαρκές** + διαρκές]

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό που στηρίχτηκε στη μελέτη ορισμένων συμφωνικών συμπλεγμάτων με βάση τις φωνολογικές μεταβολές που δημιουργούνται από φωνολογικές διαδικασίες, διαπιστώνουμε ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των μεταβολών αυτών, οφείλεται στη διαδικασία της αφομοίωσης και όχι τόσο στη διαδικασία της ανομοίωσης. Κάτι τέτοιο, καταδεικνύει ότι οι ομιλητές του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος, έχουν μια τάση να οδηγούν τη γλώσσα περισσότερο προς την αφομοίωση προσδίδοντας της με τον τρόπο αυτό ένα ιδιαίτερο και αρμονικό χαρακτήρα. Μέσα στα δεδομένα που εξετάσαμε, οι περιπτώσεις ανομοίωσης που συναντήσαμε, ήταν πιο περιορισμένες:

(83) /efxaristi'θi/

Κοινή Νέα Ελληνική:

[e.fxa.ri.sti.'θi] /fx/ → [τριβόμενο + **τριβόμενο**]

Κρητικό Ιδίωμα:

[e.fka.ri.sti.'θi] [fk] → [τριβόμενο + **στιγμικό**]

Στο παραπάνω παράδειγμα πραγματοποιείται ανομοίωση ως προς τον τρόπο της άρθρωσης.

(Στη συνέχεια της εργασίας μας θα παρουσιάσουμε και άλλες περιπτώσεις ανομοιώσεων).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:

ΑΠΟΒΟΛΗ ΦΩΝΗΜΑΤΟΣ ΣΤΑ ΔΙΣΥΜΦΩΝΙΚΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε μια σειρά από άλλες περιπτώσεις δισυμφωνικών συμπλεγμάτων του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος, προσπαθώντας παράλληλα να προσδιορίσουμε το χαρακτήρα τους και την αιτία που προκαλεί την εμφάνιση τους στην ομιλία των Κρητικών.

Πιο συγκεκριμένα, θα παρουσιάσουμε ένα σύνολο συμφωνικών συμπλεγμάτων που υπόκειται στη διαδικασία της **αποβολής** κάποιου φωνήματος, με αποτέλεσμα να διαφοροποιούνται σε σχέση με τον τρόπο πραγμάτωσής τους στη Κοινή Νέα Ελληνική.

Η αποβολή ανήκει και αυτή μέσα στις φωνολογικές διαδικασίες που μπορούν να πραγματοποιηθούν ανάμεσα στα φωνήματα μιας λέξης. Σύμφωνα με την Κάππα (2002:79), η αποβολή συμφώνων συνήθως είναι προαιρετική και συμβαίνει για φωνοτακτικούς λόγους, όπως για την απλοποίηση των δυσκολοπρόφερτων συμφωνικών συμπλεγμάτων και για τη βελτίωση της συλλαβικής δομής της λέξης. Η αποβολή φωνητικού τεμαχίου που είναι στο τέλος της λέξης ονομάζεται **αποκοπή**, ενώ όταν το τεμάχιο που αποβάλλεται, βρίσκεται σε κάποια άλλη θέση μέσα στη λέξη, ονομάζεται **συγκοπή**.

Μέσα από τα δεδομένα που συλλέξαμε, επιλέγουμε και παραθέτουμε τα εξής χαρακτηριστικά παραδείγματα:

(84) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/ɣm/ /'pra.ɣma/ → [øm] ['pra.ma]

Στο παραπάνω παράδειγμα γίνεται σαφές ότι πραγματοποιείται η διαδικασία της αποβολής του φωνήματος /ɣ/ όταν αυτό βρίσκεται μπροστά από το φώνημα /m/ στην έμβαση συλλαβής, ορίζοντας ένα ταυτοσύλλαβο σύμπλεγμα. Ανάλογα παραδείγματα:

(85) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/ɣm/ /'fra.ɣma/ → [øm] ['fra.ma]

Παίρνοντας αφορμή από τα παραπάνω παραδείγματα που εντοπίσαμε στο ηχητικό υλικό που συλλέξαμε, προσπαθήσαμε να επεκταθούμε στη μελέτη του φαινομένου και να ορίσουμε επακριβώς τα περιβάλλοντα στα οποία λαμβάνει χώρα η αποβολή του φωνήματος /ɣ/ όταν ανήκει στο σύμπλεγμα /ɣm/ και τη θέση που έχει το σύμπλεγμα προκειμένου να πραγματοποιηθεί η διαδικασία αυτή.

Σχετικά με το περιβάλλον στο οποίο πρέπει να βρίσκεται το σύμπλεγμα για να γίνει η αποβολή, μελετήσαμε τα φωνήεντα που βρίσκονται πριν και μετά το σύμπλεγμα, για να διαπιστώσουμε αν η αποβολή πραγματοποιείται κάτω από

ορισμένες συνθήκες φωνητικού περιβάλλοντος, όπως για παράδειγμα περιβάλλον στο οποίο προηγείται ή έπεται ανοιχτό ή κλειστό φωνήεν κ.λ.π. Χρησιμοποιήσαμε τα δεδομένα μας, όπως επίσης και τα δεδομένα που εντοπίσαμε στη μελέτη του Καυκαλά (1992: 18) και τα οποία παραθέτουμε αμέσως παρακάτω, προτού οδηγηθούμε στα συμπεράσματά μας, σχετικά με το φαινόμενο.

α) Η αποβολή του /γ/ στο σύμπλεγμα /γμ/ λαμβάνει χώρα όταν ακολουθεί το κεντρικό φωνήεν [a], όπως παρουσιάσαμε στο παράδειγμα (84) και (85).

β) Η αποβολή του /γ/ στο σύμπλεγμα /γμ/ λαμβάνει χώρα όταν ακολουθούν τα πρόσθια φωνήεντα [e] στο παράδειγμα (86), (87),(88) και [i] στο παράδειγμα (89).

(86)	Κοινή Νέα Ελληνική: /γμ/ /fra.'γme.no/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ø̯m] [fra.'me.no]
------	---	---	---------------------------------------

Αντίστοιχη μεταβολή συναντάμε και στις λέξεις:

(87)	/vre.'γme.nos/	→	[vre'me.nos],
	/a.la.'γme.nos/	→	[a.la.'me.nos],
	/ar.pa.'γme.nos/	→	[ar.pa.'me.nos]

(88)	Κοινή Ελληνική: /γμ/ /a.ni.'γme.nos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ø̯m] [a.ni.'me.nos]
------	---	---	---

(89)	Κοινή Ελληνική: /γμ/ /sti.'γmi/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ø̯m] [sti.'mi]
------	------------------------------------	---	------------------------------------

γ) Η αποβολή του /γ/ στο σύμπλεγμα /γμ/ λαμβάνει χώρα όταν ακολουθούν τα οπίσθια φωνήεντα [o] στα παραδείγματα (90), (91), (92), (93), και [u] στα παραδείγματα (94) και (95).

(90)	Κοινή Νέα Ελληνική: /γμ/ /fra.'γmos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ø̯m] [fra.'mos]
------	---	---	-------------------------------------

(91)	Κοινή Νέα Ελληνική: /γμ/ /sfa.'γmos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ø̯m] [sfa.'mos]
------	---	---	-------------------------------------

(92)	Κοινή Νέα Ελληνική: /γμ/ /a.na.ste.na.'γmos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ø̯m] [a.na.ste.na.'mos]
------	---	---	---

(93)	Κοινή Νέα Ελληνική: /γμ/ /pni.'γmos/	→	Κρητικό ιδίωμα: [ø̯m] [pni.'mos]
------	---	---	-------------------------------------

(94) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/ɣm/ /pni.'ɣmu/ → [øm] [pni.'mu]

(95) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/ɣm/ /ni.sta.'ɣmu/ → [øm] [ni.sta.'mu]

Από όλα τα παραπάνω παραδείγματα γίνεται αντιληπτό ότι η αποβολή του συγκεκριμένου φωνήματος [ɣ] στο σύμπλεγμα [ɣm] που μελετάμε, πραγματοποιείται ανεξάρτητα από το χαρακτήρα του φωνήεντος που ακολουθεί.

Παράλληλα, από τα παραπάνω παραδείγματα διαπιστώνουμε ότι η αποβολή πραγματοποιείται και ανεξάρτητα από το χαρακτήρα του φωνήεντος που προηγείται του συμπλέγματος. Αποβολή έχουμε και όταν προηγείται κεντρικό φωνήεν [a] (παράδειγμα 96) και όταν προηγείται πρόσθιο φωνήεν [i], [e] (παράδειγμα 97 και 98).

(96) /ar.pa.'ɣme.nos/ → [ar.pa.'me.nos]

(97) /vre.'ɣme.no/ → [vre.'me.no]

(98) /ti.li.'ɣme.no/ → [ti.li.'me.no]

Σχετικά με τη θέση του συμπλέγματος, παρατηρούμε ότι η αποβολή πραγματοποιείται όταν το σύμπλεγμα βρίσκεται μέσα στη λέξη, καθώς δεν εντοπίσαμε λέξεις που να ξεκινάνε από το συγκεκριμένο σύμπλεγμα τόσο στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα, όσο και στην Κοινή Νέα Ελληνική που θα μας επέτρεπαν να διαπιστώσουμε τη δυνατότητα αποβολής ή όχι.

Επιπλέον από τα παραδείγματα που παραθέσαμε είναι φανερό ότι η αποβολή του φωνήματος που μελετάμε πραγματοποιείται όταν το σύμπλεγμα [ɣm] ανήκει:

α) σε τονισμένη συλλαβή:

/fra.'ɣme.no/ → [fra.'me.no]

β) σε άτονη συλλαβή:

/'pra.ɣma/ → ['pra.ma]

Εξετάζοντας όσα έχουμε αναφέρει μέχρι τώρα θα μπορούσαμε τελικά να συμπεράνουμε ότι η αποβολή του φωνήματος [ɣ] στο σύμπλεγμα [ɣm], δεν επιβάλλεται από συγκεκριμένες συνθήκες ούτε από το περιβάλλον και τη θέση στην οποία βρίσκεται το σύμπλεγμα. Πρόκειται για μια προαιρετική αποβολή, η οποία πραγματοποιείται από ένα μεγάλο μέρος ομιλητών του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος, προφανώς μέσα στα πλαίσια της ασυνείδητης προσπάθειας τους για βελτίωση της συλλαβικής δομής της λέξης, καθώς η αποβολή του [ɣ], συντελεί

στη δημιουργία συλλαβών με τη δομή ΣΦ που είναι αμαρκάριστη σε σχέση με τη δομή ΣΣΦ.

Επεκτείνοντας τη μελέτη που κάναμε γύρω από το συμφωνικό σύμπλεγμα [γm], θα προσπαθήσουμε να δούμε τι συμβαίνει και με τα υπόλοιπα δυσμφωνικά συμπλέγματα που έχουν ως δεύτερο φώνημα, το φώνημα [m]. Παρακάτω ακολουθεί σχετικός πίνακας με δύο στήλες που διακρίνονται με βάση το διακριτικό χαρακτηριστικό [άηχο, ηχηρό] του πρώτου φωνήματος του συμπλέγματος:

Ηχηρό	Άηχο
/ðm/	/θm/
/γm/	/xm/
/vm/	*/fm/
/zm/	*/sm/

Από τα παραπάνω συμπλέγματα που παραθέσαμε στον πίνακα, θα προσπαθήσουμε να ορίσουμε σε ποια από αυτά συμβαίνει η αποβολή του πρώτου φωνήματος και σε ποια όχι:

- Για το φώνημα [γm] μιλήσαμε αναλυτικά στην αρχή του κεφαλαίου αυτού.
- Για το σύμπλεγμα *[fm] έχουμε να παρατηρήσουμε ότι δεν είναι δυνατή η παρουσία του ούτε στην αρχή, ούτε στο μέσον λέξης, καθώς τα σύμφωνα από τα οποία αποτελείται, είναι ομοργανικά, προφέρονται δηλαδή με το ίδιο όργανο άρθρωσης. ([f] χειλικό, όπως και το [m] χειλικό)
- Για τα συμπλέγματα [ðm], [θm], [xm], εντοπίσαμε αρχικά λέξεις που τα περιέχουν και στη συνέχεια προσπαθήσαμε να διαπιστώσουμε αν πραγματοποιείται αποβολή του πρώτου συμφώνου τους κατά την άρθρωση των συγκεκριμένων συμπλεγμάτων από τους ομιλητές του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος.

Κοινή Νέα Ελληνική:

- (99) [ðm] : δεν εντοπίσαμε λέξη που να ξεκινά ή να περιέχει το σύμπλεγμα.
- (100) [θm] : [va'θmos], [ri'θmos], [sta'θmos].
- (101) [xm] : [e'xmi], [e'xmalotos].

Για ορισμένα από τα παραπάνω παραδείγματα καταφέραμε να προκαλέσουμε την προφορά τους από τους ομιλητές του Ιδιώματος, ενώ για κάποια άλλα τους ζητήσαμε απλά να μας πουν πως προφέρονται με βάση τα δικά τους ακούσματα από την Κρητική Διάλεκτο. Μέσα από τις απαντήσεις που έδωσαν, διαπιστώσαμε ότι δεν πραγματοποιείται αποβολή του πρώτου από τα δύο σύμφωνα που

απαρτίζουν τα συμπλέγματα σε αντίθεση δηλαδή με ό,τι συμβαίνει στο σύμπλεγμα [γm].

Αρκετά ενδιαφέρονσα πάντως είναι η παρακάτω πληροφορία που βρήκαμε στη μελέτη που έχει κάνει ο Πάγκαλος (1955: 230-238)

Ο ίδιος, στο κεφάλαιο που αφιερώνει στα συμφωνικά συμπλέγματα της Κρητικής Διαλέκτου, αναφέρει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις το σύμπλεγμα /θm/ δεν αποβάλλει το πρώτο του φώνημα., αλλά τρέπεται μέσα σε λέξη στο σύμπλεγμα [zm]. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που παραθέτει:

(102) Κοινή Νέα Ελληνική:		Κρητική Διάλεκτος:
/va'θmos/	→	/va'zmos/

- Το σύμπλεγμα [vm] πραγματώνεται στο μέσον της λέξης και όχι στην αρχή της. Αποτελείται από φωνήματα που προφέρονται με το ίδιο όργανο άρθρωσης [+χειλικά], οπότε το σύμπλεγμα είναι ομοργανικό. Για το λόγο αυτό, ανάλογη είναι και η συλλαβοποίησή του, όπως φαίνεται στα παραδείγματα που ακολουθούν, καθώς το φώνημα [v] παίρνει τη θέση της εξόδου συλλαβής και διαχωρίζεται από το φώνημα [m] που καταλαμβάνει τη θέση της έμβασης.

Τα δεδομένα που συλλέξαμε και τα παραδείγματα που βρήκαμε στη βιβλιογραφία μας, μάς οδηγούν σε κάποια συμπεράσματα σχετικά με τη συμπεριφορά των ομιλητών του Ιδιώματος όσον αφορά στο σύμπλεγμα αυτό.

(103) Κοινή Νέα Ελληνική:		Κρητικό Ιδίωμα:
/vm/ /'θav.ma/	→	[øm] ['θa.ma]

(104) Κοινή Νέα Ελληνική:		Κρητικό Ιδίωμα:
/vm/ /'pnev.ma/	→	[øm] ['pne.ma]

(105) Κοινή Νέα Ελληνική:		Κρητικό Ιδίωμα:
/vm/ /a.na.pav.'mos/	→	[øm] [a.na.pa.'mos]

(106) Κοινή Νέα Ελληνική:		Κρητικό Ιδίωμα:
/vm/ /a.'po.jev.ma/	→	[øm] [a.'po.je.ma]

Η περίπτωση της απλοποίησης του συγκεκριμένου συμπλέγματος αναφέρεται και στη μελέτη του Πάγκαλου (1955: 196), ο οποίος παραθέτει το εξής παράδειγμα:

(107) Κοινή Νέα Ελληνική:		Κρητικό Ιδίωμα:
/vm/ /e.ro.tev.'me.nos/	→	[øm] [e.ro.te.'me.nos]

Μελετώντας τα παραπάνω παραδείγματα, διαπιστώνουμε ότι η αποβολή του φωνήματος /v/ από το σύμπλεγμα /vm/ πραγματοποιείται όταν η συλλαβή στην οποία ανήκει το σύμπλεγμα τονίζεται (παραδείγμα 105) αλλά και όταν δεν τονίζεται (παραδείγματα 103, 104, 106). Προφανώς και σε αυτήν την περίπτωση, ανιχνεύουμε την τάση των ομιλητών του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος για την προτίμηση ανοιχτών συλλαβών μέσα στο λόγο. Έτσι, το φώνημα /v/ που έχει τη θέση εξόδου συλλαβής, αποβάλλεται και με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η ύπαρξη ανοιχτών συλλαβών μέσα στις λέξεις.

- Το σύμπλεγμα ***/sm/** δεν πραγματώνεται καθώς τα εμποδιστικά σύμφωνα από τα οποία αποτελείται δεν συμφωνούν ως προς την ηχηρότητά τους. Για το λόγο αυτό, πραγματοποιείται η διαδικασία της αφομοίωσης ως προς την ηχηρότητα των φωνημάτων και με τον τρόπο αυτό το σύμπλεγμα πραγματώνεται φωνολογικά μονάχα ως **[zm]**.

- Για το σύμπλεγμα **[zm]** θα ασχοληθούμε αμέσως παρακάτω ξεχωριστά, καθώς είναι ένα σύμπλεγμα του οποίου η προφορά υπόκειται σε διάφορες διαδικασίες στο Κρητικό Ιδίωμα, αποτελώντας μια ιδιαίτερη περίπτωση.

Το σύμπλεγμα /sm/ είναι ετεροσυλλαβικό, καθώς η απόσταση που υπάρχει ανάμεσα στα φωνήματα που το απαρτίζουν είναι πολύ μικρή (μόλις 1 βαθμό στην κλίμακα της ηχητικότητας). Γι' αυτό το λόγο στη συλλαβοποίηση που πραγματοποιείται στα παραδείγματα που ακολουθούν το φώνημα [z] προσκολλάται στην έξοδο της προηγούμενης συλλαβής και διαχωρίζεται από το φώνημα [m]. Ωστόσο το εξετάζουμε μέσα στα πλαίσια της μελέτης των δισυμφωνικών συμπλεγμάτων, καθώς υφίσταται αφομοίωση ως προς την ηχηρότητα των φθόγγων του και έτσι το /sm/ προφέρεται [zm] όταν βρεθεί στην αρχή ή στο μέσον λέξης.

Το αξιοσημείωτο στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα, είναι ότι στις περισσότερες περιπτώσεις έχουμε αποβολή του φωνήματος [z] μπροστά από το φώνημα [m]. Η αποβολή του [z] αναπληρώνεται με την ανάπτυξη ενός [i] που άλλοτε ακούγεται καθαρά, άλλοτε σχεδόν καθόλου και άλλοτε καθόλου στη θέση του [z]. Τις περιπτώσεις αυτές θα εξετάσουμε αμέσως παρακάτω:

Τα δεδομένα που έχουμε συλλέξει μας προσφέρουν μια σειρά από παραδείγματα σχετικά με τη συμπεριφορά του συγκεκριμένου συμπλέγματος στην ομιλία των Κρητικών.

(108) Κοινή Νέα Ελληνική:		Κρητικό Ιδίωμα:
/zm/ /li'.paz.ma.ta/	→	[ʔm] [li.'pa'.ma.ta]

(109) Κοινή Νέα Ελληνική:
/zm/ /'koz.mos/	→	Κρητικό Ιδίωμα:
[ʔm] ['koʃ.mos]
(110) Κοινή Νέα Ελληνική:
/zm/ /a.ra.vo.ɣaz.'meni/	→	Κρητικό Ιδίωμα:
[ø̃m] [a.ra.vo.ɣa.'meni]
(111) Κοινή Νέα Ελληνική:
/zm/ /vro.mɣaz.'meni/	→	Κρητικό Ιδίωμα:
[ø̃m] [vro.mɣa.'meni]
(112) Κοινή Νέα Ελληνική:
/zm/ /ksor.kiz.'mena/	→	Κρητικό Ιδίωμα:
[ø̃m] [ksor.ki.'mena]
(113) Κοινή Νέα Ελληνική:
/zm/ /skaz.'ma.ða/	→	Κρητικό Ιδίωμα:
[ø̃m] [ska.'ma.ða]

Από όλα τα παραπάνω παραδείγματα μπορούμε να εξάγουμε δύο είδη συμπεριφοράς που ακολουθούν οι ομιλητές της Κρητικής Διαλέκτου ως προς την άρθρωση και προφορά του συμπλέγματος [zm]:

α) σε κάποιες περιπτώσεις το [z] αποβάλλεται και στη θέση του αναπτύσσεται ένα /i/ το οποίο άλλοτε προφέρεται ως [i] και άλλοτε προφέρεται ως ημίφωνο [ʔ]. Η επιλογή του ενός ή του άλλου φωνήματος, δεν καθορίζεται από συγκεκριμένους παράγοντες ή συνθήκες. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το [ʔ] και το [i] αποτελούν ελεύθερες ποικιλίες και έγκειται στην επιλογή του ομιλητή για το αν θα χρησιμοποιήσει το ένα ή το άλλο στην ομιλία του. Αυτό το συμπεραίνουμε από το ότι, στα δεδομένα μας εντοπίσαμε στην ίδια λέξη (άρα και στο ίδιο φωνολογικό περιβάλλον) άλλοτε την επιλογή του [ʔ] και άλλοτε την επιλογή του [i] χωρίς να καθορίζεται αυτή από κάποιο συγκεκριμένο παράγοντα. Για παράδειγμα, στα ηχητικά δεδομένα μας συναντήσαμε και την προφορά [li'raʔmata] και την προφορά [li'raimata].

β) σε κάποιες άλλες περιπτώσεις το φώνημα [z] του συμπλέγματος /zm/ αποβάλλεται χωρίς να αναπτύσσεται στη θέση του κάποιο άλλο φώνημα. (όπως είδαμε στα παραδείγματα 110, 111, 112, 113).

Οι διαδικασίες αυτές μπορούν να λάβουν χώρα:

- όταν η συλλαβή που ακολουθεί μετά τα δύο φωνήματα [z] και [m] είναι τονισμένη:

(114) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/ske.paz.'me.no/ → [ske.pa.'me.no]

- όταν η συλλαβή που ακολουθεί μετά τα δύο φωνήματα [z] και [m] είναι άτονη:

(115) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/li.'paz.ma.ta/ → [li.'pa.ma.ta]

Οι μελετητές του κρητικού ιδιώματος παραθέτουν τη διαδικασία της αποβολής του φωνήματος [z] από το σύμπλεγμα [zm] ως ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ιδιώματος. Ο Καυκαλάς (1992:16) μας δίνει μια σειρά από τέτοιες λέξεις:

(116) Κοινή Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/xorta'zmos/ → [xorta'mos]

(117) Κοινή Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/arxini'zmos/ → [arxini'mos]

(118) Κοινή Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/ksexili'zmos/ → [ksexili'mos].

Ανάλογη είναι και η αναφορά που γίνεται από τον Κοντοσόπουλο (1969:28) σχετικά με την αποβολή του [z]. Ο ίδιος παρατηρεί ότι η αποβολή πραγματοποιείται και όταν το [z] βρίσκεται μπροστά από το [m] και το [n] στα όρια λέξεων και μέσα στα πλαίσια μιας φωνολογικής λέξης. Ενδεικτικά είναι τα παραδείγματα που παραθέτει στο έργο του:

(119) Κρητικό Ιδίωμα:
['kó'mos] , ['roi na 'leo], [o θε'oi na 'ðosi] αντί τα:
Κοινή Ελληνική:
['kozmos], ['roz na 'leo], [o θε'oz na 'ðosi].

Προσεγγίζοντας το παραπάνω φαινόμενο φωνολογικά, προσπαθούμε να παρουσιάσουμε μια πιθανή αιτιολόγηση της επιλογής των ομιλητών να αποβάλλουν τελείως το [z] ή να αναπτύσσουν στη θέση του το φώνημα [i].

Γνωρίζοντας την τάση των ομιλητών του Κρητικού Ιδιώματος, να προτιμούν στο λόγο τους ανοιχτές συλλαβές θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε τα εξής:

Το σύμπλεγμα [zm], είναι ετεροσυλλαβικό, καθώς η κλίμακα της ηχητικότητας δεν επιτρέπει τη δημιουργία συμπλεγμάτων από σύμφωνα που έχουν απόσταση ηχητικότητας μικρότερη του 4. Τα σύμφωνα [z] και [m] έχουν μεταξύ τους απόσταση ηχητικότητας 1, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να αποτελούν ταυτοσύλλαβο σύμπλεγμα.

Αυτό συνεπάγεται ότι μέσα στη λέξη (αλλά και στα όρια των λέξεων, όταν πρόκειται για φωνολογική λέξη), το φώνημα [z] ανήκει στην έξοδο της προηγούμενης συλλαβής, ενώ το φώνημα [m], ανήκει στην έμβαση της επόμενης συλλαβής. Καθώς όμως οι ομιλητές του ιδιώματος, έχουν την τάση να επιλέγουν στην ομιλία τους τις ανοιχτές συλλαβές, αποβάλλουν το [z] στην έξοδο της συλλαβής.

Για να γίνει αυτό πιο κατανοητό, θα δούμε αναλυτικά τι συμβαίνει στη συλλαβική δομή μιας λέξης από τα παραπάνω παραδείγματα (παράδειγμα 108):

(120)

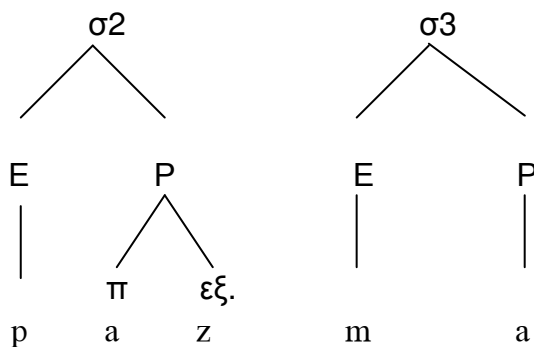
[li'pazmata]

Η συλλαβοποίηση της λέξης γίνεται ως εξής:

[li_{σ1}. 'paz_{σ2}. ma_{σ3}. ta_{σ4}]

Αν εξετάσουμε χωριστά από την υπόλοιπη λέξη τις συλλαβές 2 και 3, διαπιστώνουμε τα παρακάτω:

(Οι συμβολισμοί που χρησιμοποιούμε είναι οι εξής: E= έμβαση συλλαβής, P= ρίμα συλλαβής, π= πυρήνας συλλαβής, εξ.= έξοδος συλλαβής, χ= φωνολογικός χρόνο

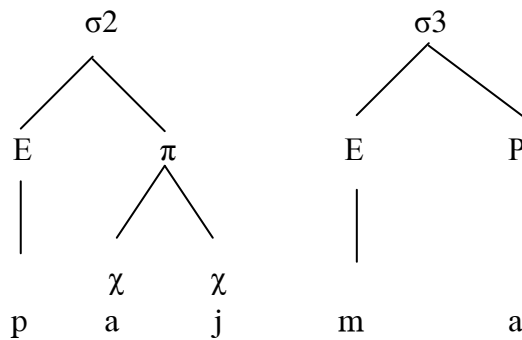
Οι ομιλητές του Κρητικού Ιδιώματος, αποβάλλουν το φώνημα [z] από την έξοδο της συλλαβής και προφέρουν τη λέξη ως:

[li'.pa.ma.ta]

Για να εξηγήσουμε την ανάπτυξη του φωνήματος [i] στη θέση του [z] μπορούμε να υποθέσουμε τα εξής:

Οι ομιλητές του ιδιώματος, έχουν μια τάση να επιλέγουν κατά την άρθρωση μιας λέξης ανοιχτές συλλαβές. Ωστόσο πολλές φορές, θέλοντας να διατηρήσουν το φωνολογικό χρόνο που είχε η συλλαβή πριν την αποβολή του φωνήματος [z], αναπτύσσουν στη θέση του, το φώνημα [i]. Στην περίπτωση αυτή, το παραπάνω σχεδιάγραμμα της συλλαβικής δομής για τη λέξη του παραδείγματος, παίρνει την παρακάτω μορφή και προφέρεται ως [li'pa'mata].

:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ:

ΤΡΟΠΕΣ ΣΥΜΦΩΝΩΝ ΣΤΑ ΔΙΣΥΜΦΩΝΙΚΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε ορισμένες αλλαγές που συμβαίνουν στα σύμφωνα του ιδιώματος της Δυτικής Κρήτης όταν έρχονται σε επαφή μεταξύ τους, κάτι που έχει σαν αποτέλεσμα να προφέρονται διαφορετικά σε σχέση με την Κοινή Νέα Ελληνική.

Με τον όρο **τροπή** εννοούμε την αλλαγή που συμβαίνει σε ένα φώνημα όταν αυτό μετατρέπεται σε κάποιο άλλο και του δίνει τη θέση του, στην αρχή, στο μέσον ή στο τέλος της λέξης. Η μελέτη του κρητικού λόγου μάς κατέδειξε ότι σε πολλές περιπτώσεις το πρώτο φώνημα από τα δύο που απαρτίζουν ένα σύμπλεγμα (ταυτοσύλλαβα) ή από τα δύο που έρχονται σε επαφή στα όρια συλλαβών και λέξεων (ετεροσύλλαβα), τρέπεται σε κάποιο άλλο φώνημα.

Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα που συναντήσαμε στα ηχητικά δεδομένα που συλλέξαμε:

(121) Κοινή Νέα Ελληνική: /lp/ /a.pel.'pi.zo/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ɾp] [a.por.'pi.zo]
(122) Κοινή Νέα Ελληνική: /lt/ /vɣal.'tos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ɾt] [vɣar.'tos]
(123) Κοινή Νέα Ελληνική: /lv/ /vol.'vos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ɾv] [vor.'vjos]
(124) Κοινή Νέα Ελληνική: /ls/ /'val.sa.mo/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ɾs] ['var.sa.mo]

Σε όλα τα παραπάνω παραδείγματα παρατηρούμε ότι πραγματοποιείται μια τροπή του /l/ σε [ɾ] όταν αυτό βρίσκεται σε έξοδο συλλαβής μέσα στη λέξη και έρχεται σε επαφή με κάποιο άλλο σύμφωνο που βρίσκεται στην έμβαση της επόμενης συλλαβής.

(Πρόκειται για το φαινόμενο της *ουδετεροποίησης*⁴ του /l/).

Προσπαθούμε να ορίσουμε κάποια αιτιολόγηση για το παραπάνω φαινόμενο προσεγγίζοντας τα δεδομένα και τη θεωρία που μπορούμε να αντλήσουμε από τη βιβλιογραφία και τη θεωρία της Φωνολογίας.

Σύμφωνα με τη Selkirk (1984: 110) υπάρχει μια κλίμακα ηχητικότητας στην οποία κατατάσσονται τα φωνήματα με βάση το δείκτη ηχητικότητάς τους. Όσο

⁴ Σύμφωνα με τη M.Nespor (1993:104), η *ουδετεροποίηση* ή *ουδετέρωση* είναι η φωνολογική διαδικασία κατά την οποία εξαλείφεται σε ένα δεδομένο περιβάλλον, η διαφορά μεταξύ δύο ή περισσότερων τεμαχίων, η οποία εξακολουθεί να υφίσταται σε άλλο περιβάλλον.

μεγαλύτερος είναι ο δείκτης, τόσο περισσότερο ηχητικός είναι ο φθόγγος. Η φυσική τάξη των φωνηέντων για παράδειγμα, αποτελείται από τεμάχια, των οποίων ο δείκτης ηχητικότητας είναι μεγαλύτερος ή ίσος του 8, ενώ η φυσική τάξη των φθόγγων που μπορούν να καταλάβουν τη θέση του πυρήνα είναι ίση ή μεγαλύτερη του 5. Πιο συγκεκριμένα η κλίμακα της ηχητικότητας με βάση τη Selkirk (1984) έχει ως εξής:

(125) Κλίμακα ηχητικότητας (Selkirk, 1984)

Φθόγγος	Δείκτης ηχητικότητας
a	10
e, o	9
i, u	8
r	7
l	6
m, n	5
s	4
v, z, ð	3
f, θ	2
b, d, g	1
p, t, k	0,5

Μία ακόμα καθολική αρχή που καθορίζει τη διαδικασία της συλλαβοποίησης είναι και ο νόμος της συλλαβικής επαφής (Vennemann, 1972). Καλή **συλλαβική επαφή** ανάμεσα σε δύο διαδοχικές συλλαβές σ1 και σ2, θεωρείται ότι υπάρχει όταν το τεμάχιο που βρίσκεται στην έξοδο της σ1 είναι μεγαλύτερης ηχητικότητας σε σχέση με το τεμάχιο που βρίσκεται στην έμβαση της σ2. Όσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά ηχητικότητας ανάμεσα στη σ1 και στη σ2, τόσο καλύτερη είναι η συλλαβική επαφή. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η τέλεια συλλαβική επαφή επιτυγχάνεται όταν η σ1 είναι ανοιχτή συλλαβή, τελειώνει δηλαδή σε φωνήεν και η σ2 ξεκινά με στιγμικό σύμφωνο στην έμβασή της. Στην προκειμένη περίπτωση, η απόσταση ηχητικότητας με βάση την κλίμακα που παραθέσαμε παραπάνω είναι η μεγαλύτερη δυνατή άρα και η συλλαβική επαφή είναι η καλύτερη δυνατή.

Όπως έχουμε αναφέρει σε αρκετά σημεία της εργασίας μας αυτής, οι ομιλητές του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος, έχουν την τάση να προτιμούν στην ομιλία και στην προφορά των λέξεων, ανοιχτές συλλαβές. Η προτίμησή τους αυτή, τους οδηγεί πολλές φορές στο να υποτάσσουν το λόγο σε μια σειρά φωνολογικών διαδικασιών και αλλαγών, προκειμένου να πετύχουν όσο το δυνατόν πιο πολύ την χρήση ανοιχτών συλλαβών και τη δημιουργία καλών συλλαβικών επαφών στα

Ο Καυκαλάς (1992: 19) στη μελέτη του γύρω από το Κρητικό ιδίωμα, παραθέτει έναν αριθμό παραδειγμάτων ενδεικτικών της τροπής του φωνήματος που μελετάμε:

- (129) Κοινή Νέα Ελληνική:
/al.'mi.ra/, /val.'tos/, /'kal.tsa/, /psi.xo.'vɣal.tis/, /val.'me.nos/ →
Κρητικό Ιδίωμα:
[ar.'mi.ra], [var.'tos], ['kar.tsa], [psi.xo.'vɣar.tis], [var.'me.nos].

Από τα όλα όσα αναφέραμε συμπεραίνουμε ότι οι ομιλητές του ιδιώματος ασυνείδητα επιλέγουν την τροπή του /l/ σε [r] ούτως ώστε η έξοδος της προηγούμενης συλλαβής σε σχέση με την έμβαση της επόμενης να έχει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απόσταση ηχητικότητας (άρα και καλύτερη συλλαβική επαφή μέσα στη δομή της λέξης).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ:

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΣΥΜΦΩΝΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΩΝ

Το κεφάλαιο το οποίο θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια, πραγματεύεται ένα ακόμα φαινόμενο της Κρητικής Διαλέκτου που σχετίζεται με τα συμφωνικά συμπλέγματα. Πρόκειται για τη δημιουργία συμφωνικών συμπλεγμάτων που προκύπτει ως αποτέλεσμα της *αποβολής* ή της *συγκοπής* του φωνήεντος που ανήκει στον πυρήνα μιας συλλαβής. Το φαινόμενο αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να προφέρονται διαφορετικά κάποιες λέξεις από τους ομιλητές του Δυτικού Ιδιώματος σε σχέση με τον τρόπο με τον οποίο προφέρουν τις ίδιες λέξεις οι ομιλητές της Κοινής Νέας Ελληνικής.

Παρουσιάζουμε ορισμένα τέτοια παραδείγματα που συναντήσαμε στην ομιλία των Κρητικών και τα οποία τα βρήκαμε και στη μελέτη που έχει κάνει ο Πάγκαλος (1955: 181-183).

(130) Κοινή Νέα Ελληνική:
/a.ko.lu.'θo/ | → | Κρητικό Ιδίωμα:
[a.klu.'θo] |
|--|---|--------------------------------|

Παρατηρούμε ότι στη συγκεκριμένη λέξη, δημιουργείται το συμφωνικό σύμπλεγμα [kl] όταν αυτή αρθρώνεται από τους ομιλητές κατοίκους της Δυτικής Κρήτης. Το ίδιο συμβαίνει και στα παραδείγματα που ακολουθούν. Μέσα από τα παραδείγματα αυτά θα προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε το περιβάλλον στο οποίο λαμβάνει χώρα η διαδικασία της *αποβολής* / *συγκοπής* που έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία συμφωνικών συμπλεγμάτων μέσα στη λέξη:

- α) Συγκοπή των φωνημάτων [o] και [u] πριν ή μετά από τα φωνήματα [r] και [l]. (Εδώ ανήκει και το παράδειγμα 130).

(131) Κοινή Νέα Ελληνική:
/ku.ku.'lo.no/ | → | Κρητικό Ιδίωμα:
[ku.'klo.no] |
|---|---|---------------------------------|

(132) Κοινή Νέα Ελληνική:
/ru.'θu.ni/ | → | Κρητικό Ιδίωμα:
['rθu.ni] |
|--|---|------------------------------|

(133) Κοινή Νέα Ελληνική:
/pa.tsa.'vu.ri/ | → | Κρητικό Ιδίωμα:
[pa.'tsa.vri] |
|--|---|----------------------------------|

β) Συγκοπή του φωνήματος [i] όταν βρίσκεται πριν ή μετά από τα φωνήματα [r] και [l]:

(134) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/li.pi.'ros/ → [li.'pros]

(135) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/fi.la.'ci/ → [fla.'ci]

γ) Συγκοπή του φωνήματος [i] όταν βρίσκεται πριν ή μετά από το φώνημα [s]:

(136) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/si.'ko.ti/ → ['sko.ti]

(137) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/si.'ko.no.me/ → ['sko.no.me]

(138) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/si.'ta.ri/ → ['sta.ri]

δ) Συγκοπή του φωνήματος [i] όταν βρίσκεται πριν ή μετά από το φώνημα [p]:

(139) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/pi.na.ko.'ti/ → [pna.ko.'ti]

(140) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/çi.'lo.pi.ta/ → [çi.'lo.fta]

(141) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/a.ɣa.pi.ti.'kos/ → [a.ɣa.fti.'kos]

Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι: Η συγκοπή του φωνήματος [i] στα παραδείγματα (140) και (141) έχει σαν αποτέλεσμα να φέρνει σε επαφή τα φωνήματα [p] και [t]. Μέσα από τη διαδικασία της ανομοίωσης το φώνημα [p] τρέπεται σε [f]. Πιο αναλυτικά:

[pt]:

[-διαρκές – διαρκές]

[ft]

[+ διαρκές – διαρκές]

Η διαδικασία της ανομοίωσης λαμβάνει χώρα καθώς το φώνημα [p] που είναι [στιγμικό, άηχο, –διαρκές] μετατρέπεται σε [f] που είναι [τριβόμενο, άηχο,

+διαρκές] για να διαφοροποιηθεί από το φώνημα [t] που είναι επίσης [στιγμικό, άηχο, -διαρκές].

Οι φωνολογικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα είναι οι εξής:

(142) /a.ɣa.pi.ti.'kos/ → [a.ɣa.pti.'kos] /i/ → ø
[a.ɣa.pti.'kos] → [a.ɣa.fti.'kos] /f/ → /- [t] /

ε) Συγκοπή του φωνήματος [e] όταν βρίσκεται πριν το φώνημα [r].

(143) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/ke.'ro.po.lis/ → ['kro.po.lis]

Αφού προσδιορίσαμε τα περιβάλλοντα στα οποία η συγκοπή ενός φωνήματος οδηγεί στη δημιουργία συμπλεγμάτων, θα προσπαθήσουμε να ορίσουμε και τη θέση στην οποία παρατηρούμε να συμβαίνει το φαινόμενο αυτό.

Από τα παραδείγματα που παραθέσαμε είναι εμφανές ότι:

- η συγκοπή των συγκεκριμένων φωνημάτων πραγματοποιείται όταν αυτά βρίσκονται σε συλλαβή στην αρχή λέξης:

(144) /fi.la.'ci/ → [fla.'ci]
/si.'ko.ti/ → ['sko.ti]

-Και όταν βρίσκονται σε συλλαβή μέσα στη λέξη:

(145) /li.pi.'ros/ → [li.'pros]
/ku.ku.'lo.no/ → [ku.'klo.no]⁵

Επιπλέον χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η συγκοπή των φωνημάτων παρατηρείται μονάχα όταν τα φωνήματα ανήκουν σε άτονη συλλαβή. Όταν το φωνήεν είναι φορέας τόνου δύσκολα πραγματοποιείται συγκοπή σε αυτό. Από όλα τα παραδείγματα και τα δεδομένα που μελετήσαμε μόνο σε μια λέξη εντοπίσαμε φωνήεν που είναι φορέας τόνου να αποβάλλεται και στην προκειμένη περίπτωση ο τόνος μεταφέρθηκε στο φωνήεν της προηγούμενης συλλαβής:

(146) [pa.tsa.'vu.ri] → [pa.'tsa.vri]

⁵ Η αποβολή των άτονων φωνηέντων [i] και [u] χαρακτηρίζει κυρίως τα βόρεια ιδιώματα. Ωστόσο παρουσιάζεται και στο κρητικό ιδίωμα, αλλά σε μικρότερο βαθμό.

Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις η συγκοπή που παρατηρείται λαμβάνει χώρα όταν το φωνήεν που αποβάλλεται δεν είναι φορέας τόνου.

Σε γενικές γραμμές, μια πιθανή αιτιολόγηση του φαινομένου της συγκοπής και αποβολής των φωνημάτων που παρουσιάσαμε παραπάνω και στα περιβάλλοντα που ορίσαμε θα μπορούσε να ήταν η εξής:

Αν παρατηρήσουμε τα δεδομένα που έχουμε μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η συγκοπή των φωνηέντων συμβαίνει όταν αυτά βρίσκονται πριν ή μετά από τα φωνήματα: [l], [r], [s], [p].

Ο Πάγκαλος υποστηρίζει ότι η αποβολή λαμβάνει χώρα εξαιτίας της ταχύτερης άρθρωσης των φωνηέντων κοντά στα σύμφωνα αυτά, από τους ομιλητές του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος, άποψη που και εμείς υιοθετούμε για το συγκεκριμένο φαινόμενο. (Πάγκαλος, 1955: 182)

Ένα ακόμα φαινόμενο που θα μας απασχολήσει και που ουσιαστικά στηρίζεται στην αντίστροφη διαδικασία σε σχέση με αυτή που περιγράψαμε παραπάνω είναι το εξής:

Παραπάνω περιγράψαμε τη διαδικασία εκείνη σύμφωνα με την οποία ένα φωνήεν αποβάλλεται πριν ή μετά από συγκεκριμένα σύμφωνα με αποτέλεσμα να οδηγεί στη δημιουργία συμφωνικών συμπλεγμάτων μέσα στη λέξη. Αμέσως παρακάτω θα εξετάσουμε τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες οι ομιλητές του Ιδιώματος, αναπτύσσουν κάποιο φωνήεν ανάμεσα στα σύμφωνα που απαρτίζουν ένα συμφωνικό σύμπλεγμα. Αντίστοιχα είναι τα παρακάτω παραδείγματα που βρήκαμε στη μελέτη του Πάγκαλου (1955: 184-186)

- Ανάπτυξη του φωνήματος [i] ανάμεσα σε σύμφωνα:

(147) Κοινή Νέα Ελληνική: /xli.mi.'dri.zo/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [çi.li.mi.'dri.zo]
(148) Κοινή Νέα Ελληνική: /'ɣer.sos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: ['ɣe.ri.sos]
(149) Κοινή Νέα Ελληνική: /'lor.ðos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: ['lo.ri.ðos]
(150) Κοινή Νέα Ελληνική: /'skni.pa/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ski.'ni.pa]
(151) Κοινή Νέα Ελληνική: /'a.xna/	→	Κρητικό Ιδίωμα: ['a.xi.na]

- Ανάπτυξη του φωνήματος [a] ανάμεσα σε σύμφωνα:

(152) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/pla.'ja.zo/ → [pa.'la.ja.zo]

- Ανάπτυξη του φωνήματος [u] ανάμεσα σε φωνήματα:

(153) Κοινή Νέα Ελληνική: Κρητικό Ιδίωμα:
/kur.'ja.zo/ → [ku.ru.'ja.zo]

Μελετώντας τα παραπάνω παραδείγματα διαπιστώνουμε ότι τα φωνήεντα που αναπτύσσονται ανάμεσα σε σύμφωνα είναι το /i/, το /a/ και το /u/. Η επιλογή των φωνηέντων αυτών δεν είναι τυχαία. Τα ηχητικά δεδομένα και τα παραδείγματα, μας κατευθύνουν και πάλι για την ερμηνεία της επιλογής των συγκεκριμένων φωνηέντων από τους ομιλητές του ιδιώματος. Πιο αναλυτικά:

Από τα παραδείγματα (147)-(151) διαπιστώνουμε ότι η ανάπτυξη του φωνήεντος /i/ πραγματοποιείται όταν μετά από αυτό ακολουθεί ένα κορωνικό σύμφωνο [n, ð, l, s]. Το φωνήεν το οποίο επιλέγεται να αναπτυχθεί μέσα στη λέξη για να γίνει η επένθεση θα αφομοιώσει το διακριτικό χαρακτηριστικό [+ κορωνικό] του φωνήματος που ακολουθεί και έτσι θα πραγματωθεί ως /i/.

Η επένθεση του φωνήεντος /a/ πραγματοποιείται όταν μετά από αυτό έπεται φωνήεν /a/, ενώ η επένθεση του φωνήεντος /u/ πραγματοποιείται όταν προηγείται το φωνήεν /u/. Και στις δύο περιπτώσεις το φωνήεν που αναπτύσσεται επιλέγεται σε σχέση με το περιβάλλον του, δημιουργώντας μια φωνητική αρμονία σε σχέση με τα φωνήματα που προηγούνται ή έπονται.

Επιπλέον, χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι η ανάπτυξη των φωνημάτων πραγματοποιείται όταν το συμφωνικό σύμπλεγμα βρίσκεται και στην αρχή λέξης όπως στα παραδείγματα (147), (150), (152) και όταν βρίσκεται στο μέσον λέξης, όπως στα παραδείγματα (148), (149), (151) και (153).

Μια πιθανή αιτιολόγηση του φαινομένου που περιγράψαμε παραπάνω σχετίζεται με την τάση που έχουν οι ομιλητές του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος, να προτιμούν στο λόγο τους ανοιχτές συλλαβές. Η ανάπτυξη ενός φωνήεντος ανάμεσα στα σύμφωνα που απαρτίζουν ένα σύμπλεγμα οδηγεί στη διάσπαση του συμπλέγματος και στη δημιουργία ανοιχτών συλλαβών. Κάτι τέτοιο γίνεται αντιληπτό αν κοιτάξουμε τα παραδείγματα μας:

(154)

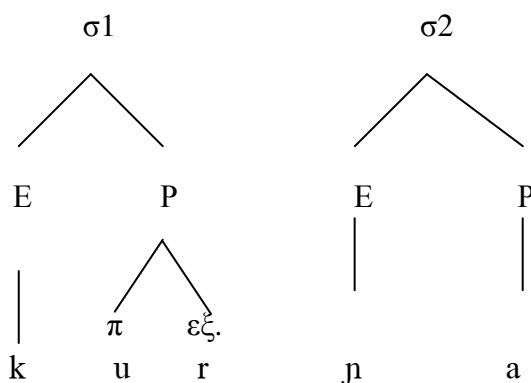
[kur_{σ1}·'ja_{σ2}· zo_{σ3}]

→

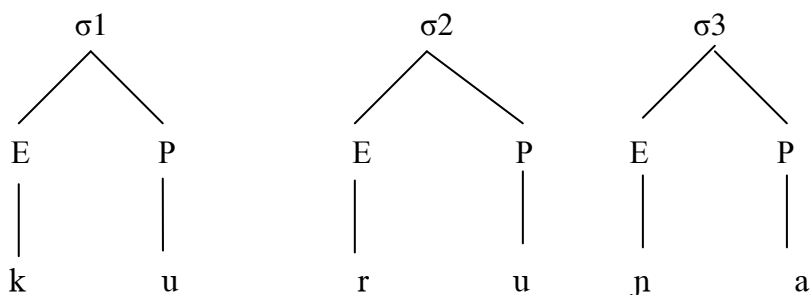
[ku_{σ1}· ru_{σ2}· 'ja_{σ3}· zo_{σ4}]

Αν εξετάσουμε αναλυτικά τις δύο πρώτες συλλαβές των λέξεων του προηγούμενου παραδείγματος διαπιστώνουμε σαφέστατα την δημιουργία ανοιχτής συλλαβής μετά την προσθήκη φωνήεντος:

Κοινή Νέα Ελληνική:

Κρητικό Ιδίωμα:

Από το παραπάνω σχεδιάγραμμα φαίνεται καθαρά ότι η ανάπτυξη του φωνήεντος [u], ανάμεσα στα σύμφωνα [r] και [j], οδήγησε στη δημιουργία ανοιχτής συλλαβής (σ2).

Γενικότερα, η τάση αυτή της ανάπτυξης του φωνήεντος ανάμεσα σε σύμφωνα οφείλεται στην προσπάθεια των ομιλητών του Ιδιώματος, να αποφεύγουν τη δύσκολη άρθρωση που μπορεί να προέλθει από τη συμπλοκή δύο ή περισσότερων συμφώνων (και συνήθως μεταξύ ενός υγρού και ενός έρρινου συμφώνου).

Με τον τρόπο αυτό, επιτυγχάνεται μια ηχητική αρμονία στο λόγο και αποφεύγονται τα δυσκολοπρόφερα συμπλέγματα των συμφώνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ:

ΜΕΤΑΘΕΣΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ ΣΕ ΔΙΣΥΜΦΩΝΙΚΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε ένα ακόμα χαρακτηριστικό φαινόμενο που συναντήσαμε στην ομιλία των κατοίκων της Δυτικής Κρήτης και θα προσπαθήσουμε να το ερμηνεύσουμε. Όπως έχουμε δει μέχρι τώρα, η συμπεριφορά των ομιλητών του ιδιώματος γύρω από την άρθρωση των συμφωνικών συμπλεγμάτων είναι διαφορετική σε σχέση με τη συμπεριφορά των ομιλητών της Κοινής Νέας Ελληνικής. Πέρα από τις διάφορες φωνολογικές διαδικασίες που έχουμε εξετάσει μέχρι τώρα (όπως η αφομοίωση, η ανομοίωση, η τροπή κ. λ. π) στο Κρητικό Ιδίωμα λαμβάνει χώρα και η φωνολογική διαδικασία της *μετάθεσης*. Σύμφωνα με τη θεωρία της Φωνολογίας και όπως τη συναντάμε στη βιβλιογραφία, η *μετάθεση* είναι ένα φαινόμενο αναδιάταξης της θέσης ενός ή περισσότερων φωνημάτων στην αρχή ή στο μέσον της λέξης.

Στο Ιδίωμα που μελετάμε παρατηρήσαμε ότι σε πολλές περιπτώσεις δισυμφωνικών ή τρισυμφωνικών συμπλεγμάτων πραγματοποιείται μια μετάθεση των συμφώνων που απαρτίζουν τα συμπλέγματα με αποτέλεσμα να οδηγούν στη δημιουργία άλλων συμπλεγμάτων και γενικά στη διαφορετική προφορά των λέξεων.

Ενδεικτικά είναι τα παραδείγματα που συναντήσαμε στα δεδομένα μας:

(155) Κοινή Νέα Ελληνική: /fa.sko.mi.'la/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [sfa.ko.mi.'la]
(156) Κοινή Νέα Ελληνική: /pi.'kros/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [pri.'kos]
(157) Κοινή Νέα Ελληνική: /per.pa.'to/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [pro.pa.'to]
(158) Κοινή Νέα Ελληνική: /ar.se.ni.'kos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [a.ser.ni.'kos]
(159) Κοινή Νέα Ελληνική: /'fa.ske.la/	→	Κρητικό Ιδίωμα: ['sfa.ke.la]

Παρατηρώντας τα δεδομένα που παραθέσαμε παραπάνω διαπιστώνουμε ότι στις περισσότερες περιπτώσεις η φωνολογική διαδικασία της μετάθεσης έχει σαν αποτέλεσμα να μεταφέρει κάποιο από τα σύμφωνα που βρίσκονται σε σύμπλεγμα στο μέσον λέξης, σε θέση στην αρχή της λέξης, δημιουργώντας κάποιο άλλο σύμπλεγμα. Αυτό καταδεικνύεται σε όλα σχεδόν τα παραδείγματά μας (155, 156,

157 και 159) και μόνο σε μία περίπτωση παρατηρήσαμε ότι η φωνολογική διαδικασία πραγματοποιείται με μεταφορά ενός φωνήματος στο μέσο της λέξης και όχι στην αρχή (παράδειγμα 158).

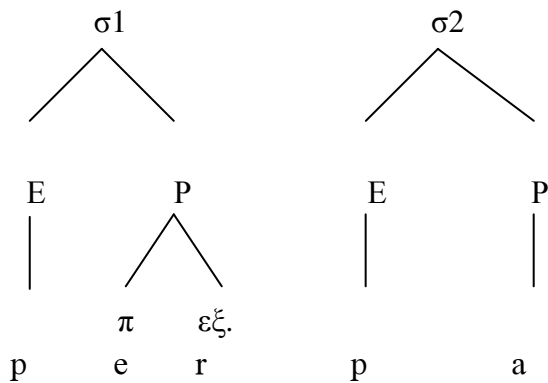
Μια πιθανή αιτιολόγηση που θα μπορούσαμε να δώσουμε έχοντας υπόψη μας τις τάσεις που επικρατούν στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα είναι η εξής: Καθώς οι ομιλητές του Ιδιώματος έχουν μια προτίμηση στην ύπαρξη ανοιχτών συλλαβών μέσα στις λέξεις, μεταθέτουν τα πολλά σύμφωνα στην αρχή της λέξης συνήθως, για να δημιουργήσουν τα συμφωνικά συμπλέγματα στην αρχή των λέξεων ούτως ώστε να μην εμποδίζεται η δημιουργία των ανοιχτών συλλαβών μέσα στη λέξη.

Ωστόσο δεν εξαλείφουν εντελώς τα σύμφωνα αυτά (π. χ: μέσα από τη διαδικασία της αποβολής) αλλά διατηρούν την αρχική ποσότητα των φθόγγων της λέξης, απλά μεταθέτοντας τη σειρά τους. Με τον τρόπο αυτό, απελευθερώνουν το εσωτερικό της λέξης από την ύπαρξη πολλών συμφώνων και αφήνουν ελεύθερο το πεδίο στις ανοιχτές συλλαβές εντός της λέξης. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα (157):

Παράδειγμα συλλαβοποίησης:

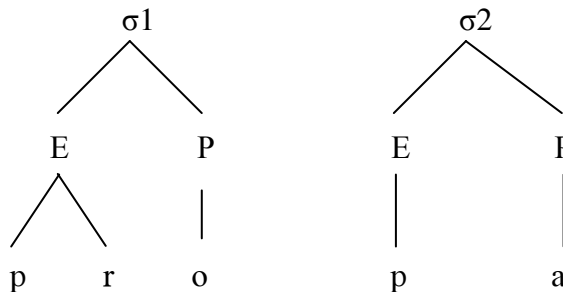
Κοινή Νέα Ελληνική:

[per.pa.'to]

Κρητικό Ιδίωμα:

[pro.pa.'to]

Στο παραπάνω παράδειγμα, είναι εμφανές ότι η μετάθεση που λαμβάνει χώρα στο Ιδίωμα των Κρητικών οδήγησε σε συλλαβοποίηση με ανοιχτές συλλαβές εντός της λέξης, διατηρώντας όμως παράλληλα και την ποσότητα των φθόγγων που είχε η λέξη και πριν πραγματοποιηθεί η φωνολογική διαδικασία της μετάθεσης.

Από την άλλη πλευρά, από πολλά παραδείγματα διαπιστώσαμε ότι η μετάθεση των συμφώνων δεν πραγματοποιείται μονάχα ως προς τη μεταφορά τους στην αρχή της λέξης, αλλά πολλές φορές και στο εσωτερικό της. Όπως επίσης είναι εμφανές ότι σε αρκετές περιπτώσεις παρ'όλο που η ύπαρξη συμφωνικών συμπλεγμάτων μέσα στη λέξη, δεν εμποδίζει τη δημιουργία ανοιχτών συλλαβών, οι ομιλητές του Ιδιώματος, μεταθέτουν τους φθόγγους ενός συμπλέγματος σε άλλη θέση. Για όλους τους λόγους αυτούς, θα μπορούσαμε να εντάξουμε το φαινόμενο στη γενικότερη τάση των ομιλητών του Ιδιώματος για αποφυγή δυσκολοπρόφερτων συμφωνικών συμπλεγμάτων και για επίτευξη μιας πιο ευφωνικής προφοράς της λέξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ:

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΣΤΑ ΣΥΜΦΩΝΙΚΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ

Ένα πολύ συχνό φωνολογικό φαινόμενο που απαντάται στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα, είναι η φωνολογική διαδικασία της *τροπής* ενός φωνήματος που είναι μέλος ενός συμφωνικού συμπλέγματος, σε κάποιο άλλο φώνημα. Οι λόγοι που μπορεί να οδηγήσουν τους ομιλητές του ιδιώματος στην αλλαγή και αντικατάσταση ενός φωνήματος από ένα άλλο μέσα από τη διαδικασία της τροπής, είναι διάφοροι. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα που ακούσαμε κατά τη συνομιλία μας με τους ομιλητές του Ιδιώματος, όπως επίσης και αυτά που συναντήσαμε στη σχετική βιβλιογραφία. Σε προηγούμενα κεφάλαια παρουσιάσαμε και αναλύσαμε την ύπαρξη τέτοιων φαινομένων τροπής. Στο παρόν κεφάλαιο, θα μελετήσουμε μερικές ακόμα παρόμοιες περιπτώσεις προσπαθώντας ταυτόχρονα να τις ερμηνεύσουμε.

Πιο συγκεκριμένα, ο Πάγκαλος αναφέρεται στις εξής περιπτώσεις με τα αντίστοιχα παραδείγματά τους:

- Το σύμπλεγμα [sf] τρέπεται σε [st]:

(160) Κοινή Νέα Ελληνική: /vla.sfi.'mo/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [vla.sti.'mo]
--	---	----------------------------------

- Το σύμπλεγμα [kv] τρέπεται σε [γv]:

(161) Κοινή Νέα Ελληνική: /e.'kva.lo/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [e.'γva.lo]
--	---	--------------------------------

Η τροπή οφείλεται στη διαδικασία της αφομοίωσης. Πιο συγκεκριμένα:

Το σύμπλεγμα /kv/ αποτελείται από τα φωνήματα:

[k] → στιγμικό και [v] → τριβόμενο

Τρέπεται στο σύμπλεγμα [γv] που αποτελείται από τα φωνήματα:

[γ] → τριβόμενο και [v] → τριβόμενο.

Η αφομοίωση πραγματοποιήθηκε ως προς τον τρόπο της άρθρωσης.

-Το σύμπλεγμα [sx] τρέπεται σε [sk]:

(162) Κοινή Νέα Ελληνική: /sxo.'li.o/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [sko.'li.o]
--	---	--------------------------------

(163) Κοινή Νέα Ελληνική: /'sçe.ði.o/	→	Κρητικό Ιδίωμα: ['sce.ði.o]
--	---	--------------------------------

- (164) Κοινή Νέα Ελληνική: /'mo.sxos/ → Κρητικό Ιδίωμα: ['mo.skos]
 Το ίδιο συναντάμε και στις λέξεις: /mo.'sxa.to/ → [mo.'ska.to], /mo.'sxa.ri/ → [mo.'ska.ri]
- (165) Κοινή Νέα Ελληνική: /'pa.sxa/ → Κρητικό Ιδίωμα: ['pa.ska]
- (166) Κοινή Νέα Ελληνική: /ma.'sxa.li/ → Κρητικό Ιδίωμα: [ma.'ska.li]
- (167) Κοινή Νέα Ελληνική: /'a.sçi.mos/ → Κρητικό Ιδίωμα: ['a.sci.mos]
- (168) Κοινή Νέα Ελληνική: /sçiz.'ma.ða/ → Κρητικό Ιδίωμα: [sçiz.'ma.ða]
- (169) Κοινή Νέα Ελληνική: /sçe.'ðon/ → Κρητικό Ιδίωμα: [sçe.'ðon]

Η τροπή του συμπλέγματος /sx/ σε [sk] λαμβάνει χώρα και όταν το σύμπλεγμα βρίσκεται στην αρχή της λέξης, όπως στα παραδείγματα: (162), (163), (168) και όταν βρίσκεται στο μέσο της λέξης όπως στα παραδείγματα: (164), (165), (166) και (167).

Επιπλέον πρέπει να σημειώσουμε ότι η φωνολογική αυτή μεταβολή πραγματοποιείται όταν η συλλαβή στην οποία βρίσκεται το σύμπλεγμα είναι φορέας τόνου όπως στα παραδείγματα (163) και (166), αλλά και όταν φορέας του τόνου στη λέξη είναι κάποια άλλη συλλαβή και όχι αυτή που περιέχει το σύμπλεγμα.

Από τις παραπάνω παρατηρήσεις, διαπιστώνουμε ότι η θέση του συμπλέγματος μέσα στη λέξη και η θέση του τόνου δεν παίζουν κάποιο ιδιαίτερο ρόλο στην πρόκληση της διαδικασίας της τροπής του συμπλέγματος. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι η τροπή οφείλεται στη διαδικασία της ανομοίωσης που λαμβάνει χώρα σε όλα τα προηγούμενα παραδείγματα, καθώς:

Το σύμπλεγμα /sx/ αποτελείται από τα φωνήματα:

[s] → τριβόμενο άηχο και [x] → τριβόμενο άηχο

και τρέπεται στο σύμπλεγμα [sk] που αποτελείται από τα φωνήματα:

[s] → τριβόμενο άηχο και [k] → στιγμικό άηχο.

Η ανομοίωση πραγματοποιείται και πάλι ως προς τον τρόπο της άρθρωσης.

-Ανάλογο είναι και το φαινόμενο της τροπής του συμπλέγματος /kt/ σε [xt]. Τα παραδείγματα που ακολουθούν τα εντοπίσαμε στη μελέτη του Καυκαλά (1992:19) τη σχετική με το Κρητικό Ιδίωμα:

(170)	Κοινή Νέα Ελληνική: /e.kta.kta/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ˈexta.xta]
(171)	Κοινή Νέα Ελληνική: /e.kta.si/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ˈe.xta.si]
(172)	Κοινή Νέα Ελληνική: /e.kti.ˈmo/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [e.xti.ˈmo]
(173)	Κοινή Νέα Ελληνική: /e.ˈkte.le.si/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [e.ˈxte.lesi]
(174)	Κοινή Νέα Ελληνική: /ɣa.la.kte.ˈro/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ɣa.la.xte.ˈro]
(175)	Κοινή Νέα Ελληνική: /i.le.ktri.ˈko/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [i.le.xtri.ˈko]
(176)	Κοινή Νέα Ελληνική: /en.ti.kti.ˈko/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [en.ti.xti.ˈko]
(177)	Κοινή Νέα Ελληνική: /e.ktro.ma/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ˈe.xtro.ma]
(178)	Κοινή Νέα Ελληνική: /ˈkti.ri.o/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [ˈxti.ri.o]

Όπως διαπιστώνουμε από τα παραδείγματα που παραθέσαμε η τροπή του συγκεκριμένου συμπλέγματος λαμβάνει χώρα:

(α) όταν το σύμπλεγμα βρίσκεται στην αρχή λέξης (παραδείγμα 178)

(β) όταν το σύμπλεγμα βρίσκεται μέσα στη λέξη (παραδείγματα 170-177).

Επιπλέον, η τροπή πραγματοποιείται:

- όταν το σύμπλεγμα ανήκει σε συλλαβή που τονίζεται (παραδείγματα 173 και 178)
- όταν το σύμπλεγμα ανήκει σε συλλαβή που δεν φέρει τον τόνο της λέξης (παραδείγματα 170,171,172,174,175,176,177).

Η τροπή εντάσσεται μέσα στα πλαίσια της φωνολογικής διαδικασίας της ανομοιώσης που έχει ως εξής:

Το σύμπλεγμα /kt/ αποτελείται από τα φωνήματα:

[k] → στιγμικό άηχο και [t] → στιγμικό άηχο

και τρέπεται στο σύμπλεγμα [xt] που αποτελείται από τα φωνήματα:

[x] → τριβόμενο άηχο και [t] → στιγμικό άηχο.

Αξιοσημείωτη ωστόσο είναι η παρατήρηση που κάνει ο Πάγκαλος (1955: 150), υποστηρίζοντας ότι σε ορισμένες λέξεις οι ομιλητές του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος δεν τρέπουν το σύμπλεγμα [kt] σε [xt] διατηρώντας άτρεπτη την αρχαία προφορά των λέξεων. Τα παραδείγματα που παραθέτει είναι τα εξής:

Κρητικό Ιδίωμα:

[ˈktizo], [kteˈnizo], [ˈkteni], [oˈkto].

Ωστόσο θεωρούμε ότι είναι χρήσιμο να σημειώσουμε, ότι στα σύγχρονα δεδομένα που συλλέξαμε από την ομιλία των κατοίκων της Δυτικής Κρήτης, δεν συναντήσαμε τους τύπους αυτούς που παραθέτει ο Πάγκαλος με άτρεπτο το σύμπλεγμα [kt], αλλά αντίθετα διαπιστώσαμε ότι οι λέξεις αυτές αρθρώνονται αφού έχουν υποστεί την τροπή του συμπλέγματος [kt] σε [xt]. Μια τέτοια απόκλιση ανάμεσα στα δεδομένα μας και στα δεδομένα του Πάγκαλου είναι φυσιολογική, αν σκεφτούμε ότι έχουν περάσει περίπου 55 χρόνια από τη δημοσίευση της μελέτης του, πράγμα που σημαίνει ότι κάποια από τα δεδομένα και τα χαρακτηριστικά της ομιλίας των Κρητικών, έχουν υποστεί αλλαγές και δεν απαντώνται στην πιθανώς αρχέτυπη μορφή την οποία συνάντησε ο Πάγκαλος την εποχή που διενεργούσε τη μελέτη του.

Από την άλλη μεριά, ίσως ορισμένα από αυτά τα χαρακτηριστικά που αναλύει ο Πάγκαλος και κάθε άλλος μελετητής της εποχής του, να υφίστανται ακόμα στην ομιλία ορισμένων πολύ ηλικιωμένων ατόμων που ζουν στα ορεινά χωριά της Δυτικής Κρήτης, αλλά η πρόσβασή μας σε ανθρώπους τόσο μεγάλης ηλικίας δεν ήταν εφικτή για να διαπιστώσουμε τη διατήρηση ή μη των στοιχείων αυτών στην Κρητική Διάλεκτο και στα Ιδιώματά της.

Ένα ακόμα φαινόμενο τροπής που πραγματοποιείται στα συμφωνικά συμπλέγματα του Κρητικού Ιδιώματος είναι η τροπή του συμπλέγματος [sθ] σε [st] και η τροπή του συμπλέγματος [fθ] σε [ft]. Ενδεικτικά της συγκεκριμένης φωνολογικής διαδικασίας είναι τα παραδείγματα που ακολουθούν:

(179) Κοινή Νέα Ελληνική: /mi.'sθos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [mi.'stos]
(180) Κοινή Νέα Ελληνική: /a.'sθe.ni.a/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [a.'ste.ni.a]
(181) Κοινή Νέα Ελληνική: /'e.sθi.ma/	→	Κρητικό Ιδίωμα: ['e.sti.ma]
(182) Κοινή Νέα Ελληνική: /'a.fθa.stos/	→	Κρητικό Ιδίωμα: ['a.fta.stos]
(183) Κοινή Νέα Ελληνική: /e.'fθis/	→	Κρητικό Ιδίωμα: [e.'ftis]
(184) Κοινή Νέα Ελληνική: /e.fθa.'li.a	→	Κρητικό Ιδίωμα: [e.fta.'li.a]

Η παραπάνω διαδικασία τροπής του συμπλέγματος εντάσσεται μέσα στα πλαίσια της φωνολογικής διαδικασίας των ανομοιώσεων που συναντάμε στην Κρητική Διάλεκτο καθώς:

- Σύμπλεγμα /sθ/→

[τριβόμενο + **τριβόμενο**]

Σύμπλεγμα [st]→

[τριβόμενο + **στιγμικό**]

Αντίστοιχα:

- Σύμπλεγμα /fθ/→

[τριβόμενο + **τριβόμενο**]

Σύμπλεγμα [ft]→

[τριβόμενο + **στιγμικό**]

Σχετικά με τα χαρακτηριστικά της θέσης που πρέπει να έχει το σύμπλεγμα μέσα στη λέξη για να πραγματοποιηθεί η διαδικασία της ανομοιώσης, παρατηρούμε από τα δεδομένα μας, ότι η τροπή λαμβάνει χώρα συνήθως όταν το σύμπλεγμα

βρίσκεται μέσα στη λέξη. Στην αρχή της λέξης η τροπή του συμπλέγματος [fθ] σε [ft] είναι φαινόμενο που συναντάμε και στην Κοινή Νέα Ελληνική:

(185)

/fθi'.nos/ → [fti'.nos]

/'fθa.no/ → ['fta.no]

Η θέση του τόνου δεν φαίνεται να επηρεάζει τη διαδικασία της ανομοίωσης που οδηγεί στην τροπή του συμπλέγματος, καθώς από τα παραδείγματα διαπιστώνουμε ότι η φωνολογική διαδικασία πραγματοποιείται όταν το σύμπλεγμα ανήκει σε συλλαβή που τονίζεται, όπως στα παραδείγματα 179, 180 και 183, αλλά και όταν το σύμπλεγμα ανήκει σε συλλαβή που δεν τονίζεται όπως στα παραδείγματα 181, 182 και 184.

Από όλες τις παραπάνω περιπτώσεις τροπών που έχουμε παραθέσει στο κεφάλαιο αυτό, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η τροπή των συμπλεγμάτων στο Δυτικό Κρητικό Ιδιώμα, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν σχετίζεται με τη θέση που έχει το σύμπλεγμα μέσα στη λέξη, ούτε και με τη θέση του τόνου σε αυτήν. Οι τροπές μπορούν να πραγματοποιηθούν είτε τα συμπλέγματα βρίσκονται στην αρχή ή στο τέλος της λέξης, είτε τα συμπλέγματα ανήκουν σε συλλαβές που τονίζονται ή όχι.

Μέσα από τα δεδομένα που συλλέξαμε και τα παραδείγματα που αντλήσαμε από τη βιβλιογραφία μας, μπορούμε να οδηγηθούμε στο εξής συμπέρασμα: οι ομιλητές του Κρητικού Ιδιώματος, επιλέγουν την τροπή ενός συμπλέγματος σε κάποιο άλλο, ως αποτέλεσμα μιας σειράς φωνολογικών διαδικασιών που περιλαμβάνουν την ανομοίωση και την αφομοίωση. Οι ομιλητές επιλέγουν να διαφοροποιήσουν τα φωνήματα που αποτελούν ένα σύμπλεγμα μέσα στα πλαίσια της ανομοίωσης για να προσδώσουν φωνητική και φωνολογική ποικιλία στον τρόπο άρθρωσης της λέξης και των συμπλεγμάτων. Άλλες φορές, έχουν την τάση να καταφεύγουν σε τροπές των φωνημάτων ενός συμπλέγματος, ως αποτέλεσμα της φωνολογικής διαδικασίας της αφομοίωσης, για να πετύχουν τη φωνολογική αρμονία και ισορροπία που επιδιώκουν.

Ο κρητικός λόγος, γεμάτος από δυνατότητες επίτευξης ισορροπημένων, αρμονικών και ευφωνικών φωνολογικών αποτελεσμάτων, οδηγεί στη χρήση όλων των διαδικασιών εκείνων που του παρέχουν τα μέσα για την επιθυμητή άρθρωση των λέξεων και του λόγου γενικότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ: ΤΡΙΣΥΜΦΩΝΙΚΑ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΑ

Στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε πιο εξειδικευμένα με τα τρισυμφωνικά συμπλέγματα και τις αλλαγές και διαδικασίες που υφίστανται μέσα στα πλαίσια του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος. Πέρα από όλα όσα έχουμε μελετήσει μέχρι τώρα, θα εξετάσουμε τις φωνολογικές διαδικασίες της αφομοίωσης- ανομοίωσης και της αποβολής όπως τις συναντήσαμε να λαμβάνουν χώρα στο Ιδίωμα που μελετάμε.

Πιο συγκεκριμένα, τα παραδείγματα που μας τράβηξαν την προσοχή ακολουθούν αμέσως παρακάτω. Πρόκειται για λέξεις που περιλαμβάνουν τρισυμφωνικά συμπλέγματα στα οποία ένα από τα φωνήματα τρέπεται σε άλλο φώνημα μέσα από τη διαδικασία της αφομοίωσης όπως ακριβώς την περιγράψαμε να συμβαίνει και στα δισυμφωνικά συμπλέγματα σε προηγούμενο κεφάλαιο.

- (186) Κοινή Νέα Ελληνική:
/a'ftia/ Υποκείμενη δομή. Από φωνολογικές διαδικασίες παράγεται ο τύπος [a.'ftɕa] στην Κοινή Νέα Ελληνική.
[a.'ftɕa] [ftɕ]
[τριβόμενο+ **στιγμικό** + τριβόμενο]
→
Κρητικό Ιδίωμα:
[a.'fθɕa] [fθɕ]
[τριβόμενο + **τριβόμενο** + τριβόμενο]

Η αφομοίωση λαμβάνει χώρα ως προς τον τρόπο της άρθρωσης των φωνημάτων.

- (187) Κοινή Νέα Ελληνική:
/xristia'nos/
[xri.stɕa.'nos] [stɕ]
[τριβόμενο + **στιγμικό** + τριβόμενο]
→
Κρητικό Ιδίωμα:
[xri.sθɕa.'nos] [sθɕ]
[τριβόμενο + **τριβόμενο** + τριβόμενο]

Η αφομοίωση λαμβάνει χώρα ως προς τον τρόπο άρθρωσης των φωνημάτων.

- (188) Κοινή Νέα Ελληνική:
 /ano'stia/
 [a.no.'stɕa] [stɕ]
 [τριβόμενο + στιγμικό + τριβόμενο]
 →
 Κρητικό Ιδίωμα:
 [a.no.'sθɕa] [sθɕ]
 [τριβόμενο + **τριβόμενο** + τριβόμενο]

Η αφομοίωση λαμβάνει χώρα ως προς τον τρόπο άρθρωσης των φωνημάτων.

- (189) Κοινή Νέα Ελληνική:
 /a'rostia/
 [a.'ro.stɕa] [stɕ]
 [τριβόμενο + **στιγμικό** + τριβόμενο]
 →
 Κρητικό Ιδίωμα:
 [a.'ro.sθɕa] [sθɕ]
 [τριβόμενο + **τριβόμενο** + τριβόμενο]

Η αφομοίωση λαμβάνει χώρα ως προς τον τρόπο άρθρωσης των φωνημάτων.

Στα παραπάνω παραδείγματα (186)-(189) λαμβάνουν χώρα μια σειρά από φωνολογικές διαδικασίες. Τις παρουσιάζουμε αμέσως παρακάτω στηριζόμενοι στο παράδειγμα (189). Σε σχέση με την Κοινή Νέα Ελληνική, στο Κρητικό Ιδίωμα λαμβάνει χώρα μια επιπλέον φωνολογική διαδικασία, αυτή της αφομοίωσης καθώς το φώνημα [t] του συμπλέγματος [stɕ] αφομοιώνεται ως προς τον τρόπο άρθρωσης του γειτονικού συμφώνου και στην Κρητική Διάλεκτο τρέπεται σε [θ]. Αμέσως παρακάτω παρουσιάζουμε αναλυτικά τη διάταξη των φωνολογικών κανόνων που παράγουν τον τελικό τύπο.

- (190) Κοινή Ελληνική:
Υποκείμενος τύπος:	/a'rostia/	→
Ημιφωνοποίηση του άτονου φωνήεντος:	[a'rostʰa]	→
Συμφωνοποίηση ημιφώνου:	[a'rostja]	→
Αφομοίωση ως προς την ηχηρότητα:	[a'rostɕa]	→
- Κρητική Διάλεκτος:
 Αφομοίωση ως προς τον τρόπο άρθρωσης: [a'rosθɕa]

Η διάταξη των φωνολογικών κανόνων ισχύει για όλα τα παραδείγματα (186) – (189) και περιγράφει τις μεταβολές που υφίσταται το σύμπλεγμα στην Κρητική Διάλεκτο σε σχέση με την Κοινή Νέα Ελληνική, όπως επίσης και το περιβάλλον μέσα στο οποίο πραγματοποιούνται οι μεταβολές αυτές.

Τα παραπάνω παραδείγματα καταδεικνύουν την τάση των ομιλητών του Ιδιώματος για την επίτευξη της αρμονίας και της ευφωνίας στο λόγο, μέσα από τη διαδικασία της αφομοίωσης και την τροπή του τρισυμφωνικού συμπλέγματος [stç] σε [sθç].

Ο Πάγκαλος (1955: 232). περιγράφει το φαινόμενο μέσα στα πλαίσια μιας γραφηματικής αναπαράστασης των λέξεων, ορίζοντας την τροπή του συμπλέγματος ως αποτέλεσμα της διαδικασίας της συνιζησης που λαμβάνει χώρα όταν το δυσυμφωνικό σύμπλεγμα /st/ έρχεται σε επαφή με το φώνημα /i/. Το παράδειγμα που επιπλέον παραθέτει είναι τα εξής: [pa.ra.'stça] προφέρεται ως [pa.ra.'sθça].

Εξετάζοντας το παράδειγμα αυτό μέσα στα πλαίσια των φωνολογικών διαδικασιών σημειώνουμε:

(191) Κοινή Νέα Ελληνική:
/para'stia/
[pa.ra.'stça] [stç]
[τριβόμενο + **στιγμικό** + τριβόμενο]
→
[pa.ra.'sθça] [sθç]
[τριβόμενο + **τριβόμενο** + τριβόμενο]

Η αφομοίωση λαμβάνει χώρα ως προς τον τρόπο άρθρωσης των φωνημάτων.

Πέρα από όλα όσα αναφέραμε σχετικά με τη συμπεριφορά του συμπλέγματος [stç] στο Κρητικό Ιδίωμα, τα ηχητικά δεδομένα των μαγνητοφωνήσεων που διενεργήσαμε μας δίνουν και μια ακόμα συμπεριφορά άρθρωσης που σχετίζεται με το συγκεκριμένο σύμπλεγμα. Οι ομιλητές του Ιδιώματος σε αρκετές περιπτώσεις οδηγούνται στην αποβολή ενός από τα φωνήματα του συμπλέγματος [stç] που έχει τραπεί σε [sθç] με στόχο την απλοποίηση του συμπλέγματος.

Τα παραδείγματα που έχουμε στη διάθεσή μας από το υλικό που συλλέξαμε είναι τα εξής:

(192) Κοινή Νέα Ελληνική:
/a'rostia/
[a.'ro.stʃa] [stʃ]
→
Κρητικό Ιδίωμα κατόπιν αφομοίωσης:
[a.'ro.sθʃa] [sθʃ]
→
Κρητικό Ιδίωμα κατόπιν απλοποίησης:
[a.ro.sʃa] [sʃ]

(193) Κοινή Νέα Ελληνική:
[ano'stia]
[a.no.'stʃa] [stʃ]
→
Κρητικό Ιδίωμα κατόπιν αφομοίωσης:
[a.no.'sθʃa] [sθʃ]
→
Κρητικό Ιδίωμα κατόπιν απλοποίησης:
[a.no.'sʃa] [sʃ]

Από τα παραπάνω παραδείγματα γίνεται εμφανές ότι η ύπαρξη τριών τριβόμενων συμφώνων μέσα σε ένα συμφωνικό σύμπλεγμα οδηγεί στην αποβολή ενός από τα τρία σύμφωνα με στόχο την απλοποίηση του συμπλέγματος και την ευκολότερη άρθρωσή του από τους ομιλητές. Επιπλέον παρατηρούμε ότι η απλοποίηση του συμπλέγματος με την αποβολή του φωνήματος [θ] από το σύμπλεγμα, πραγματοποιείται και όταν το σύμπλεγμα ανήκει σε συλλαβή που δεν τονίζεται (παράδειγμα 192) και όταν ανήκει σε συλλαβή που τονίζεται (παράδειγμα 193).

Ο Κοντοσόπουλος (1969:47-48) στη μελέτη που έχει κάνει γύρω από το Κρητικό Ιδίωμα παρατηρεί τα εξής σχετικά με το συγκεκριμένο φαινόμενο που μελετάμε στο παρόν κεφάλαιο:

« Όταν του συμπλέγματος [tʃ] προηγείται ο συριστικός φθόγγος [s] και ακολουθεί το φωνήεν [a] και σπανιότερα τα φωνήεντα [e] και [o], σε ένα μόνο μέρος του νησιού επικρατεί η τροπή του συμπλέγματος [stʃ] σε [sθʃ], ενώ στο υπόλοιπο τμήμα του νησιού έχουμε κατά τόπους [sʃ] ή [θʃ] είτε το σύμπλεγμα απαντά σε τονιζόμενη συλλαβή, είτε απαντά σε άτονη. Έτσι, έχουμε τις εξής περιπτώσεις:

α) Το σύμπλεγμα [stʃ] προφέρεται [sʃ]: Η αποβολή του φωνήματος [t] συμβαίνει στο νομό Χανίων και στα δυτικά τμήματα του νομού Ρεθύμνης.

β) Το σύμπλεγμα [stɕ] προφέρεται ως [sθɕ]: Στις περιοχές του Μυλοπόταμου, στο ανατολικό Αμάρι, στους νομούς Ηρακλείου και Λασιθίου εκτός από την επαρχία Σητείας.

γ) Το σύμπλεγμα [stɕ] προφέρεται [θɕ]: Η σίγηση του φωνήματος [s] λαμβάνει χώρα στο μέσο και ανατολικό τμήμα της επαρχίας Αγ. Βασιλείου και το Ν.Δ. τμήμα του Αμαρίου.

δ) Το σύμπλεγμα [stɕ] παραμένει αμετάβλητο όπως και στην Κοινή Νέα Ελληνική, στην επαρχία της Σητείας.

- (194) Παρασιτιά: [para'stɕa]- [para'sθɕa] - [para'θɕa] - [para'sɕa]
Χριστιανός: [xristɕa'nos]- [xrisθɕa'nos]- [xriθɕa'nos]- [xrisɕa'nos]
Καρβουνιστιά:[karvuni'stɕa]- [karvuni'sθɕa]- [karvuni'θɕa]-
[karvuni'sɕa]
Αρρώστια: [a'rostɕa]- [a'rosθɕa] -[a'roθɕa] -[a'rosɕa]
Πιστιά: [bi'sθɕa] ή [obi'sθɕa]- [pi'sɕa]
Ξαναχριστιανεύω: [ksanaxristɕa'nevɕo]

Θα παρατηρούσε κανείς ότι πάντοτε μετά το σύμπλεγμα [stɕ] ακολουθεί φωνήεν [a]. Υπάρχουν όμως και οι τύποι της ονομαστικής του πληθυντικού όπου ακολουθεί [e], και οι τύποι της γενικής του πληθυντικού όπου ακολουθεί [o].

- (195) Παρασιτιές: [para 'stɕes]- [para 'sθɕes] - [para'θɕes] - [para'sɕes]
Καρβουνιστιές: [karvuni 'sɕes]
Πιστιές: [pi 'sɕes]
Αρρώστιες: [a'rosɕes]
Σιδερωστιές: [to sidero'sɕes]
Των παρασιτιών: [to bara'sɕo]
Των καρβουνιστιών: [to garvuni'sɕo]
Των πιστιών: [to bi'sɕo]
Των σιδερωστιών: [to sidero'sɕo] »

Πέρα όμως από τη διαδικασία της αφομοίωσης όπως την είδαμε και την περιγράψαμε παραπάνω σχετικά με το σύμπλεγμα [stɕ], παρατηρήσαμε ότι και σε άλλα τρισυμφωνικά συμπλέγματα που απαντώνται μέσα σε λέξεις, πραγματοποιούνται φωνολογικές διαδικασίες. Πιο συγκεκριμένα, σε αρκετές περιπτώσεις όπου μέσα στη λέξη συναντάμε σε σειρά τρία φωνήματα διαπιστώσαμε ότι λαμβάνει χώρα η διαδικασία της αποβολής ενός από τα τρία. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα των ηχητικών δεδομένων μας:

- (196) Κοινή Νέα Ελληνική: /'naf.sta.θmos/⁶ /fst/ → Κρητικό Ιδίωμα: ['na.sta.θmos] /st/
- (197) Κοινή Νέα Ελληνική: /ðe.'kem.vris/ /mvr/ → Κρητικό Ιδίωμα: [ðe.'ke.vris] /vr/
- (198) Κοινή Νέα Ελληνική: /no.'em.vris/ /mvr/ → Κρητικό Ιδίωμα: [no.'e.vris] /vr/

Στην Κρητική Διάλεκτο, το σύμφωνο που βρίσκεται σε θέση εξόδου συλλαβής, αποβάλλεται εξαιτίας της χαρακτηριστικής τάσης των ομιλητών να προτιμούν στο λόγο τους ανοιχτές συλλαβές και να αποβάλλουν πολλές φορές τα σύμφωνα που βρίσκονται στη θέση αυτή.

Τέλος, κρίνουμε σκόπιμο στο κεφάλαιο αυτό να αναφερθούμε και στην περίπτωση των σύνθετων συλλαβών που περιέχουν τέσσερα μέλη. Οι περιπτώσεις των λέξεων που έχουν τετραμελείς συμβάσεις είναι σπάνιες και στην Κοινή Νέα Ελληνική. Στο Κρητικό Ιδίωμα όμως, δεν πραγματώνονται καθόλου καθώς τα συμπλέγματα αυτά, απλοποιούνται με την απαλοιφή ενός συμφώνου. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα που ακολουθούν:

- (200) Κοινή Νέα Ελληνική: /a.'fstri.a/ /fstr/ → Κρητικό Ιδίωμα: [a.'stri.a] /str/
- (201) Κοινή Νέα Ελληνική: /e.fspla.'xni.a/ /fspl/ → Κρητικό Ιδίωμα: [e.spla.'xni.a] /spl/

Η αποβολή του αρχικού συμφώνου της τετραμελούς έμβασης καταδεικνύει την τάση που έχουν οι ομιλητές του Ιδιώματος, για επίτευξη όσο το δυνατόν λιγότερο μαρκαρισμένων συλλαβικών δομών.

Και στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει να επισημάνουμε ότι αν λάβουμε υπόψη μας μια διαφορετική συλλαβοποίηση των δεδομένων, η εξήγηση της αποβολής ενός από τα σύμφωνα διαφοροποιείται. Πιο συγκεκριμένα:

- (202) Κοινή Νέα Ελληνική: /af.'stri.a/ → Κρητικό Ιδίωμα: [a.'stri.a]

⁶ Στο συγκεκριμένο παράδειγμα η συλλαβοποίηση γίνεται με τον τρόπο αυτό, καθώς η συλλαβή /naf-/ αποτελεί και μορφολογικό όριο της λέξης.

(203) Κοινή Νέα Ελληνική:		Κρητικό Ιδίωμα:
/ef.spla.'xni.a/	→	[e.spla.'xni.a]

Αν δεχτούμε τη συλλαβοποίηση των παραδειγμάτων (202) και (203), τότε η ερμηνεία που δίνουμε σχετικά με την αποβολή του συμφώνου [f], στηρίζεται στην τάση που έχουν οι ομιλητές του συγκεκριμένου ιδιώματος, να αποβάλλουν τα σύμφωνα που έχουν θέση στην έξοδο των συλλαβών προκειμένου να πετύχουν την ύπαρξη ανοιχτών συλλαβών στο λόγο τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ:

ΜΟΡΦΟΦΩΝΟΛΟΓΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρουσιάσουμε ορισμένα φαινόμενα διαφοροποιημένου σχηματισμού και άρθρωσης των συμφωνικών συμπλεγμάτων της Κρητικής Διαλέκτου, τα οποία ωστόσο οφείλονται περισσότερο σε μορφολογικούς παράγοντες. Τα εντάσσουμε στη μελέτη μας, γιατί επιθυμούμε να περιέχει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της συμπεριφοράς και του χαρακτήρα των συμφωνικών συμπλεγμάτων του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος. Τα συγκεκριμένα φαινόμενα που θα εξετάσουμε στο παρόν κεφάλαιο, είναι φαινόμενα που σχετίζονται με την άρθρωση των συμφωνικών συμπλεγμάτων, αλλά οφείλονται περισσότερο σε μορφολογικούς παράγοντες γι' αυτό και λέμε ότι ανήκουν στα πλαίσια της *μορφοφωнологίας*. Για τον λόγο αυτό, δεν είμαστε σε θέση να ερμηνεύσουμε μορφολογικά την προέλευση και την αιτία των φαινομένων αυτών, καθώς η εργασία μας περιορίζεται μονάχα στα φωνολογικώς ερμηνευμένα φαινόμενα, αλλά τα παραθέτουμε για λόγους πληρότητας και ενδιαφέροντος.

- Τα ρήματα που έχουν κατάληξη – ευω [**evo**] αναπτύσσουν το φώνημα [γ] δημιουργώντας το σύμπλεγμα [vγ], (-ευγω [**evγo**]) σε όλα τα πρόσωπα της κλίσης του ρήματος. (Καυκαλάς, 1992:26)

(204) Κρητικό Ιδίωμα:

[pa.'le.vγo], [ðro.se.'re.vγo], [zi.'le.vji], [θe.ra.'pe.vji], [θer.'γe.vji], [pe.'ðe.vγo.me], [ji.'re.vjis], [fo.'le.vji], [ster.'e.vγo], [ðu.'le.vγo], [γα.li.'ne.vji], ['je.vγo.me].

- Το δεύτερο φαινόμενο που σχετίζεται μορφοφωнологικά με τη δημιουργία συμπλεγμάτων στο Κρητικό Ιδίωμα είναι το εξής:

Τα ρήματα που στην αρχαία ελληνική είχαν την κατάληξη –πτω [**pto**] και στην Κοινή Νέα Ελληνική εξελίχτηκαν να έχουν την κατάληξη –βω [vo] , παρουσιάζονται και χρησιμοποιούνται στην Κρητική Διάλεκτο με την κατάληξη –φτω [**fto**] (αναπτύσσοντας δηλαδή ένα συμφωνικό σύμπλεγμα στη θέση αυτή σε σχέση με την Κοινή Ελληνική). (Καυκαλάς, 1992:27)

(205) Κρητικό Ιδίωμα:

[a.'na.fto], ['θa.fto], ['ska.fto], ['ra.fto], ['xa.fto], ['kle.fto], ['stri.fto], ['ski.fto], ['tri.fto], ['ko.fto]

Επιπλέον, είναι δυνατόν τα ρήματα αυτά να μην αναπτύξουν το σύμπλεγμα [ft] αλλά το σύμπλεγμα [vγ].

(206) Κρητικό Ιδίωμα:

[ˈska.vɣo], [ˈra.vɣo], [ˈstri.vɣo], [ˈkle.vɣo], [ˈkru.vɣo], [ˈθa.vɣo], [ˈski.vɣo], [ˈtri.vɣo], [ˈli.vɣo.me].

- Στη βιβλιογραφική μελέτη που έχει γίνει γύρω από το Κρητικό Ιδίωμα και τα χαρακτηριστικά του, παρουσιάζονται επιπλέον τα εξής μορφοφωολογικά φαινόμενα που σχετίζονται με τη δημιουργία συμφωνικών συμπλεγμάτων:

Οι καταλήξεις του χρόνου Μέλλοντα –σω [so], του χρόνου Αόριστου –σα [sa] και της Προστακτικής –σε [se], στο Κρητικό Ιδίωμα προφέρονται ως:

Μέλλοντας: [kso]

Αόριστος: [ksa]

Προστακτική: [kse]

(Καυκαλάς, 1992:25)

(207) Κρητικό ιδίωμα:

[θa kra.'ti.kso], [θa ar.'xi.kso], [θa a.na.zi.'ti.kso],
[na 'ftja.ksi], [e.'ro.ti.ksa], [e.'fi.tro..ksa], [ˈro.ti.kse], [na kar.'fo.kso].

- Τέλος, ένα ακόμα μορφολογικό φαινόμενο που επηρεάζει τη εμφάνιση και τη συμπεριφορά των συμφωνικών συμπλεγμάτων είναι η μετατροπή της κατάληξης –θω [θo] της Παθητικής Υποτακτικής και του Μέλλοντα, σε –στω [sto] και της κατάληξης της μετοχής –μενος [menos] σε –σμενος [zmenos]. (Καυκαλάς, 1992:28)

(208) Κρητικό Ιδίωμα:

[na ku.ni.'sto], [θa psi.'sto], [θa ksi.'sto], [θa ma.ði.'sto], [θa ti.ra.ni.'sto],
[θa xo.'sto], [θa tsa.ko.'sto], [psiz.'me.nos], [xoz.'me.nos].

Η κατάληξη –θω [θo] πολλές φορές τρέπεται και σε –χτω [xto].

(209) Κρητικό Ιδίωμα:

[na kra.ti.'xto], [na xe.re.ti.'xto], [θa ro.ti.'xto], [na zi.ti.'xto].

Τα παραπάνω φαινόμενα είναι τα πιο συχνά που συναντάμε στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα και σχετίζονται με τη δημιουργία και ανάπτυξη συμφωνικών συμπλεγμάτων στη θέση των κανονικών καταλήξεων που έχει η Κοινή Νέα Ελληνική για τους συγκεκριμένους χρόνους και τις εγκλίσεις των ρημάτων. Η ερμηνεία τους είναι καθαρά μορφολογική, σχετίζεται δηλαδή με τη ρίζα, τα θέματα και τις καταλήξεις των ρημάτων όπως επίσης σχετίζεται και με την προέλευση τους από την αρχαία διάλεκτο, την παραγωγή και την κλίση τους,

στοιχεία που όμως δεν απασχολούν τη μελέτη μας, καθώς αυτή περιορίζεται μονάχα στη φωνολογική ερμηνεία των δεδομένων κα των φαινομένων της Κρητικής Διαλέκτου.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παραπάνω εργασία αποτέλεσε μια προσπάθεια διείσδυσης στο χώρο του δυτικού κρητικού ιδιώματος, κατανόησης και ερμηνείας σημαντικών φωνολογικών χαρακτηριστικών, φαινομένων και διαδικασιών που απαντώνται σε αυτό. Η επαφή μας με άτομα που ακόμα διατηρούν την ντοπιολαλιά του νησιού αυτού, μας έκανε να διαπιστώσουμε πόσο ζωντανή είναι η γλώσσα και οι μηχανισμοί της, και πόσο σημαντική είναι η επιβίωση των στοιχείων της (μέσα στα πλαίσια του δυνατού) με το πέρασμα του χρόνου.

Το δυτικό κρητικό ιδίωμα, αποτελείται από ένα πλούσιο φωνολογικό σύστημα, με ιδιαίτερα αλλόφωνα, φωνητικές ιδιαιτερότητες, ασυνήθιστα φαινόμενα παθήσεων φωνηέντων και συμφώνων, που το καθιστούν ένα ξεχωριστό ιδίωμα που διαφοροποιείται σε αρκετά σημεία από την κοινή νέα ελληνική και που χαρακτηρίζεται από τη ζωντάνια, τη μουσικότητα, τη δυναμικότητα και την ευφονία του.

Η εργασία μας χωρίστηκε σε δύο βασικά μέρη. Στο πρώτο από αυτό, ασχοληθήκαμε με διάφορα φαινόμενα που σχετίζονται με τη φωνηεντική ιεραρχία και με τα φαινόμενα αποβολής και επένθεσης- ανάπτυξης των φωνημάτων μέσα στο λόγο των ομιλητών του ιδιώματος.

Παραθέσαμε τις δύο επικρατέστερες απόψεις σχετικά με τη θέση που καταλαμβάνει το κάθε φωνήεν στην κλίμακα της φωνηεντικής ιεραρχίας, με βάση το βαθμό της ηχηρότητάς του (απόψεις που υποστηρίζονται από τη Malikouti-Drachman και απόψεις που υποστηρίζονται από την Kaisse).

Έπειτα, με βάση τα ηχητικά δεδομένα που συλλέξαμε από ντόπιους ομιλητές μεγάλης ηλικίας και μέσα από την παρατήρηση, προσπαθήσαμε να διαπιστώσουμε τι συμβαίνει στην περίπτωση του δυτικού κρητικού ιδιώματος, και να ερμηνεύσουμε τη φωνολογική διαδικασία της αποβολής με βάση την κλίμακα της φωνηεντικής ιεραρχίας. Το μεγαλύτερο μέρος των παραδειγμάτων μας, μάς οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η άποψη της Malikouti- Drachman σχετικά με τη θέση που έχουν τα φωνήεντα σε μια κλίμακα ηχητικότητας, αποκτά ισχύ και στο δυτικό κρητικό ιδίωμα, και ακριβώς αυτή η σειρά των φωνηέντων σε μια τέτοια κλίμακα, μπορεί να ερμηνεύσει τη διαδικασία της αποβολής, όπως αυτή λαμβάνει χώρα στο συγκεκριμένο ιδίωμα.

Ασχοληθήκαμε και με το φαινόμενο της ανάπτυξης- επένθεσης ορισμένων φωνημάτων ανάμεσα σε φωνήεντα που το ένα διαδέχεται το άλλο, είτε μέσα στην ίδια τη λέξη / φωνολογική λέξη, είτε στα όρια των λέξεων. Από το πλήθος των φωνημάτων που θα μπορούσε κάποιος να παρατηρήσει ότι αναπτύσσεται στο λόγο των ομιλητών της Δυτικής Κρήτης, εμείς στρέψαμε το ενδιαφέρον μας στην ανάπτυξη των φωνημάτων /y/ και /j/. Μελετήσαμε και προσπαθήσαμε να προσδιορίσουμε τα περιβάλλοντα μέσα στα οποία γίνεται η ανάπτυξη των φωνημάτων αυτών και τέλος καταλήξαμε στο συμπέρασμα, ότι μια τέτοια

φωνολογική διαδικασία (όπως και η διαδικασία της αποβολής) ερμηνεύεται αν αναλογιστούμε την τάση και την προσπάθεια των ομιλητών του συγκεκριμένου ιδιώματος, για αποφυγή και άρση των χασμωδίων, που μπορούν να δημιουργηθούν στο λόγο από την επάλληλη εμφάνιση φωνηέντων σε αυτόν.

Μας απασχόλησε ακόμα η συλλαβοποίηση και πιο συγκεκριμένα η έξοδος συλλαβής μέσα στη λέξη, και στο τέλος της λέξης. Αφού μελετήσαμε αρκετές περιπτώσεις και παραδείγματα, καταλήξαμε στο συμπέρασμα, ότι στο δυτικό κρητικό ιδίωμα, η συλλαβοποίηση στηρίζεται στη δημιουργία ανοιχτών συλλαβών, συλλαβών δηλαδή που δεν έχουν έξοδο. Η προσπάθεια αυτή των ομιλητών για μια τέτοια συλλαβοποίηση έχει σαν αποτέλεσμα να οδηγούνται πολύ συχνά στην αποβολή και στην ανάπτυξη φωνηέντων στο λόγο και ιδιαίτερα μέσα στους κόλπους των φωνολογικών λέξεων, και στην απλοποίηση συμφωνικών συμπλεγμάτων, ούτως ώστε να αποφεύγουν την ύπαρξη συμφώνων στο τέλος των συλλαβών, δηλαδή την ύπαρξη εξόδων στις συλλαβές. Στηριχτήκαμε σε παραδείγματα αντλούμενα από την ομιλία των ομιλητών, στα οποία είναι ξεκάθαρη η προτίμηση ανοιχτών συλλαβών και μέσα στις λέξεις και στο τέλος των λέξεων.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας μας επικεντρωθήκαμε στη μελέτη των συμφωνικών συμπλεγμάτων όπως αυτά απαντώνται στο Κρητικό Ιδίωμα. Δισυμφωνικά και τρισυμφωνικά συμπλέγματα, δημιουργούνται στο Δυτικό Ιδίωμα ακολουθώντας τους κανόνες της Φωνολογίας γι' αυτό και ακριβώς το λόγο τα περισσότερα από αυτά είναι συμπλέγματα που χρησιμοποιούνται και στην Κοινή Νέα Ελληνική. Ωστόσο, το Κρητικό Ιδίωμα, χαρακτηρίζεται από ορισμένες ιδιαιτερότητες που καθορίζουν τη συμπεριφορά του ως προς τα φαινόμενα της Φωνολογίας.

Σε σχέση λοιπόν με την Κοινή Νέα Ελληνική, στο Δυτικό Κρητικό Ιδίωμα λαμβάνουν χώρα μια σειρά από φωνολογικές διαδικασίες που πολλές φορές οδηγούν σε μια διαφοροποιημένη χρήση των συμφωνικών συμπλεγμάτων. Η διαδικασία της αφομοίωσης, της ανομοίωσης, της αποβολής, της επένθεσης/ ανάπτυξης και της τροπής, είναι οι κυριότερες από τις φωνολογικές διαδικασίες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά των ομιλητών ως προς τα συμπλέγματα των συμφώνων. Από την άλλη μεριά, μια σειρά από χαρακτηριστικές τάσεις του Δυτικού Κρητικού Ιδιώματος (όπως για παράδειγμα η τάση για δημιουργία ανοιχτών συλλαβών μέσα στις λέξεις) καθορίζουν σε ένα μεγάλο βαθμό τη μορφή που θα πάρουν τα συμφωνικά συμπλέγματα μέσα στις λέξεις.

Το δυτικό κρητικό ιδίωμα όπως και κάθε ιδίωμα και κάθε διάλεκτος, αποτελεί ένα ζωντανό μέρος του λόγου της γλωσσικής κοινότητας. Παράλληλα, είναι μια σπουδαία κληρονομιά της γλώσσας μας και γι' αυτό θεωρούμε ότι και η επιβίωση και διατήρηση του, παρά τις όποιες επιδράσεις που δέχεται, είναι πολύ σημαντική.

Είναι λοιπόν χρέος και των εκπαιδευτικών φορέων και των μέσων μαζικής ενημέρωσης όπως φυσικά και των ατόμων που ακόμα υπερασπίζονται με τον

τρόπο ομιλίας τους τις διαλέκτους, να μεταδίδουν στα νεότερα άτομα την αγάπη και το ενδιαφέρον για τις γεωγραφικές αυτές ποικιλίες, χωρίς να δημιουργούν την εντύπωση ότι αποτελούν απαρχαιωμένες μορφές της κοινής γλώσσας, αλλά ότι ανήκουν στην πολιτισμική και γλωσσική κληρονομιά του τόπου μας.

Η γλωσσολογική επιστήμη, έχει κατανοήσει από πολύ νωρίς την σπουδαιότητα των γεωγραφικών ποικιλιών και γι' αυτό ακριβώς το λόγο, έχει προβεί σε πολλές και οργανωμένες προσπάθειες καταγραφής των διαλέκτων και των ιδιωμάτων της ελληνικής γλώσσας και φυσικά μέσα σε ένα πνεύμα περιγραφής και ερμηνείας τους και όχι ρύθμισης και εναρμόνισης τους με την κοινή ελληνική.

Ελπίζουμε ότι η φθίνουσα τάση που εμφανίζεται τα τελευταία χρόνια στην πορεία των διαλέκτων να μην οδηγήσει στην απώλεια τους και στην επικράτηση της απόλυτης γλωσσικής ομοιογένειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία:

Αρχάκης, Αργύρης & Κονδύλη, Μαριάννα (2004). *Εισαγωγή σε ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας*. Αθήνα, Νήσος, παραδόσεις 8.

Κάππα, Ι (2002). *Πανεπιστημιακές εκδόσεις*. Ρέθυμνο. Πανεπιστήμιο Κρήτης

Καυκαλάς, Μιχάλης (1992). *Μνημόνιο κρητικής διαλέκτου, με παράλληλη αναφορά σε σύγχρονες κρητικές μαντινάδες*. Αθήνα

Κοντοσόπουλος, Ν. (1959) *Παρατηρήσεις εις την διάλεκτον της δυτικής Κρήτης*. Αθήνα, τόμος ΞΓ

Κοντοσόπουλος, Νικόλαος (1969). *Γλωσσογεωγραφικές Διερευνήσεις εις την κρητική διάλεκτο*. Αθήνα, Γραφικά τέχνη Ευστ. Παπούλια και ΣΙΑ Ο.Ε.

Κοντοσόπουλος, Νικόλαος (1994). *Διάλεκτοι και ιδιώματα της νέας ελληνικής*. Αθήνα.

Κοντοσόπουλος, Νικόλαος (1959). *Παρατηρήσεις εις την διάλεκτο της δυτικής Κρήτης*. Αθήνα, Τυπογραφείο Μυρτίδου.

Κοντοσόπουλος, Νικόλαος (1988). *Γλωσσικός Άτλας της Κρήτης*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Κοντοσόπουλος, Νικόλαος (1970). *Η σημερινή κατάσταση εν Κρήτη και η γλώσσα των εν Αθήναις Κρητών*. Αθήνα, Κρητικά Χρονικά.

Κουρμούλης, Γεώργιος (1983). *Φωνητικά της κρητικής διαλέκτου*. Αθήνα:Επετηρίδα εταιρείας κρητικών σπουδών.

Nespor, M. (1999). *Φωνολογία*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Ξανθινάκης Α. (2001). *Λεξικό, ερμηνευτικό και ετυμολογικό του δυτικοκρητικού γλωσσικού ιδιώματος*. Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Πάγκαλος, Γ. (1955) . *Περί του γλωσσικού ιδιώματος της Κρήτης* (τόμος Α' και Β'). Αθήνα

Ράλλη, Α. (2005). *Μορφολογία*. Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη

Πετρούνιας, Ευάγγελος (1984). *Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική (αντιπαραθετική) ανάλυση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press. Εκδόσεις Επιστημονικών βιβλίων και περιοδικών.

Σετάτος, Μ. (1974). *Φωνολογία της Κοινής Νεοελληνικής*. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.

Ξένη Βιβλιογραφία:

Condoravdi, C. (1990). Sandhi rules of Greek and prosodic theory. In Inkelas S. & D. Zec (eds). *The Phonology-Syntax connection*. Chicago: University of Chicago Press. 63-84.

Jespersen, O. (1904). *Lehrbuch der Phonetik*. Leipzig: Teubner.

Kaisse, E.M. (1985). *Connected speech. The interaction of syntax and phonology*. New York: Academic Press.

Kappa, Ioanna (1995). *Silbenphonologie im Deutschen und Neugriechischen. Ph.D Dissertation*. University of Salzburg

Malikouti-Drachman A. & Drachman G. (1992). *Greek clitics and lexical phonology*. In. Dressler W.U. et al. (eds) *Phonologica 1988*. Cambridge: Cambridge University Press. 197-206.

Malikouti-Drachman A. (1987). *Syllables in Modern Greek*. In Dressler W.U. et al. (eds.). *Phonologica 1984*. Cambridge: Cambridge University Press. 181-187.

Selkirk E.O. (1984). *On the major class features and syllable theory*. In Aronoff, M. & R. Oerle (eds). *Language sound structure*. Cambridge MA.: MIT Press. 107-136.

Steriade, Donca (1982). *Greek prosodies and the nature of syllabification*. Massachusetts Institute Of Technology.--Dept. Of Linguistics And Philosophy.--Thesis. 1982. Ph. D.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΕΙΣ

Στοιχεία ομιλητή

Φύλο: άνδρας

Ηλικία: 80

Καταγωγή: Κίσσαμος

al ðen iç^hen skopon. mbam ce kato. an tolmissis na perasis etelionen to paramiθ i. ne θα mu epθimizzis kati jati ksexno ne. ipamen eða oti ixamene ce ta dreτα, i xamene ce ta strava. ðilaði ðe bori pote ðjo aθropi naxun akriivos ton iðjo xara ktira, ðemborun. alo θα ine o enas, alo o θenas, ala an ta pramata zijazude ce p alevude to ena me to alo kati jinete. ala ce pali . oi aftine tsi paλas epoçis. eφti xos cine tsi paλas epoçis jati an ine moderna θα ziyoni co alos istera, jati o mo dernizmos ferni ala çirotera pu ðe boro na ta poo eða. to ksero ala ðe boro na t a po tora. ðiafernι o modernizmos o simerinos. lipon. ce tadrojina oso cenane ðe bori na ine panda akriivos oti lei o enas na to θeli coalos, oti pis esi ðe sime ni oti sifono ceγo. lei o filoz mu nektarios mulatsjotis, aftos to lei. oti pis esi ð e simeni oti sifono eγo lipon. iparçi mia fora kati pu ðe sifomai o enas apton a lo . θα jini mia afti ce meta pali θα ipoxorisi. i ç^he i ðjo ipoxorune i o enas e te lospandon. i griπes panda iparxune jati i aθropi ðen ine oli to iðjo. lipon afta ta sixora o θεos. to na eç^hi omos i jineka merika elatomata c^he na min daneçete o andras, i naç^hi o andras c^he na min daneçete i jineka afto ðen ine sosto. ðe br epi na ti beta ekso i na tone peta afti ekso oç^hi na xorizune. o xorizmos ine mi a etia ja na ðjoksi o andras ti jineka du i i jineka ton andra dzi mono jia loγus miç^hias ce pornias. afta ta pramata jati to kseris kala o padremenos lejete mixo s ce o apadreftos lejete pornos. ine kac^ha leksi varja leksi, ala afto ine tonoma dzi telospandon. lipon i sotiria pu jirevi i jineka ðen ine i sotiria i susti ine aθr opino kataskevazma. eγo pro trianda xpoηa iça pai stin aθina c^hixa pai se mia t rapeza emoðosias na maro ema ja kapjo arosto ce vrika ena berioðiko ec^ha per a ce mexri na jini to dalaveriði to ðjavasa eγo. ce apo tote i jineces θelanavrun isotita. ala pja isotita. na jirizun na skarnevonde apo ðo caroci oli nixta ce na mi loγoriazun tipota. afto θelane i protes aftes pu cinisane. ce tu makariti tu an drea i jineka cafti itone aptsi protes. afti i aθropi to ksecinisane to kako tutona. lipon ðe ofeli agto to prama. θα ofelisi eç^his dico jineka θα sto ðoso. eç^his ðic o adra θα sto ðoso. afto ine pu stamata tus xorizmus tus polus. katalaves. j^hati ðen ine tosona ðjavolos o andras na min balevjete okso i jineka nane to iðjo na pi okso. afta ine tu satana erya. o satanas aftos ta ðimiurji eðo mesa jatis to zo

o ðe do pirazi to zoo. to pirazi cafto ala ðe do birazei opos pirazi ton aθropo. j ati o aθropos eçi to noþo epae mesa. to noþo ine afto kseris pjo ine. eci mesa beni ce triponi cepirazi aftos pu aftos ute c^himate ute ðe loyariazi tipota aftos olo to ikostetraoro tsitoni ton aθropo pos θa ton riksi stin golasi. o theos ðen ek amene kolasi ja ton aθropo. ja tus satanaðes ekane ti golasi. ala an eyo tsakolu θiso to ðromo tu satana ec^hiθa pao c^he eyo. ine fovera pramata i aja zoi. i aj^ha zoi ine pjo pramatici apo afti pu vlepume. ite to lemene ite ðen to lemene ite t o pistevome ite ite ðe do pistevome. jati ine vlepofanera, ine efani ta pramata pos na su po tora, ðe boro na su leo mia vðomaða ida j^hinete me tin eklisia. lip on θa prepi na imaste prosektici na mi bedume efkola ti jineka mas okso, na m i bedai i jineka mas ton adra ekso na min afini ta peðja st^his ðromus apoðo car oci. can to peði kami kati na to sixoresume na to voiθisume mi do ðjoxnume a po to spiti. prepi na ta proseksome esis propados i nees jenees jati eyo fevyo. c e θa ine efç^his eryo na jini afto to prama pu leo. ala an ðen jini θa ine foveri ta leporia. oso pai akrivenune ta pramata, o modernizmos eyo jati i per^lsoteri ja d o gseftilizmo tsi jinekas kseris ti θa pi kseftilizma. ja do gseftilizmo tsi jinekas ftei o andras. jati aftos i perisoteres moðes vjenune apo andres. i moðistri i le yomeni afti pu ine kakis pastas aθropi, kakis piotitas, exune kadandisi ton aθro po ton exune kadandisi tin ikona tu θeu kaθe aθropos ine ikona tu θeu ala tin a mavronume, tin taleporume aftos omos ftei j^hati eyo pu ime o moðistros as ipo θesume mi jenito ðilaði vyano mia moða θelo na ti ðiafimiso, ala prepi nati ði kso ce me praymatika, praktika lipon θa citakso na vro gamþa kopela na ne o morfi ce θa tsi po jae tosa lefta na kamis otan ine o kozmos ekso stin ayora ce apoðo ce apoci na kamis mia volta etsi j^hiro j^hiro na kamis mia volta ce na jiri sis piso na paris ta lefta. mono na ðune i j^hineces. i j^hineces i pjo dzaburdzanes aptsi ales. molis ðune ti moða θa prepi na di ganune na xalasi o kozmos. exun e ðen exune. ji afto jinode ce pola petotanzmata ce ðe sifonune. ce jirei i jinek a tu adru tzi lefta ce jirei o andras tsi jinekas lefta tora i jineces exune caftes to bordofolidone cexome bali i j^hineka ðen ine katoteri apo ton andra. isa pramat a ine ciðjo kata tin eklisia. o andras leji i eklisia pos ine i cefali tsi jinekas pos. opos ine as pumene to simvulio tu ðimarxu as pume cine o ðimarxos ce to si mvulio ðe bori ute to simvulio ute o ðimarxos na kani moxaxos tu ute to simv ulio. prepi na iparçi mia sifonia. etsi lipon i jineka ine sto plai tu andros tsi ðe n ine katoteri kaθolu kaθolu ap ton andra kaθolu. ute psiçika ute somatika. aft a lei i eklisia eyo me ta elaçista yramata pu emaθa sto šxolio. ðjavazo omos e ðo vivlia apo dine eglisia ce ksero ida jinete ston kozmo lipon ean lipon ðen al aksome ti gatastasi afti kac^hin kakos θa pij^henome. ðioti i kseni ðen mas efera ne kales moðes. bori na ine c^hafti kali aθropi ala afto emena ðe maresi. ute štsi dopjus ute štsi ksenus. esis i j^hineces pu pate ce kanete tsi kseðijazeste siyno mi tora j^hati ðe do leo j^ha sena to leo j^henika. enan aθropo na kolasete tin imer a. j^hati ðe golazete o aθropos mono me ti braksi ala kolazete ce me to nu. eyo

bori na međa enenida xrono ce na mi boro na kano etsa ti ç^hera mu ude nagiks
 o omos an to škefto exo ti golasi. lipon poses pšič^hes θa panesti golasi na ftei
 o j^himnizmos. ce tu adra. ce o adras na j^himnisti chaftos ta iðja θa kani. an apo
 ðosi ce o adras c^harçisi caftos ce vani fuštaja c^he ksebedizete c^he fenete i mesi
 du ida na pis ula fenude. lipon prama ðe leo psemata. ðe gsero opjos makusi i
 da θa lei ektos aposas. j^hati esis bori na me sixoresete alos ðe gsero an me sixu
 resune ali. aliθj^hes ine vevea afta pu leo ine aliθjes j^hati parolo pu ðe gsero ute
 γramata ute morfosi exo ute epistimes ksero ute prama ksero na pao stin ikoð
 omi ce na pao ce sto xorafi afta ksero. na pao e mexri pri vγun taftoc^hinīta ixa
 me ta γaiðuraca. me to γaiðuraci biγame štsi γamus. ixame kati xaλα orea ce t
 a vaname pano sto somari kseris ti ine to somari. ce to γaiðuraci kseri lipon ek
 aname mia pasaða ce pij^hename c^he pername ti nifi ab do ena xorj^ho c^he pij^hen
 ame stin ali. itan orea pramata afta tora taxune egatalipsi tora pa. ce madrizude
 se ena xamami mesa j^hati mono xamami pu ðen eine sa gedro pu ine klisto m
 esa c^hine mia xavra ton evreon mesa. istera i jeradziðes vanune ta orγana tus.
 caftine eyoistes cafti exalasanē ti paraðosi ti gseftilizune ti baraðosi tsi liras. i l
 ira i pramatic^hi itone paλα itane i lira mena layuto j^ha na dzi gani perea to layu
 to. na tin omorfeni.tora vanune suruθja ce suruθja vanune tora mesa. denecede
 s vanune gazodenecedeðes vanune γunaðes vanune xtipus pramata oti kanune sta
 sc^hilaðika mesa xanune c^he sti lira tora eyo ðe θelo teθç^ha lira mi mu les tora
 oti mu paraðiðis lira paraðosiaci c^he exume c^he daskalus pu kanun maθimata s
 ta peð^ha na maθume xorus na maθune trayuð^ha pola pramata.ðe maθrenun caft
 i. olo cafti θerseniðes ine. ti ine o θersenis ðe gseris esi ðimitri ðe gseris pes ts
 i kopeλas idane o θerseemis e ti ine sa do gsepulima kanun ðilaði ðen ine sovar
 i mono me tsi arlubes me afta kanune o xoros ec^hi skopo o xoros prepi na pati
 ta vimata du ce na pij^heni me ti lira. ce i lira ðilaði o xoreftis prepi na pata sti
 godiλα tsi liras an ðe bato ðen ime xoreftis. eyo ðen ixa talendo j^ha xoro isa is
 a emaθa ta apla katidis tipote alo.ðen ixa talendo. ali ixane taledo ce emaθenan
 e ta peðja tora maθenune. ala vlepo tora ta peðja pane i maθites ton ðiðaskalon
 ce xorevune teliow ðiaforetika. kaθolu ðen ine paraðosi afti. paλos xoreftis p
 u forj^he ta sarðavj^ha tu, ti stoli du ce exoreve, ekeme to dalimi duomorfo eken
 e ena dalimi oreo. eða kati peðja pu maθenane ap tsi ðaskalus tus, tsi ðiθen ða
 skalus j^hati afti axristeftikane telios ab ti paraðosi j^hati θelune pola lefta na vje
 nune tipote alo c^he ta peðj^ha ðe gserune do paλo xoro pu iksera eyo j^hati evlep
 a j^hati ðen exoreva kala, ala katalavena omos pj^hos xorevi kala c^he pj^hos ðe xo
 revī. katalaves. ce eða ula pane sti funda. ðe da kratune ta paraðosiaka ta pram
 ata, ðe da kratune ute sto xoro, ute sti lira.ti lira tineksivedisate. ti valane ston
 organo apopano ce propandos an aniksune ce ta layuta, ta meγafona. kapacazu
 ne ti lira ce ðen akuyete i lira kaθolu. ce mia xavra pu o kozmos mesa ine ðjo
 ce tris xiλaðes aθropi se ena gendro mesa i xavra ton evreo ine mesa ce pu na
 ta akusis prepi na simosis tafti ta loj^ha j^ha na akusis. prepi na simorfoθune na

katalanume oli ayramati ce eⁿyramati na maθume ne na zumene liyo pj^ho sosta .
 ðe leo na j^hirisume piso ðe leo i j^hineka tora pu forusane vraces i j^hineces me
 xri tastrayalu kato oç^hi. ðe borume na j^hirisume afto eðo. as vali to forema dzi
 as vali apto yonato ce kato liyo ixa pai mia fora stin aθina, ðe boro na to po j^h
 ati ime esxro ce ðe do leo ida iða stin aθina pro pote pj^hos pote protovj^hice to
 mini ine pola xroña θanine e apo tote iða kapj^hes asc^himes stasis mesa sto leof
 orio apo kopelitses c^he ðe boro na tsi po eða ðe boro apo tote. tora lipon apo tr
 iada xroña meta exume akomi akomi poli çiroterpsi. c^hoso pai çiroterevumene
 ðen gradj^humeθa freno ðen iparç^hi. ine enas potamos ce treçi pu ðe j^hirizi piso
 apokliete na j^hirisi piso o potamos. sto gatiforo terç^hi sproxni glaðj^ha, sproxni
 petres, ðen afini tipota orθio afto akrivos kani stin aθropotita. tora aftes i moðe
 s aftes i katastasis ase tora tus polemus ce tsi katastrofes, ce tsi sfajes ce ta pra
 mata pu ginude ala ðe prepi i aθropi na ðiagθirotode mafto to dropo j^hati exune
 proorizmo i aθropi. ðen ine eðo i zoi, ine i zoi an gidksis na ektimisis ti zoi aft
 i me tin ali ine sa na pas apto limani na riksis mia stayonitsa nero oti θa fani i
 stayonitsa meston oceano ine ce i zoi tuti me tin ali. eðo peninda, eksinda, eka
 to xroña, parapano ðen ine. ce meta eci ðen iparç^hi ute sto bono telos, ute sti x
 ara. afta prepi propandos i yonis simero exune terastia efθini ce apo paλa ðilað
 i ixane efθini ce tora perisotero j^hati ine aftos o ksetsipomos. ta peðja tora pos
 θa ta klisis pu apo mikro vlepi ta xaλa tis tileorasis katalaves. ine merices man
 ules modernes leyomenes i opies j^ha na min enoxli to peði i kseroyo ti, anikse
 tin tileorasi na kitazi. to peði omos ine ayrafo xarti cafto yrafi mesa coti yrapsi
 ðe gseyrafete. oti pi i mana i sosti mana co sostos pateras sta peðja apo mikra
 afta bori avrio na pesune se gafa na j^hinun alites. ala iparç^hi mia spiθa mesa i
 opia kapote θanapsi. opos ine ta karvuna j^hinude staxti ce meni mia spiθa mes
 a. etsi meni ce tsi manas i kuveda ce tu patera apo mikra ta peðja oç^hi apis me
 yalosune. ama meyalosune ðe ta pj^hanis meta propados ta sxolia ta ksedividizu
 ne ta sxolia tora. akoma ce ta kopeλa tu ðimotiku, ute etsi na kani sto peði o ð
 askalos eç^hi to ðikeoma ce eksetsipoθikane ce ta kopeλa apo mikra j^hati ponire
 vode ta kopeλa afta katalavenune berisotera ap oti enomizume emis. leme eða
 to peði more ðe gatalaveni. katalaveni. afto eç^hi apoðixti sfto to prama. oti to p
 eði kseri poli perisotera ap oti nomizume emis. leme mikro peðaci e ðe gseri t
 o kaimeno ðe gseri. lipon cafta ta yrafi eðo opos θa yrapsi ce ti gali kuvenda c
 e tu patera ce tiz manas. to kalo lipon ce to kako ksekina apo tin ikoj^henia mes
 a. ce tora stin epoç^hi pu ftaksame tora oti kami i mana co pateras ðilaði to peði
 oti pari to peði apo tin ikoj^henia.mi berimeni apekso solais apo pu tes. ti ne i s
 olais, pariyoj^ha. mi berimeni ðilaði na to ðiðaksi i kinonia mi brimeni ta sxoli
 ta kseplinane. eðjoxnudo theo apto sxolio opu na ne θa ton ðjoxnun delios to θ
 eo apta sxolia ce ta peðja θa vjenune ce θa ine ta roboθç^ha cina pos ta lei satan
 aðes delicedes kamomenus mes sta siðera eca afta ta pramata θa jinude ta peðj
 a siya siya θa ksexasun pos exune psiç^hi ce pos exun apostoli pos θa to maθun

e. o alos ðe gidazi ti leo kita ti kano. etsi xarakterizo eyo ton aθropo parolo pu ðen exo adilipsi meyalī, ðen exo yramata ðen exo tipota. omos vlepo oti eyo ð e menðiaferi ti les, menðiaferi ti kanis ce propados ce to peði to enðiaferi peris otero i yonis ti kani ce oç^hi ti lei. vevea to ofelun ce i kales kuvedes ala to xal aun ce ta kaka paraðimata. afta yrafunde ala ce ðe gseyrafode. to peði mikro in e ayrafo xartac^hi. to peði molis jeniθi ine ayrafo xarti kataspro o nus mesa eðo c^hoti apoθic^hasi meta. to iposoniðito pu lene tora eyo ðe da gatalaveno tutana. ame sto kalo mixaλo.

na min ine poli kapatsa. na vris mia naç^hi ena bsixali sulupi. ena psixali j^hati a n ðen ine kali kaimene θa se teliosi. θarθi mpanepoç^hi eyo ðe θa to ftakso ce θ a lei i gineka ston andra dzi, apopse θa pao na voltaro na kano ti voldā mu na ksenixtiso, θa xorepso. θa kano θa ðikso, esi θa kastsis sta peðja na ta kitazis c^he to proi apu θa θeso ksimeromata pu θanerθo θa mu ftiaksis c^he to tsai mu. e ci pai i ðuλa. bori na min eç^hi pai akoma ma ec^hi θa pai teleftea. ðilaði oso bai θa sixenunde o enas ton alo, θa lene j^hada esi j^hada eyo. j^hada ksenixtas esi, θ a ksenixtiso ceyo. ante apo eðo ecis ante o alos j^hati afti asfalos θa pane, j^hati drepunde tora na θori enas ton alo na kanune zavofes, ta piraymata c^hinana pu jinude siniθos, ta petsotanizmata. eyo ta leo petsotanizmata j^hati petsotanizi o adras ti j^hineka, petsotanizi i j^hineka ton adra. lipon, afta prepi na stamatisune na simorfoθune liyaci tulaxiston emis pu lemene oti imaste orθoðoksi, imaste psestorθoðoksi stin usia j^ha ðe brosexome an ðen simorfoθune ðen iparç^hi alo katafij^hio sto gozmo. mono i eklisia. tora osi ðen eynorizane to xristo akomi a ftus θa tsi rotiksi o θeos me alo tropo. eyo ðenakusa xristo ðen eynorisa ðen θ a krini emena opos krini ton alo pu ine kaθe mera stin eklisia, opos pao eyo st o psaltiri ce kano to bsalti. ðjavazo eci ðe da efarmozo sti zoi mu oso boro per isotero θa ime ena dzofli. pos to lei more o apostolos pavlos pu lei c^himvalon alalazon. afto katanda. o aθropos ama ðen broseç^hi. to meyalitero ðoro pu mas eðoce o θeos ine i elefθeria, o θeos j^hati lene meric^hi ta ç^hi yramena, ðe yrafi o θeos. ðe θa mu yrapsi emena na skotoso enan lipon o o θeos proorizi ala ðe gaθorizi. kseri ti θa kamo eyo, ala ðe mu lei kame to. elefθeros ise j^hae. ðj^ho p ramata ine kalo c^he kako, ðen iparç^hi trito. kalo c^he kako ine ðjo ðromi. o ðro mos tu kalu c^he o ðromos tu kaku. oso c^he ayramatos c^han ine o aθropos, afto to ynorizi. kseri oti ti avoλa , avoλa θa pi to pira^yma. an a kano kati, to kano s iniðita, ðen to kano epiði ðe to gsera, to ksero c^he to kano. j^hafto lipon na pros exume. c^he sis kopeles na min ksani^jhete ida kani o kozmos opolipos. prosekst e tsapates sas na proseksete. i apates sas pj^hes ine, i kaθmna kopela. lipon ama prosec^hete c^histe ce sto theo konda tote θa prokopsete, θa kamete c^he kalus ap oyonus c^he sis θa ðosete to foverotero loyo j^hati oten i mana i simerini mana o tan apo mikro to peðac^hi, j^hae vlepo peðac^ha apo tosa ne isa pu stratizune c^he t axune kseyðimnasi. afto meyaloni meyaloni sto kseyðimpazma afto ama j^hine ðekapende, ikosi xrono ðen to kani i mana kala istera. ala ida θa tu ðosi sfti pa

rađiymata, j^hafti ine ç^hiroteri. ida parađiyma θa đosi sto peđi i mana simero e
 vevea iparç^hun c^hekseresis. poles ekseresis iparxune. ðen ine i c^hinonia opos ti
 n sutaro ola, ðen ine etsi ola. ine omos mia meγali meriða. exume c^he kalus aθ
 ropus c^he kales manaðes c^he kales kopeles, c^he kalus c^he kala ayorj^ha ala i epo
 ç^hi ine su leo potamos pu trava, ðen afini tipota orθio. oç^hi ðen ekurastika mon
 o ida alo na se po ða eyo. ales fores nanistorume c^hala ala eða. tora leo pola sti
 n gopela bori na ne sto dimitri sto ðimitri kitakse na ðis o ðimitris eç^hi kapj^ha
 kali γrami apo tus yoneus tu c^haftos bori nadistaθi otan omos enas alos dimitri
 s o opios ðen iðe pote apo tus yoneus tu mña gali kuvenda ðe borun na ton afi
 sun sto kalo. aftos ti na perimeni aθropos. o ðimitris i yonis tu ine kali, ine tim
 ii, ðe glevun, ðe ganun kac^hes praksis, ine stin eklisia konda, afti ine i polites i
 γnisii pu praymatika θa ofelisun ti ginonia, c^he ton alo ðiplano, c^he to gseno a
 komi eyo me tus ksenus ðen exo na kano tipota, ala otan erxonde epae pera c^h
 e erxonde, c^he erxonde, c^he ðen exun ðuλα na kanune, i aθropi θa klevune, nic
^hazune, exune peđja, na pas sen ali xora pu se kamña xora sto gozmo ðe jinete
 afto pu j^hinete stin elaða. j^ha ðen exume aθropus na c^hivernisune sostus. ðen e
 xomene. eyo naxa tora ena vulefti epae, afto θa du leyα. prosekste θa vuλakset
 e ti ginonia mas. ðebanaste arxondes, ðebanaste kramatizmeni, j^hatri, ðic^hiγori,
 ðemenðiaferi. iste aθropi c^he meta j^hinete epistimones. katalaves. c^he o j^hatros
 akoni prepi na ine prota aθropos c^histera j^hatros. c^ho kaue epistimonas. c^ho da
 skalos. c^he propandos o ðaskalos, perni to peðac^hi mesa apo ti γoña tis ikoj^hen
 ias, to perni c^he to vani sto ðimotiko sxolio to pedac^hi ine ayrafo apo afta ta pr
 amata, c^hoti tu γrapsi aftunu o ðaskalos an exome ðaskalus tsi prokopis, na mi
 n ine xaliburðiðes c^he na kanune ala apoti lei to sxolio. istera ðiamartironde sti
 bliopsifia i ðaskali exun tromeri efθini, θa ðosun tromero loγo sto theo c^he i k
 aθij^hites c^he i ðaskali ðioti to peđi molis fevj^hi apti mana amesos sta çerj^ha tu
 ðaskalu pai sto ðimotiko sxolio, sto ninio, sto ðimotiko sxolio,sto j^himnasio si
 niç^hia. exune lipon efθini afto to prama ine liturj^hima tu ðaskalu c^he tu kaθij^hit
 i propandos. c^he tu j^hatru, oli exume c^heyo pu ðulevo stin ikoðomi prepi na im
 e sostos. opos θa ftç^hakso to spiti mu etsi ma ftç^hakso c^he tu alu se stereotita c
^he se omorfj^ha. aλos ime axristos. lipon. pseftis. katalaves. etsi lipon eyo θelo
 na ðulevo ala ðe vriskis efkola parea na ðulepsis etsi prepi na fij^his, i prepi na
 kanis etsa kati monaxos su c^hoti vγanis. ðulevo pola xroña merokamato. c^he k
 ano sto spiti sas mña ðuλα. itan i ora na sxolaso aspumene ðj^ho i ora. eyo an it
 ane laspi akomi liyac^hi θa katso misi ora θa katso parapano xoris na su j^hireps
 o lefta. to merokamato mu to iðj^ho. j^hati afta ta ilika na petaxtun. an itane ðiko
 mu c^heyo θa to θela. afta pu su leo ola tora, menune se ðj^ho leksis mesa oti θe
 lo na mu kanume na kano. c^he eklionde ola afta pu su ipa tora. θelo eyo ne me
 klepsi kanis, θelo na me atimasi, θelo na me katiγorisi, θelo na me ðiri. ðe θel
 o. ara lipon na min do gano c^heyo ston alo. c^he na boro, na mi do gano, oç^hi n
 a mi boro. otan boro na to kano, c^he ðe do gano. tote ec^ho pj^ho misto. pj^ho kal

o misto. c^ho đaskalos đe birazi ektos abtin ora pu kani ti điđaskalia du, otan đi peđj^ha pu ine ađinata na ta voiθisi. na stamatisi đilađi lij^hi ora apo điko du, an đi ena peđi c^he đen ine poli kalo, na tu kani mia voiθia mikri. oti bori, đe leo e yo meyalā pramata. na ne sti braymatikotita liturj^hic^hi i đuladone ałos ta peđj^ha a kremode sto đaskalo. eyo poles fores iθela na po sta peđja prama, o đaskalos mas ipene etsi. akune perisotero to đaskalo para c^he ti mana c^he to batera. etsi kanun ta peđj^ha, j^hatine eakomi peđj^ha, apj^hasta ta pułā , ta peđj^ha ine akomi kaθara pane sto sxolio eksi epta xrono, j^hafto exune efθini oli c^hemis c^hi mikri c^hi meyalī, c^hafti pu mas morfonune, c^he propendos i neoteri, i meyaliteri na đ inune kala parađiymata ean eyo sa bateras j^hirizo apo đo c^hapoc^hi ida θa po ist era mi bas j^ha esi mi pu pais. to iđj^ho isçii c^he me ti mana. i mana pezi to meyalitero rolo tonepezi i mana c^he to spiti to stirizi i mana. ite to leo ite đe do leo ite to pistevo ite đe do pistevo, afti ine i aliθj^ha. ne mia fora c^hixa eksinda đra xmes itane to pos na nu po to nikoc^hirj^ho mu, itan eksinda đraxmes totesas lip on pao sto kafenio c^he epezome đa ti brotoxroja etsi đe epezame j^ha ne đostap ođo đostapoc^hi fiyane ta eksinda fraga, chistera đen ixa na pj^ho kafe ksimerom ata idaorarθa c^himuna stenaxorimenos j^hati i kutra mu toniosen istera oti ore id akame ileya tu apatu mu. c^he erxome c^he tsi leo kaimeni afta ta eksinda fraga puxame mutapian ida θa kano eđa, lei c^he tu xronu nase kala ne ferθic^he poli o morfa. c^he kala tope, j^hati c^hinina tin ora imuna taleporimenos na po c^he mia k uvenda na tsakotumene naxome kac^hin xroja istera, kac^hin imera tis protoxroja as. j^hafto c^ho pateras afto ine tu đj^havolu to trapezi to onomasa eyo istera, tu đj^havolu to trapezi. ti j^hati na paro talunu ta lefta, j^hati na ta paro j^hati na paris ta đika mu, j^hati na tu đoso to đic^heoma afu oli tin imera na paro đeka đraxmes c^he na pao na mu ta fai alos c^he na min exune ta peđj^ha ute psomi na fane. afto j^hinic^he c^hali mia fora senalo xorj^ho pera sta prevrj^hana. ec^hi pezane kumari pr aymatiko, pezane kumari c^he ti brotoxroja pjo poli. enas lipon epeze ta lefta t u, istera đen iç^he c^he epeze lađi. đilađi iç^he to lađi sto mayatze tu, mayatzes ks eris ti ine mayatzes, i apoθic^hi pu vazune ta pramata mas, etsi to leyan ipałi, mayatze. aftes ine pałes leksis arç^hees. lipon epij^hene aftos epeze, epeze, leias pumene evaze sti zarj^ha đeka okađes lađi istera na ta xasi na vali ikosi, istera n a vali peninda. c^he apisiđene oti eksepulise to lađi pu iç^he, iksero aftos ti lađi i ç^he, iđe oti to ksepulise, pai c^he lei tsi j^hinekas tu eperaseme ta lefta puxa c^hep eksa c^he to lađi tis lei kakomira. afti lipon ton iđe pos itane se kac^hi katastasi c^hitane feneta psixremi c^he kalopsiç^hi c^he tu lei c^he tu xronu adra mu nase kala na ksanapeksis. ala to leo aptin ali bada na to katalavis. na mi gsanasimosis stu đh^haolu to trapezi, j^hati ec^hi đen iparç^hi, c^he payapondj^hes j^hinude tine i payap ondj^ha, kateryaria, payabondis kateryaris c^he sta zarja ec^ha j^hinunde foveres ka teryaries. c^he sta meyalā c^he sta mikra. lipon j^hati na pao eyo stu đj^haolu to tra pezi. đen ekasanapatisa eyo. đe bao. prepi na to kani o kaθenas, napofevyome aftes tis kac^hes katastasis. kseris poso oreā θatane, enas prosorinos parađisos o

topos mas an ipirxane teθç^hi aθropi. ðe θa ipirxane tsakomi, ðe θa ipirxane sk otomi, xasi c^hoti j^hinete epae c^he sta xaŋa c^he sto dopo sas, kali iste c^hesis eç^he te c^hesis afto to isoðimatac^hi. ðen ine mono sta zoŋana, eç^hi c^he sta xaŋa, c^he s to retimno c^he sto lasiθi. c^he sulus tus nonus iparxune afta. ec^hi tora eyo imuna zoŋanos c^hefiteva xasisis omos ixa apopano mu alus pu mu ðinane ti meriða mu vevea. ala itone i astinomia anakatemeni mesa. itone vuleftes anekatemeni mesa, itane eforiac^hi anekatomeni mesa, uli itane anekatomeni sto meyallo.

Στοιχεία ομιλητή

Φύλο: Γυναίκα

Ηλικία: 83 ετών

Καταγωγή: Λούχι Κισσάμου νομού Χανιών.

j^ha na paris ti foni mu. c^he tonoma. mono ti foni. e osa ti feri. θα stroso to kre vati mu, θα kamo tsi metape mu, na paro to fo, farmakac^hi mu, a stroso to krevati mu, meta djavazo tin efi merida. djavazo peði mu, ne, e pos na peraso me irini mu tin ora, e, ne pulaci mu. o θεος c^hi panajia na sas evoiθisi c^hi j^hefç i mu, xrisθε mu, i j^hefçi mu, na sasetaktopiisi opos θeli i mana su, na efkaristi θi c^hi afti opos c^he ti gaθe mana rijno mu, ti gaθe mana. j^hati c^hi afti manane, mana peði mu, j^ha ola sas, j^ha ola peði mu ne e, an eθeli o θεος j^hati iste apo ka lus ροjus. j^hati ci maro ine kalo, kalo ne to peðaci mu. j^hati ci o aðerfos mu, p eði mu itone enas kalos xrisθçanos. ton anazitiksa maro mu, rejno mu, ton ana^l zitiksa.

u, e panaj^hia mu, emis peði mu, eftoxoanaθrafikame, j^hati itone kac^hi jepoç^hi. kac^hi epoçi. ala emis e, etiç^he c^he vjikame jera, e merica oç^hi ola. o kostis, o aðerfo mu, ðen itone aptanejeniθic^he rejno mu, ðen itone jero. abtanej^heniθic^he, t o ρnorisa arosto ipoferne, ipofernane i kakoric^hi i ρoñi mu, ipofernane, j^ha ðen epernane lefta para mono, otixavralune apta isoðimata. exo eperna ta ρra mata, ala lovo ton eliðo pu iθelna pame na mazonome, na voiθiso tsi ρoñu mu , ðen ixanec^he lefta na me proxorisune, c^he kataliksa peði mu, c^he emazeva e, si

ðic^he ma vevea. istera pantreftika c^hi ivra pali ðiplasies. ala exo evana istera k senus j^hati exo ivra mevalο metoç^hi. evana ksemus, evana ksenus, ala ðen ixa me mevali apoðsi j^hati ðen tone vaname lipaimata peðac^hi mu, ðen tone vana me lipaimata. c^he evana ksenus, c^he ixane kai ta ç^herja mu, na tone maj^herevo, ixane kai e, o

aðerfos mu o manolis, ofu peðac^hi mu, pos tone anazito tanazito peði mu ton papu su, ton anazito e, inda na kamo ðen eç^hi peði mu, ama bi kanis ston tafo ðeneç^hi j^hirizmo, ðen eç^hi e, afta itane peði mu, afta. ðen ta po otrovo ta ρlika, mas

ine. fato rijno mu, fato, pare c^he tsi ðjo ne. ðen ta po lotrovo.

kala ine peði mu. esis eða, etsi na kanete to stavro sas, ta vlepo rejno mu, c^he θavmazo c^he leo pos emis ezisame c^he pos zune tora. ales epoç^hes peði mu, al es

epoç^hes, ma ta lexame c^he me to manoli mas. o θεος na taj^hasi opos, opos

ταχαρpuna, ton αχαρpuna c^he μαχαρpα. μαχαρpusane peði mu, e ðen ta prosvala om os c^hερο pote jatitone pende andres c^himune telia sto spiti mas. o babas, o babas

peði mu cirjarxuse o babas. o babas otixame masepi.

meγalosame istera, to ena fevvi xorofilakas, efij^he o manolis xorofilakas, fevj^hi

o λο mikros xorofilakas, istera meγalosa peði mu pali c^hερο. c^he emine ena, o ðimitris, o θjos su sto xorj^ho c^he meγalosa c^hερο. e kapos kalutsic^hi imuna c^hερο, kali, kali imune ala e, istera me zitusane, peðja para pola peði mu, para pol a ne. as ine kala o kasmos. ερο ðekaja xrono peði mu, ne ðekaja, j^ha ðen ixa ðu a c^he me pandrepsane c^he maravojnasane eðo. sta xaηa maravojnasane. para istera i xori apo to xorj^ho tone kustise poli. kati pedj^ha orea, egatastimena, me texni, me

oladone omorfi aθropi, kalis ikojenias, tone kustise. mori c^hina tin kopeλa afic^hete more na tine pari enas xaηotis. c^hemis ðen imaste emis tosa peðja eðo, tosa kala peðja, ðen imastaneðo, c^he xalasaneda peði mu.

c^he me pire istera o θios su o j^horjis ne e. iton tiç^hero mu. ðen antitina omos, o s

kope a na po oç^hi, θa ton eparo ton xaηoti na pao sta xaηa.ipane mu oti kaliter s

peði mu na se konta mas, para na pais makria mas, ðen se θelome makria mas, j^hati ðen ine afkolo emis na pj^henome sta xaηa, narθome, i kalo sy tiç^hi, i kako

sivenune sti zoi c^he kaka, na su tiç^hi stin ikoj^henia su, sta peðj^ha su. ðen ine efkolo, j^hati emis ðen epername lefta, ðen itone oç^himata, totesas aftocinita na xome, efkolies peði mu. ena aftocinito itone, ena itone, c^hitone c^he xalaro, ne e na itone peði mu, e istera ta xalasangane, apo ðo. krimas tin kope a, krimas, krimas, na tin afisete na tin epari ena xaηotis. stravi imastan emis epae. na ta xalaso me, na ta

xalosome. istera evrikane taðerfja mu to manoli, o θεos na taj^hasi, to ðimitri, t o

baba mu, c^he o taðes peði mu se zita, o taðes, o taðes, apofasise na paris ena, k alitera apo ðo, kalitera apo ðo, nasexome konta. istera mu to lej^he c^he o sixore menos o papus su, a more ka ane mu lei, ka a mu lei, ðen ton ekserome, kalo kopelaçi itone, αναλογος e, epiplopios itone, ala itone peði mu, itone prosfi es i xane katevi e, pu tone γnorisa. afti i kakorizic^hi ixane, ts ixane ðjoksi, otan ita ne peði mu i

katastasi i maiðes, c^he ixane ena simpeθerj^ho sti j^hitoηa, c^he i jitonisa ða, afti mu

lei, to taðe kopeli more se θeli apo ta xaηa. c^he katsobikane i jitoni ala istera p ali i xorjani mas, ðen eθelane pali, e ðen eθelane i xorj^hani uli, c^he eksemjalisa

ne ða to baba mu, to manoli, to niko, to ðimitri, ulus, more mi din afisete, mi din afisete na pai sta xapa, mi din afisete. e ka a na mini eðo teθça kopela, na mini na tin

epari alos. ena profigac^hi e. c^he istera i xiric^hi itone c^he etsa sa dzi xodroaθropus, i prosfi es ða.ðen itone aθropi. kalo, kalo itone, epiplopios itone, elej^he po s θa

mu kani ta epipla, ðen iθele lefta apo mas, kalo peðc^hi itone ala, etsi tone bic^he, i pa i etsi peði mu.

ðen ine saneða e c^he ða kala ine peði mu, jati esi atomika θa ρnorisis enan aθropo, θa tone ðocimasis, θa tone ksanaðocimasis, se ðiastima meriko, poli se ðiastima e, c^he θa selc^hisi, j^ha mia stirmi, e. i mama θa to pis ston batera su, sti mama su, θa to pis, θa to sc^heftune c^hafti, ala o ρonis tin broti fora e stenaxorate c^he su lei araje eç^hi proto ðu a, proto to cirioterο, eç^hi proto ðu a, eç^hi periusia, eç^hi spiti,

ðimiurjimenone, na pi to ne to peði mu, a peði mu, korj

a o ρonis. jafto, c^he sis rijno mu, θa sc^heftite jati eða eksolokliru ine i jipoθesi ðic^hi su, bori na saresi ala ama ðen ei ðu a, ama ðen ei ðu a aϱapi mu, θa to sc^heftis kala, θa to sc^heftis ida θelis na kataliksis sta portoka a na skupizis tsi ðromus, idatane ða peði mu exo ðen ksero e ne ton iða ena ðiastima ecino pumuxane aravonasi ala c^hatomika kala ðen ton iksera vevea, e don iksera, e borje naxagatalikso na skupizo c^he tsi ðromus, kalitera c^hepjasa c^he loyo, loyo p eði

mu to baba. o ρonis ðen befti c^hokso kamja fora o ρonis sc^heveta to peði du, panda sto kalo panda, eða c^he sis e, c^he si c^hi lefteria peði mu, na to sc^heftite, j^hatiiste is θesi tu eaftu sas. min berimenis c^he ti mana su, c^he to baba su, iste is θesi

na sc^heftis to melo su. ise is θesi an saresi vevea, jati ama ðen saresi e aftane r ijo

mu, afta ine e ðiskolies itone pa a peði mu, polez diskolies itone, exaramopj^henane i kopeles. ala itone ta kopeluðja pali, i neari opj^hos itone texnitis, opj^hos iksera ϱramata, opj^hos afto, efevϱane peði mu, efevϱane ne e. c^he mena taðerfja mu itone kala, kala peðja apu ka, itone kali i ρoni mas, efij^he o manolis, o θεος na taj^hasi, ðraftic^he sti xorofilaci ce ðe donafinane peði mu na, para para itane ta komata, oi u maiðes, oi i çi a ðjo komata. na c^he ton ebo ðizane, c^homos lei aftos oç^hi, exo θa pao, ec^hi pu skeftika, o θεος na taj^hasi na, istera, meta peði mu, ax panaj^hia mu, θe mu, c^haj^haseto to kokalac^hi, θe mu, c^haj^haseto, efij^he peði mu, c^he pij^he apano c^he ekame ðoðeka xroja. meta ekatev ic^heðo c^hafto pali, e. eðulepse, eðulepse, istera epadreftic^he c^hafto ti sixoremen i ti j^haj^ha su, ti lefteria. itone kali j^hineka apo kali ikoj^henia. itone peði mu pro ðeftic^ha j^hineka tu kumandu. ic^he kalo kumando ne, poli kalo kumando, terj^hasane, e kakoric^hi. c^he enθimame ðen ixane spiti peði mu, ipoferane. c^ho aðerfo m

u stin brotinarç^hi, e otanepandreftikane, irxomunexo sineç^hia. tone eθoruna, en a ðomaitiac^hi ixanekato c^hepu e rizi c^he krasi.istera ða xraftic^he sto nastathmo, esiθic^he peði mu, esoθic^he , ekame istera c^he to spiti sosto c^he pirane ne emex alose ta pedj^ha du.

para tu arostisan istera, tu arostise ne e sto j^hipso peði mu tavale. ipofere c^haft os pola, ipofere.itone kaka ta xrojna peði mu kaka e, ida na kamome, exo xalalitzinane, ti jorjia tine pira kaθe kaloc^heri mu tineferne, kaθe kaloc^heri sto xorjo ne, ðen ta pa, mic^ho itone to kaimeno. c^he plixonume, itoe pola mic^ho. to θio su, i rula ilej^he baba, baba ton elej^he c^hafto, itone mikro more, pola mikr o. eleta peði mu, peði mu, e. iç^he diskolia i kakomira i lefteria. iç^he mia fora, i θele na pao, na ta metalavo, c^hesfasan ta paputsac^ha du. c^he kaθumuna c^he tara fta misinimera. j^ha na pao na ta metalavo c^he ta iðja ta dokaðac^ha, totesas ixan e dokaðac^ha, ta peðilac^ha, c^he iθele na pao na ta metalavo, c^he tsi leo vre lefter ia espasan tsi kope as ta paputsia. ðen tu pernome va elia mu ala, c^he na min t a pais.

kaθizo c^hexo c^he ta rapsa j^ha na pao na ta metalavo ta kope a c^he ta ðjo ta iðja. c^he to ðiko mu ta iðja. c^he spazmena ta dokaðac^ha e. peðja ta forusane, ðe ava stu e, ðen antexane alo, espasane. kalo itone, kalo θiliko, ne kali du ora, kalo θ iliko itone, ida na kanome. olo to kaloc^heri ixa xo peði mu, ixame zoa, ixa pen de katsic^hes, c^he evxanane xala rijno mu, xala ton eðuða c^he trovane, naporisi abta ruθujnadone to xala, na to pikso, na kamo ksinomiziθra, zinokubja e, j^haur ti, e rizoxalo, ç^hilopita, xaloç^hilopita, polon iðo krema ne, e ðenepo oxame tot esas, ðen itone kon flauto ala eperna lefko alevri c^he evana c^he lixo afto kon fl ao, c^he alevrac^hi. c^he peðja c^hiθelan na fane peði mu, peðja, c^hemena etrovane, xalalidone, trisxalalidone, trisxalalidone. etsane peði mu, perasame ðiskolies, ðiskolies eperasame, c^hi kakorizic^hi i j^haj^ha su epij^hene stu θoma, c^he mu lei va elia, ðen exo ida θa psiso ðo gope o simera. eperne ðj^ho potatoes, c^he tsi pij^hene stu θoma to furno c^he tsipsine psites c^he to tziðuðe na fane ta kope a c^he psomac^hi, en itone peði mu totesas. ezimonane taiðes, kriθarja, starja, anakatera ta lexane trimixaðitsa, trimixaðitsa ta lexane,amaxadanakatosune polon iðo pramata. evanane c^he kastana rijno mu, iθenata vrasome, na ta kaθarisome, mana mu tiranies. mi dzanastorizome, c^he ta pernusame apto surotiri c^he i psaxni tu kastanu, tin evaname sti skaθi, c^he evaname c^hlevri, c^hekaname psomi, psomi ða, o θeos na to kami ja psomi. ekaname tosane pso mja.

etrovane peði mu, j^hatitone peðja c^hepinusane, e borusame na tafisome, eborusame na tafisome ta kope a na pinune, ala mis ixame xala, to xala mevx ale stanixta, to xala exo eðuða ce tsi jaja su poles fores, tsiðuða, odaniθele nar θi. ixame c^he c^hipurika. domates axnes, agurja axna, mono me kopra. pu naxo me mis, lipaimata, ixame mis lipaimata, ðen ixame mis peði mu lipaimata, kop

ra ixame jatixame zoa ne. c^he prolixu o markos, mu lei j^hae lei to lipaima pu v ano stsi saroxalu. exo den ton evana para mono kopra.

mono kopra tonevana, den exoxo peði mu lefta navorazo lipazmata idiko ja ta luluðja c^he molo dudo,j^hinunde kala, boro na su po to idjo, to idjo e, mexali ekseliksi rijo mu c^he ða, mexali ekseliksi.

ax o polemos peði mu, mi gsanarði pote c^hinina i ora, mi gsanarði midu rnoris i kanena kusac^hi, c^he na poðano pote mi gsanarñnorisune to bolemo c^hinona. o polemos peði mu, imune e prepi namune ðekapede, ðoðeka, ðekatrio xrono, narðune peði mu i j^hermanare, i j^hermanaraðes sto spiti, sto spiti mas,sto ronik o mu mena papu egaria nane fortomeni sinaklic^ha, polivola, maç^herj^ha, e alimo no sapano dopo, den ixa pai,na tsi parune peði mu, egaria na tsi pane pano sen a vuno, na tsi na tone pane kati erxalia, afti epç^hanane ða c^hi ta posta, ekaθiza ne, mpan apostoli eç^hi sena vuno, jati afti ekratusane ola ta eksartimata. ti mia ðe na tone valune tris imere, na pj^henune na kuvalune siðera, ðiafora pramata, tin ali na tone valune ðjo, tsi pernane ne, tsi epistratevane a den ixane pa, a ðe n ixan bai peði mu. kromiðja mas ezitusane, pataetes mas ezitusane, avxa, kot opula, foθç^ha pu ton ekapse, opj^hos den ixa du ðosi, foθç^ha pu ton ekapse.

na j^hemosune ðjo tsuva a, c^he na valune c^he ton afediko na tuda katevasi. kato e c^ho idjos apu ta fiteve c^he taç^he , a valune ton afediko na ta katevasi kato.

mi gsanarðune peði mu pote e itone peði mu, itone, istera evalane foθç^ha, epið is j^ha ta komata, j^hati eskotosane leo ce polus i j^hermanaraðes eskotosane ce ði ku mas, eskotosane ce ðiku mas, ekamane peði mu, san apu epandreftika meta c^he me pire o θios o j^horj^his c^he sto luç^hi akomi etotesas, ipirxane, j^hati itone s to j^halosti banaj^ha , ston ai a , ixane katasç^hinoθi, filac^hia pola ne, c^he itone pol i.c^hiθele narðune na c^he j^hirevane to θio su to j^horj^hi peði mu natone ,

natoneskotosune, ala iç^he fj^hi sto sasalo, c^he den epo uparusiastic^he ne den e, i ç^hefij^hi apto sasalo, efij^he c^histera irðe epae c^hepj^hase ðu a lixo ero,e exlitose, i pofereo kakorizikos. ðj^ho fores etravmatisç^he. mia fora tu pire epae enan aftoc^hinитоena komati, tin ali fora peði mu, extipise to ronato c^he itonanapiros c^he tin tris θaro, tris fore, c^he tonepj^henane c^he tonefernane, den gateo poses fores p eði mu, poses fore, ton eka usane na pai stin aθina na katevi pae c^he naç^hi c^he ton batera du stravo.iç^he ton batera du, itone ðeostravo, ode mepiremena itone stravos, o peðero mu an ixa donetaiso a os iθenaç^hiθi apano tu. den ixame leo pj^hata para

aluninepa, e ta paderima.c^hiθena tsitosis to fai c^hanixa j^hiri lixo lixo, iθena ç^hi θi

c^hapano mas. iθenaç^hiθi.laðjes, pramata, panaj^hia mu, panaj^hia mu ksenisteeve, muðe trapezja. kati karekles peði mu palees, axrista pramata evodanepixa iç^he i

kakomira i peðera mu, den e pu eðete more ta pirupa, pu taðete, pu tavane, iç^he e

tripisi ena galami, ena galami meχalo c^he etse toç^he tripisi, c^hevane mesa ta
piruna, ta kuta a, danenaç^he ta pola. ule ðen eune leo ϣo oti eç^hete ða, en ixam
e
peði mu. tesera, pende pjata c^hepernane c^he lekane, lekaniðes mase, na lekanes
. .
epsinane kalaboc^ha, c^he masevanane c^he troχame aptsi lekane, ðen etroje leo o

kaθena xorja oi, osatone j^hera ta peðja omos j^ha pj^ha jera imastone, pj^ha j^hera p
eðimu para eða.eða trone tavaθa tu koimu c^he pali ine bafj^haimna ðen ine ij^hiis
. mi

gsanarθune peði mu c^hinana ta erima xpoja. mi gsanarθune. ipofere peði mu e
c^ha o θios su ipofere.ðe gateo poses fore, ðoðeka fores ton ekalesane peði mu,
ðoðeka fore, na tonekalesune na kami ekse mines na ϣairi pali na tone narθi st
o xorj^ho

na zi i kakomira i mana du, c^hapois i mana du, c^hi mana du arosti, c^ho pateras
tu stravos, i mana ðu iç^he to kako.
iç^he enan aðerfo, to ðimosθeni, tonekseris, epae pu eç^hi ti baχona c^he iç^he fij^hi.

c^he elipe sto ðimotixo ton ixane pai c^hiç^he c^haravojnasti mia kope a
aptamiϣðaloc^hefali. c^he ðe ti bire j^hati arji ðe epta xpoja tin iç^he aravojnameni e
ti gakoric^hi, c^hapofasistic^he i kakoric^hi c^histera epandreftic^he pali epire enan a
lo

xorj^hanac^hi opos c^hemena ða ebika c^hevjikane na ti bari more, j^hati o zuriðis, ð
e

gateveni e ðe donafinane peði mu na katevi, ðe donafinane. itone kaka xpoja,
mana mu kaka xpoja. nalonevome peði mu, naθa naspernome, teθç^ho gero ða,
espernan i jaθropi kapsalus, na kovune ta klaðja me ta manarja c^hapois, na van
une to zevϣari na ta kalo i , a spirune ti dai, na sfirune osfria, fac^hi, manaro a,
pu kanyme ða ti fava, e kriθari, tai, e vanane c^he stari, ala ðen epo j^hinundan p
eðimu, ðen epo oj^hinundan pola ne.

mi gsanarθune peði mu, ec^hinesas i j^hepoç^he, mi gsanarθune. h^hermani peði mu
,

na etse i ðromi, etse i ðromi j^hemati, e idaθe na kanome. εϣo imune mikri c^he
esarona i kakoric^hi se mpa ϣoja, na mi miliso na mi ðjakso, tipota mi a, kaθol
u,

kaθolu, kaθolu, fovos, fovos, e etsa extipa i karðja mu, c^he odan irθan na paro
ne peði mu tsi ϣoni mas, jati epernane c^halus apti jitoja, odan rθan na tsi paru
ne

estenaxorunaste c^he leϣame araje, araje, ida θa tone kamnone. na ϣaitone peði
mu marameni abti gurasi, iðromeni, vromiazmeni, xa a, kselurizmeni jati ja
nanevasune ena sidero meχalo is to vuno, berðenae sta klaðja c^hepaθenane i

kakorizic^hi pola. ec^hitone i kakomira, ec^hitone i kakomira ma idaθena kani idaθe. c^hekleje. c^he mia fora enas jermanos tin ec^hitai c^hapois tsi kani etse, tsi pezi mia sti ç^hera, c^he jirizi i kakomira. jati kles, j^hirizi c^he tsi kani. asj^haksom e

ti ðu a mas, θa toneparome c^he tsi ðuði mia sti ç^hera. kakomira.

c^hitone c^he j^hermani, aηgli, c^he aηgli, c^he j^hermani, pola mileθ^ha peði mu. emis ixame mia beriusia sta moðj^ha. o babu mu c^he imasto ec^ha c^hepese enaeroplan o. c^he

epese akrivos taeroplano iðja sta moðja ekatevic^he ða to aleksiptoto c^hirθane p eði mu sto spiti mas j^hati ixamena zevxospito ec^ha, ena zevxospito c^hirθane ec^ha

esuronane ta emata, travmatizmeni ali, travmatizmeni ali, kutsopoðarizmeni.

c^he tsi katevasane, evanane tsi ðiku mas, c^he tsi katevazane sto kasteli c^he toneðuðame tsikuðj^ha, c^he tsi pli, babac^hi, ðen ixame ða c^he babac^hi, para ena aspro pani ekovame sadoni prama, c^he tsi sku , eskupizdone e c^he apoc^ha tsi p ernane i ðiki mas c^he tsi katevazane kato.

ena jitona ixa peði mu, c^he tu ðokane foθç^ha c^he ton ekapsane. o mixalis o baduromixalis posanakatevotane lei sta komata.c^he ton epetaksane epae sto stsi

furnus sto babakopulo pu ine, i furni, tonevalane sto furno tonekapsane.

ax kakomira i j^harj^hito, kakomira c^hafti. c^he tsafic^he c^he pende kope a mic^ha, mikra,mikra. pende peðja tsafic^he, ec^hinana ta xroja peði mu, ksorkimena nan e,

ksorkimena. c^he texni nakseres iθena se paralavune i j^hermani peði mu. i j^hermani na pais nase exmalotos ec^ha. exmalotos. na tone ðulevis.

para o theos ton eðoc^he peði mu ðinami c^he tsi ðjoksanikritici.θe mu, θe mu c^he

ðostone ij^ha c^he xronus c^he tutone to kusac^hi c^he osa kusac^ha c^ha na perasune. pravmatika adres i kritic^hi, adres me piϣmi peði mu me piϣmi peði mu, me pi ϣmi c^he tsi ðj^hoksane para eða, eða, eða, ðe murç^hete ða pali emena.

erç^ha pu θoro tsi j^hinekes tsi si j^hinec^hes c^he pernune, emis proto, i rula, erç^hete

mja gopela, c^he kani tu marko maθima, mja j^hermaniða, ec^ha pu ti θoruse psorj^hizome.

θe mu xapsdine, eða, eða pu mas efaϣane i j^hermani c^he tsaga asame pali e, ala ðeftei i kopela, ðe ftei ma na, pu irθane ta pramata c^hexome c^he tin ana idune, prepi

na kanome c^he kati etsi, xamila ta matça. ida θa kamome peði mu, e ne pj^ho pl oa ida, eða peði mu, eða, eða mi lete peði mu, prama, mi lete peðac^hi mu, para θe nakanete to stavro sas na lete ðoksa to θeo, na ne i ϣoηi mas kala taðerfj^ha su, i

roni su, i ðic^hi su, na mi stenaxoreθite, isteraxaθa iparxune, c^he ðu es peði mu

ine, poles ðu es ine.

paisto reθimno rijno mu. ne kaθe mera, mpa fora. plironese omos eðo sto sto s
piti sas j^hi pais se spiθç^ha. c^he eç^his kalo merokamato, ena penidari oi parapan
o e,

ftani naç^his tin ij^ha su, xrisθe mu, panaj^hia mu, naç^his tin ij^ha su, evagelistra m
u, pu ise apenandi mu, naç^his peði mu tin ij^ha su, c^he naç^hisc^hena galo ðixero,
naç^hisena tiç^hero, xrisθe mu apu se, apu kano to stavro mu, c^he tsi meta, aptsek
se i ora ,

peninda, saranda, peninda metajnes ekama ekato obses to vraði, na pai me kalo
o

lac^his, na pai me kalo, ne j^ha na sy po e iðj^ha c^he stamato, c^he kamo tsi metajne

mu, c^he leo na pai me kalo xrisθe mu, me kalo narθi. ij^ha c^he xronus naç^hi. to
karavi c^he ta ç^herj^ha peði mu pu ta oðixune sta nera mesa. j^hatexo bi c^he ksero
c^hero. ksero peði mu. fovos c^he tromos. ðe batis j^his. kakos ðromos ine mac^hi
da

θa kami o kosmos.

ðe mules i lefteria peði mu, to noevri. pu eç^hi ðosi, ðiakozmitria. esi teleftea p
u θa kataliksis eða. j^ha kaθij^hitria. to kseroxo j^ha to manolac^hi mu pos epij^he st
i batra. kalane i panaj^hia na mu to feri me kalo, eða tsi j^hortes panaj^hia mu
ksenistepsemuto. ne c^he i lefteria θanarθi c^hafto tsi ta xristuj^hena.

ðe mu leis, eða, pote θa ðinete esi j^ha kaθij^hitria. tu xronu. me ti sira pate peði
mu, me ti sira. e kala ise, kala, mono xrisθe mu apu ise apenandi mu, naç^his e
na galo tiç^hero rijno mu. mi bais c^he kamis obj^hon^h obj^hon. na mi gai peði mu i
karðj^ha su. c^he na mi gabsis c^he tsi xoynus. e θa krinis peði mu. ise isθesi selic
h^hia reno mu, ise se mpa katalili elic^hia na krinis, c^haftos θa se krini andamonu
n i karðj^hes sas c^han to θelisune c^hi xonis as pume. ala to c^hiriotero naxete ðu
a, ðu a.

peði mu, rijno mu, na efxaristiθi i psiç^hi sas, na min iparç^hi grija. na min iparç^h
hⁱ

grija. j^hati emis i pa i ipofername. c^he pos exlitosame peði mu, pos exlitosame
e ali peði mu exlito, epoθanane omos, peði mu poli c^hapti ftoç^ha poli. osi ðen
ixaneperiusia apoθanane para poli. osi ixane mikra pramata j^hatitone c^haθropo
s apuç^he c^hikosi rizes. emis ixame pole. ano tsi trakoses, pendakoses rizes.

ero evana ksenus stabe a, evana ksenus e stabe a, vaname ðeka erxate, c^he tsi
eskaptane. ðj^ho tris tomus. ðen eposaxo ftoç^ha peði mu. eða omos ta paratisane
peði mu, ðe dakui tu marko na ta ðulevi. kateleç^hista, ekratikse kati lixa ne.

e e ala ekame c^he tin na su po c^he to alo, ekame c^he mpa plemira sto xorj^ho. c^h
e

pire peði mu, masepire pola, ploes e e. c^he pao c^he ðe ϣnorizo to dopo, panaj^hi
a mu parθena mu. c^ho markos iç^he poli periusia, kastanes oi, c^he po, pj^ha ixam
e misðipli ne ala kastana iç^he c^haftos. emazone pola kastana, peði mu, mazonu
n toni
olokliri. eðuðame na fane, eða, ðen eminane para tris rize.eθelune ðu a, ç^herj^ha
,
exune kurasti ta ç^herj^ha mu peði mu. ime kurazmeni j^hineka pos adeksa, peði
mu, pos adeksa c^he pos zo more akomine fric^hi. pos zo i kakoric^hi, e ðe gateo,
e, i
krasi mu itone teθça , i krasi mu peði mu, e krasi mu.

Στοιχεία ομιλητή

Φύλο: Άντρας

Ηλικία: 75 ετών

Καταγωγή: Βούβες Κισσάμου νομού Χανίων.

tsida na su leo, e ida θimume apo ta peðika mu xroja, exo ime j^henimenos pri ti gatoç^hi. ðilaði pri to bolemo tu saranta, ton elinoitaliko. sto bolemo epiran to

batera mu, pije o pateras mu sto bolemo. c^he imunevo me ti mana mu. irθane dometaksi j^hermani ixame ton fovo ton j^hermanon c^he ti bina mazi.i froðiða tot e

itan ti θα fame c^halodipota, sko o ðen pij^hename, e. trovame xox us, ç^hiroburið es,

akurnopoðus to mesimeri c^he ç^hiroburiðes bto vraði. ðen ixame omos tsanena parapono j^ha to feito pu trovame. c^he j^ha to disimo mas. ksipoloti imaste mexri ta ðeka mu xroja. molis efivane i j^hermani mas ebepse enas mu θios ena ðem a apo tin americ^hi, c^he iç^he mesa ce paputsia metaç^hirizmena,c^hevalavo ena ze vvarari, pu itone o poðas mu sarada numero, c^he ta paputsa tiadaoxto. katorθosa c^he ta foresac^he pivra es tin eklisia.esθanomuna o p o plusios pu mono exo for usa paputsa, aputa mitsa peðja. molis omos ete ose o papas tavvala c^he ta peta ksa. jati muxane

kani ta poðja mu fanistreles. muxane j^hemisi ta poðj^ha mu, c^hevvana ema, me plivrosane ðiliði.pai afto. o pateras mu irθe meta tria xroja, to saranda tria pu t ote ton evnorisa. c^he epiði iç^he travmatisti c^he tuxane kopsi c^he ta ðj^ho poðja, i ða ena aθropo misero c^hemepj^hase tromara, ðiotiðen ixa ksanaði aθropo me xoris poðj^ha.

to katalave i mana mu, c^he prospaθise na mu ðosi na katalavo as pume oti ðen ine c^he spuðeo c^he sovaro pravma. e lipon o patersa mu, meta ðe boruse na ma s

eprosferi c^he poli ðu a. i j^hermani ixane to mavazi mas maj^hirio. c^hec^ha pij^hena mec^he trovame kanena apofai kamja fora. e meta te ose o polemos.otan irθane , otanfenvvane i j^hermani pivrame oli sto maleme, c^he me pire c^he mena o patera z mu

sena mulari kavala, c^hexo ekatsa sti gapula tu mularju. pravmatika vevonota. c^hepivvame sto maleme ðo pu ne to...isto etsi iç^he erθi ena egleziko aeroplano c^he iç^he mazefti, ixan mazefti ola ta xavna c^hepanijirizane. simees, tufec^hes c^he fones. e meta alakse i zoi. ixa mevalosi livrac^hi c^he eprepe c^hexo na ðulevo, na

voitho. ala mu lei o pateras mu den pais eða c^he sto j^himnasio kabosa xroja na mi minis avramatos, na j^hirizis, a skaftis sta xorafja. parolo pu de maresane c^he ta

xramata, leo asu na pao.na tu kamo to xatiri. c^he ma pai sta xaja. c^he mu perni ena zevxari paputsja, c^hena sakaci pu to foruse kanis metaçirizmeno, kanis viomixanos, jati itone, xorusa tris fores mesa ro. tu lei c^hinosas pu to pulise, p u

to pu e afto tha to fori tesera xroja tu lei, opos c^holas. ce sena domatio pu eme na para me tsi bodikus j^ha tesera xroja. meta leo tu patera mu de thelo b o vra mata.

ma mu lei tha jirisis sto xorj^ho c^he tha skaftis. ka a exo na skafto tu leo, para xramata. de da thelo ta xramata. c^he me perni c^he me jirizi sto xorh^ho, ce arxizi aliistoria b o vasanistic^hi.

e meta mevalosa, mavalosa, mevalosa ma tsi du es mevalosa, iθela c^he paðria. c^hekama djo filenaðes pu den aresane tsi manas mu. mu lei ma ro the naftoktoniso mu lei a tzi baris. ma j^hada more tsi leo, idai ec^hinine i gope a. j^ha de di θoris more mu lei pos ei ta mia a pano apo di gefali.

vristo mpa ali, c^he mu lei, tsi leo den ei prama. djo e es ei tsi leo. mono ne mu leima tha di daizis ostenazis. sto telos vristo tin aspasia. c^he ti θoro sto ðromo c^he

pij^hene xamilovlepusa, c^he tsi leo kope a esena θaro pos tha se klepso. afti de muvrale mi a. c^he j^hirisa sto spiti c^he to ksanaskeftika, c^hestila ena brokseniti. tu

leo tha pas na pis osa psomata boris. oti sy katevi c^hinina tin ora. pos ime plusi os, pos ime levedis, pos ime ðoleftaras. ne lipon i aθropi itone kalopisti c^he ta pistepsan ula. c^he ej^hine to proksejo. afti i kaimeni meroteftic^he toso poli pu odi anetzileva, den eleje oi. i aliθja ine omos c^he exo odi anemuleje de tzi lea oi. c^he daksi kala pirame. kaname dio tsupres, c^he ena kopeli. to kopeli ine to

mitsotero. to opio c^hafto iθele na akoluθisi ti du a mu. ce na kseris ida trava. kaθe mera trexamata. more fteo c^hexo pu ton evala safti ti du a. pu ine livrac^hi vasanistici, ala de birazi, θ a ta vrali pera. tore idalo na su po more irini.o bab as

su θimume ode ton ekamimana mu, i opia ton ecilopona tesaris meres, c^he vra gudane sa mian eva. c^he tsi levimami fisa, fisa na to kamis ma efisa afti ma to peði den ej^hinotane to kopeli. kapja ora tokame, to batera su. exo vevea imun a

ðekatesaro xrono mevaliteros etsi dioti ekame, o pateras sy ine o mitsoteros ce ro o mevaliteros. ðilaði ekame i mana mu efa kope a c^himevo o protos copat eras suine o mikroteros. lipon exo toso poli xarika pu ejenise i mana mu, c^he t si

perasane i poni pu ekalesa tsi filuzmu ce ixame stafides djo tonus eci se mia r opatu spiθju pu ixame stafida ne. ce tux cerasa stafides tonej^hemisa tsi tsepesto ne, nec^hfta pu pinusane nomizane pos tonecina pastes.

e lipon o pateras su e iθele na maθi rramata proxorise kapj^ha ora c^haftos iθele na padrefti. c^he ton ida c^hirθe sto xorj^ho, c^he iθele na...fovotan na to pi tu pater a mu, drepotane c^helei sc^heftic^he na mu to protopi emena c^he makoluθusapopis o

c^he den iθ^he ti dolmi pij^henapano, erxodanapano, ekatevena kato, ekatevene ka to. kapj^ha ora mu perase apo to mialo, more niko θelis prama na mu pis tu leo. ne

mu lei more mia gali kope a mu proksejazune. c^he kalane tu leo na to po tu patera mu. c^he to leo tu patera mu c^he tu lei more ida padria su mirise. ne dak omamore tu lei den, akoma tu lei den edioristic^hes, c^he θelis padria. na ma ine kali

kope a ine. edometaksi c^hexo voiθisa ti gatastasi, tu leo mafu ti θeli ti gope a c^hine kali as ti bari. c^hekame o pateras su. to u itane to oc^hei as pume pu lete t ora,vevea etsi o pateras su. kala pai tora ise efxaristimeni, ine j^heneodoros, ine e, e

tora alo brama de boro na su po j^ha to batera su.

exo ti du a mu tin rrapisa i aliθj^hane, tin arapisa me paθos ce ixa kapjus stoxu s

jati oti du a aneganis a den eçis stoxus perpatas sto ceno. exo me voiθikse c^hi aspasia, pu elej^he pada ne. lipon pira kala, krasj^ha trexame, pulusame, aroraza mestafi a, kazapa, tsikuðj^hes, para kaθe vraði sti dzikuðja, brizoles, i opies manavasane to uriko okseos pu lene sta katakorifa, ne lukanika, para, sarada, triada, ikosi atoma kaθe vraði. vevea, e lipon orea, fatastika dioti toθele i psiçi

mu, otan kanis mia du a ce to θeli i psiçi su sefxaristi. tora ime sindaksiuxos, perno mia poli kali sindaksi, tetrakosja ikosiekse evro, jaθe triada meres ne, e j^ha na pezum eci ti brefa. katala, me xrimatoðoti o panajotis o jos mu, an xrias ti na

paro ena zevrari paputsja, mu ta perni i θa valo ta diga du ta pa a i θa mavora si

aftos kana zevrari, dioti i sidaksi de berisevi. tora ipe o alovoskufis, ipe oti se na programa dekaetias pu eç^hi vrali, dilaði meta deka xroja bori na perno oxt akosja evro, aden exo metanastefsi. lipon irini sukana mia istoria. etsi ala ne ja pes mu

c^he kati alo imunevo omos c^hervasiomanis. esi katalavenis ida pai na pi ervasiomania. exo den bo okatalavenoala esi kseris e marese i du a, marese i d u a, arrotices du es ekama djo merokamata tria. ti itane i kurasi ja mena itane

αρnosto praxma ðe gurazomuna. i aliθça ine afti. kseris ixa trela me ti ðu a, tre
la me ti ðu a ne. kapja ora ixa jini ce fortivatzis. ixa ena fortivo aftocinito. ðe
me

ðikusane tala vasana pu ixa leo cafti i ðu a bori na vrani xrimata. ce perno ena

fortivo cekana taksiðja stin aθina ce jiriza ce pijena c^hetrexha ti nixta e trela, tre
la me ti ðu a. ne c^hi aspasia na me perimeni anipomoni to vraði, a ðe jiriza me
xri tsiðoðeka, ida kani teθça orace ðen exaire ne ala daksi ðe do perne mesa ti
s, e daksi

. stus neus maresune i nei c^he i nees jenika pu ton aresi i ðu a. leo bravo se mi
a

gope a pu ðulevi se mia du a entimi ðu a. ðelasine supermarket, ðelasine
periptero, ðelas arci na ðulevi. maresi ceb to ektimo afto to praxma se olus pu
tonaresi i ðu a. ðe maresi ce to ektimo afto to praxma se olus pu ton aresi i ðu
a. ðe maresi afti pu θoro sto limani sta xaþa mena botiri cena galamacì mesa a
pu to

proi os to vraði c^he ðe xamiloni, ðe xamiloni afto to potiri, leo ma ti more fisu
ne i rufune ne. afu to rotisa jati exo ðen exo pji pote mu teθço prama.

leo fisane ja na mi xamiloni, pai na pi oti fisane oi rufane lei ma ida rufane aer
a

kopanisto. lipon maresun cinei pu ðelune na maθune vramata na proxorisune n
a

jinun epistimones, maresi ce maresun ce i nei pu ðelun na minune sto xorjo tu
s

sti ðu a tu patera tus ne. pu ce sta xorja tora oda a ðen ise debelis boris na zisi
s

poli kala. ðiوتي iparçi erxasia bori ta isoðimata na ine ftina, ala bori na sinðiasi
s aspume na ðulevis ce to kaloceri kapu se kanena ksenaðoçio, ce si ci jineka s
u, se

kamþa taverna na konomate ena ekstra isoðima. lipon pera apo narkotika osi
cjane dapjane to metajosane, imuna sin tis alis c^he ðe brepi na to leo tora, c^he
vrendistis. o pateras mu ðe mu xalase xatiri. otan tu lexa oti θa paose vlendi
jafto cevo tu panajoti tu xa en lefko. pijene tu leo ala nakuo kala loja oti ðen
ekanes kuzulaðes ec^hi pu pijes. perases orea ne. c^hexo to iðjo. vlendiza xoris n
a

kano kuzulaðes sta vrendja. savatociriako, se vamus, se panijirja ne lipon na
vledizete i nei ðiوتي neos ðe θa nise j^ha pola xroþa. poli gero i meres pernune,
ce ixroni sa dzi pites. lipon. ean omos opjos ine ce tiçeros ce to efxome naste
oli i

apadrefti na pari kalo sidrofo θa perasi para poli kala. para poli kala. ðiوتي otan

eçis ena kalo sindrofo ðipla su, ikosi, triada, sarada, peninda xroja afto ine to kerðos. ðen ine ute ta lefta, ute i mercedes, ute tipota lipon. ti alo boro na pu stus neus. ipa to spuðeotero na ton aresi i erçasia, nane erçasiomanis, na min ine debeliðes, e otan saresi i ðu a ða ç^his çe xrimata, ðaç^his oti ðelis otan sares i i ðu a vevea. e c^he j^ha tsi çonis sas sto telos as pume pu ðarxisun na katurjun de

apanodone e oti borite kamete. exo c^he na mu vali i aspasia kamia vulçara arc^hi

na min ine ekaton ikosi cila. nane mia liçni as pume etsi mia kompsi as pume mia simpaθitic^ha oçi ja tipota alo, jati pezi ce to perivalon, pezi simasia etsi ne

.

e lipon tora ti alo boro na su po irini. na vris ena kalo